

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Přírodovědecká fakulta

Studijní program: Demografie

Studijní obor: Demografie se sociální geografii

Petra Raymanová

**POPULAČNÍ VÝVOJ EUROREGIONŮ
ŠUMAVA A SILVA NORTICA PO ROCE 2000**

POPULATION DEVELOPMENT OF EUROREGIONS
ŠUMAVA AND SILVA NORTICA AFTER 2000

Bakalářská práce

Vedoucí bakalářské práce: RNDr. Dagmar Bartoňová, Ph.D.

Praha, 2012

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem závěrečnou práci zpracovala samostatně a že jsem uvedla všechny použité informační zdroje a literaturu. Tato práce ani její podstatná část nebyla předložena k získání jiného nebo stejného akademického titulu.

V Praze,

.....

Touto cestou bych chtěla poděkovat vedoucí bakalářské práce RNDr. Dagmar Bartoňové, Ph.D. za čas, který práci věnovala a za poskytnutí cenných rad a připomínek. Dále bych také ráda poděkovala rodině a nejbližším za podporu a trpělivost.

Populační vývoj euroregionů Šumava a Silva Nortica po roce 2000

Abstrakt

Cílem práce je zhodnocení vývoje a současného stavu obyvatelstva ve dvou euroregionech: euroregionu Šumava a euroregionu Silva Nortica. Práce popisuje vznik a vývoj euroregionů v České republice a v Evropě, zabývá se změnami demografického chování v minulosti, mírou homogenity území euroregionů a odlišnostmi struktur populace euroregionu od státu jako celku. Na úrovni okresů jsou analyzovány procesy plodnosti, úmrtnosti a migrace, které jsou hodnoceny v souvislosti s vývojem vybraných socioekonomických charakteristik. Vytvořená typologie okresů potvrdila existenci větších rozdílů mezi okresy příslušejícími k jednotlivým státům než mezi okresy dvou sledovaných euroregionů.

Klíčová slova: populační vývoj, euroregion, přeshraniční spolupráce

Population development of Euroregions Šumava and Silva Nortica after 2000

Abstract

The objective of this study is an evaluation of development and current status of population in two Euroregions: Euroregion Šumava and Euroregion Silva Nortica. The study describes the origins and development of Euroregions in the Czech Republic and Europe, deals with the changes in demographic behavior in past, a rate of homogeneity in Euroregions and differences in the population structures between Euroregions and a whole state. There are analyzed processes of fertility, mortality and migration on the district level. They are evaluated in relation to the development of some socioeconomic characteristics. Typology of districts, which was created, confirmed the larger differences between districts that belong to one country than differences between two observed Euroregions.

Key words: population development, Euroregion, cross-border cooperation

OBSAH

Přehled použitých zkratk	7
Seznam tabulek	8
Seznam obrázků	9
1. Úvod	11
2. Pojem euroregion	13
2.1 Euroregiony v Evropě a v České republice	14
2.2 Vymezení sledovaného území	15
2.3 Literatura a zdroje dat	17
2.4 Použité metody a ukazatele	18
3. Základní charakteristika euroregionů a jejich obyvatelstva	23
3.1 Počet obyvatel a jeho rozmístění	24
3.2 Složení obyvatel podle věku a pohlaví	27
3.3 Věkové složení a zatížení obyvatelstva produktivního věku	31
4. Charakteristiky demografické reprodukce	34
4.1 Porodnost a plodnost	34
4.1.1 Standardizovaný ukazatel plodnosti	34
4.1.2 Úhrnná plodnost	35
4.1.3 Průměrný věk matky při narození dítěte	37
4.2 Úmrtnost	38
4.2.1 Standardizovaná hrubá míra úmrtnosti	38
4.2.2 Kojenecká úmrtnost	41
4.2.3 Naděje dožití při narození	42
5. Vybrané charakteristiky sociálněekonomického vývoje euroregionů	44
5.1 Zaměstnanost	44
5.1.1 Zaměstnanost podle hospodářských odvětví	44
5.1.2 Míra nezaměstnanosti	47
5.2 Úroveň lékařské péče	50
5.3 Vzdělanostní úroveň obyvatelstva	52
5.4 Vývoj migrace a zastoupení cizinců	52

6. Přírůstky obyvatelstva	59
7. Typologie okresů	64
8. Závěr	66
Seznam použité literatury	69
Zdroje dat	74
Přílohy	77

PŘEHLED POUŽITÝCH ZKRATEK

ČR	Česká republika
ČSÚ	Český statistický úřad
EA	ekonomicky aktivní
ER	euroregion
ERSN	euroregion Silva Nortica
ERŠ	euroregion Šumava
EU	Evropská unie
HDP	hrubý domácí produkt
ILO	International Labour Organization
is	index stáří
iz	index závislosti
obr.	obrázek
OSN	Organizace spojených národů
SLDB	Sčítání lidu, domů a bytů
SPSS	Statistical Package for the Social Sciences
tab.	tabulka
ÚZIS	Ústav zdravotnických informací a statistiky ČR

SEZNAM TABULEK

Tab. 1	Podíl obyvatel členských obcí euroregionu Silva Nortica, k 1. 1. 2011 (v % počtu obyvatel příslušného okresu)	16
Tab. 2	Podíl obyvatel členských obcí euroregionu Šumava, k 1. 1. 2011 (v % počtu obyvatel příslušného okresu)	16
Tab. 3	Index stáří v ER Šumava a Silva Nortica v letech 2001, 2005, 2010, k 31. 12.	28
Tab. 4	Diferenciace okresů euroregionů Šumava a Silva Nortica podle indexu stáří, indexu závislosti I a II a indexu ekonomického zatížení, 2010	33
Tab. 5	Úhrnná plodnost euroregionů Šumava a Silva Nortica, tříleté průměry 2002–2010	36
Tab. 6	Nepřímo standardizovaná hrubá míra úmrtnosti v okresech euroregionu Silva Nortica (v ‰), 2002–2010.....	39
Tab. 7	Nepřímo standardizovaná hrubá míra úmrtnosti v okresech euroregionu Šumava (v ‰), 2002–2010.....	39
Tab. 8	Diferenciace okresů euroregionů Šumava a Silva Nortica podle vývoje úrovně standardizované hrubé míry úmrtnosti, 2002–2010	40
Tab. 9	Zaměstnanost podle hospodářských odvětví (v %), Česká republika, Německo, Rakousko, 2010.....	45
Tab. 10	Zaměstnanost podle hospodářských odvětví v euroregionech Šumava a Silva Nortica (v %), 2001	46
Tab. 11	Ukazatele úrovně zdravotní péče v okresech euroregionu Šumava, 2010.....	51
Tab. 12	Lékaři v ambulantních zařízeních v okresech ER Silva Nortica, 2010.....	51
Tab. 13	Podíl obyvatelstva s vysokoškolským vzděláním v rakouských a českých okresech euroregionu Šumava (v %), 2001	52
Tab. 14	Podíl obyvatelstva s vysokoškolským vzděláním v rakouských a českých okresech euroregionu Silva Nortica (v %), 2001	52
Tab. 15	Migrační účinnost v euroregionech Šumava a Silva Nortica (v %), 2002–2010.....	56
Tab. 16	Migrační obrat v euroregionech Šumava a Silva Nortica, 2002–2010.....	56
Tab. 17	Hrubá míra migračního salda v euroregionech Šumava a Silva Nortica (v ‰), 2002–2010	61
Tab. 18	Přirozený, migrační a celkový přírůstek v euroregionech Šumava a Silva Nortica, 2002–2010	62

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obr. 1	Euroregiony v České republice, 2010	15
Obr. 2	Okresy euroregionů Šumava a Silva Nortica.....	17
Obr. 3	Počet obyvatel euroregionů Šumava a Silva Nortica (v %), k 31. 12. 2010	24
Obr. 4	Hustota zalidnění v okresech euroregionů Šumava a Silva Nortica, k 31. 12. 2010	25
Obr. 5	Meziroční přírůstky obyvatel euroregionu Šumava, 2002–2010.....	26
Obr. 6	Meziroční přírůstky obyvatel euroregionu Silva Nortica, 2002–2010.....	26
Obr. 7	Věkové složení obyvatel euroregionu Šumava, k 31. 12. 2010.....	28
Obr. 8	Věkové složení obyvatel euroregionu Silva Nortica, k 31. 12. 2010.....	29
Obr. 9	Věkové složení obyvatelstva euroregionu Šumava, 2001, 2010, k 1. 3. 2001, 31. 12. 2001, 31. 12. 2010	30
Obr. 10	Věkové složení obyvatelstva euroregionu Silva Nortica, 2001, 2010, k 1. 3. 2001, 31. 12. 2001, 31. 12. 2010	31
Obr. 11	Index ekonomického zatížení v euroregionu Šumava, 2001–2010.....	32
Obr. 12	Index ekonomického zatížení v euroregionu Silva Nortica, 2001–2010.....	32
Obr. 13	Index obecné plodnosti v okresech euroregionů Šumava a Silva Nortica, 2008–2010	35
Obr. 14	Úhrnná plodnost v okresech euroregionů Šumava a Silva Nortica, 2008–2010.....	36
Obr. 15	Průměrný věk matky při narození dítěte v euroregionech Šumava a Silva Nortica, 2002–2010	37
Obr. 16	Standardizovaná hrubá míra úmrtnosti v okresech euroregionů Šumava a Silva Nortica, 2008–2010	40
Obr. 17	Kojenecká úmrtnost v euroregionech Šumava a Silva Nortica, 2002–2010.....	41
Obr. 18	Naděje dožití při narození mužů a žen v okresech euroregionů Šumava a Silva Nortica, 2006–2010 a 2010	43
Obr. 19	Podíl zaměstnaných v jednotlivých odvětvích hospodářství v euroregionech Šumava a Silva Nortica, 2001.....	45
Obr. 20	Podíl ekonomicky aktivního obyvatelstva v okresech euroregionů Šumava a Silva Nortica v jednotlivých odvětvích hospodářství, 2001	46
Obr. 21	Míra nezaměstnanosti v euroregionu Šumava, 2004–2011	47
Obr. 22	Míra nezaměstnanosti v euroregionu Silva Nortica, 2004–2011	48

Obr. 23	Vývoj míry nezaměstnanosti v okresech euroregionů Šumava a Silva Nortica mezi lety 2004 a 2011	49
Obr. 24	Míra nezaměstnanosti v okresech euroregionů Šumava a Silva Nortica, 2011; podíl zaměstnaných podle základních hospodářských odvětví v okresech euroregionů Šumava a Silva Nortica, 2001	50
Obr. 25	Standardizovaná hrubá míra migračního salda v okresech euroregionu Silva Nortica, 2002–2010	54
Obr. 26	Standardizovaná hrubá míra migračního salda v okresech euroregionu Šumava, 2002–2010	55
Obr. 27	Podíl cizinců žijících v okresech euroregionů Šumava a Silva Nortica, k 1.1.2011	57
Obr. 28	Hrubá míra přirozeného přírůstku obyvatelstva v euroregionu Šumava, 2002–2010	59
Obr. 29	Hrubá míra přirozeného přírůstku obyvatelstva v euroregionu Silva Nortica, 2002–2010	60
Obr. 30	Dendrogram znázorňující postup shlukování jednotek	65
Obr. 31	Shluky (clustery) vytvořené pomocí Wardovy metody	65

Kapitola 1

Úvod

Vznik euroregionů na hranicích České republiky byl výsledkem snahy o zapojení se do evropských regionálních struktur. Přestože tato sdružení obcí jsou poměrně mladými územními celky, za dobu jejich činnosti se prokázalo, že jejich existence má smysl. V rámci jejich činnosti se již zrealizovalo mnoho projektů přeshraniční spolupráce, které byly přínosné pro seskupení na obou stranách hranice. I přes tyto úspěchy je však podle mého názoru informovanost obyvatel o euroregionech malá, a to ať mluvíme jak o obyvatelstvu žijícím mimo příhraniční oblasti, tak i o samotných rezidentech členských obcí euroregionů. Možná i z tohoto důvodu jsem zaznamenala, že jsou v posledních letech mírně utlumovány aktivity členských obcí, a to i přesto, že Evropská unie se snaží tyto projekty rozvoje příhraničí podporovat. Otázkou zůstává, jaká bude budoucnost euroregionů, a také jestli je správné a efektivní vymezovat právě území takového typu. Odpovědi se snaží hledat odborníci, kteří posuzují tato uskupení z hlediska hospodářských, sociálních i kulturních přínosů. Pohraniční oblasti mají také svůj specifický demografický vývoj i specifickou strukturu obyvatelstva. Lze předpokládat, že existence euroregionů ovlivní v delším časovém horizontu populační vývoj těchto oblastí. Přínosy euroregionů by do budoucna měly spočívat ve změně vzdělanostní a následně také profesní struktury obyvatelstva, ve zpomalení stárnutí obyvatelstva a také v přispění k jeho větší stabilitě.

Cílem mé práce je analyzovat demografickou situaci sousedících příhraničních oblastí jižních Čech, Německa a Rakouska a zhodnotit jejich demografický vývoj v souvislosti s aktivitami přeshraniční spolupráce v rámci euroregionů. Práce si také klade za cíl zhodnotit vliv nových evropských struktur vytvořených ve střední Evropě po roce 1990 na populační vývoj území a přinést odpověď na otázku do jaké míry je území daného euroregionu homogenní z hlediska vybraných demografických a socioekonomických charakteristik, zda se demografické chování v průběhu času mění a jestli se rozdíly mezi jednotlivými částmi euroregionů zvětšují nebo zmenšují. Toto jsem se rozhodla analyzovat v časovém období od roku 2000 do současnosti. Důvodem této volby bylo především pozdější datum vzniku euroregionu Silva Nortica a v neposlední řadě také aktuálnost práce. Vzhledem k tomu, že počátky rozdílů mezi regiony můžeme vypozařovat již mnohem dříve, je tento časový interval poměrně krátký, a proto jsou tyto krátkodobé aktuální trendy zasazeny do širších historických souvislostí a takto jsou i posuzovány.

K analýze jsem si vybrala euroregiony Šumava a Silva Nartica ze dvou hlavních důvodů. Prvním z nich je dlouhodobý osobní zájem o toto území. Druhým důvodem výběru byla snaha zjistit, zda se obdobný historický vývoj území euroregionů odrazil také v podobném demografickém chování obyvatelstva.

Na základě osobních zkušeností a studia dostupné literatury jsem si jako základ své práce stanovila tři pracovní hypotézy, které povedou směr mého zkoumání. Jsou to tyto předpoklady:

1. Oba sledované euroregiony se od sebe nebudou v demografických charakteristikách současných i minulých příliš lišit, a to díky své podobné historii.
2. V rámci obou euroregionů se budou oblasti příslušející k jednotlivým státům v populačním vývoji výrazně lišit.
3. Zapojení území do struktur euroregionu se v demografickém vývoji výrazně neprojeví a význam migrace převažuje nad významem přirozené změny obyvatelstva.

Práce je rozdělena do osmi hlavních kapitol, které jsou dále členěny na jednotlivé podkapitoly. Po stručném úvodu práce s vytyčením cílů a pracovních předpokladů jsou ve druhé části definovány nejdůležitější pojmy, je pojednáno o teoretických východiscích práce, vymezeno sledované území, dále jsou definovány použité ukazatele a je diskutována použitá literatura i datové zdroje. Třetí kapitola se zabývá obecnými charakteristikami sledovaného území a věkovou a pohlavní strukturou obyvatel. Demografické jevy – porodnost a úmrtnost – jsou podrobně zkoumány ve čtvrté kapitole. V páté části je území obou euroregionů charakterizováno pomocí ukazatelů socioekonomické vyspělosti, jako jsou například nezaměstnanost, úroveň zdravotní péče, migrace atd. Šestá kapitola se zabývá dynamikou vývoje obyvatelstva, tedy přírůstky počtu obyvatel migrací a přirozenou změnou. V další kapitole je zpracována pomocí shlukové analýzy typologie okresů, na jejímž základě bylo možné zobecnit odlišnosti současné demografické situace okresů, což se stalo základem pro posouzení vytyčených předpokladů. V závěru jsou pak stručně prezentovány výstupy celé práce.

Kapitola 2

Pojem euroregion

Definice pojmu euroregion není v rámci Evropy jednotná. Většina autorů chápe euroregiony jako „sdružení spolu přímo sousedících subjektů na opačných stranách hranic alespoň dvou států“ (Euroskop, 2011). Euroregion má fungovat jako „formální nástroj pro přeshraniční spolupráci regionálních organizací a obcí spojených případně s partnery ze všech sociálních a hospodářských oblastí“ (Euroregion Šumava, 2006). Objevují se však i jiná pojetí euroregionů, například jako zón volného obchodu, tedy území s ideální příležitostí k obchodním aktivitám (Mištěra, 1993, str. 59). Euroregiony by měly splňovat několik základních kritérií. Prvním jsou stálé struktury, dalším kritériem je jejich samostatné vystupování, tzn., že by neměly vystupovat jako zástupci členských obcí, dále by měly mít vlastní administrativu a své zdroje finanční i technické (Jeřábek, 2004, str. 83).

Motivem pro vznik euroregionů je zmenšování nerovnoměrností mezi regiony při státní hranici, které jsou způsobeny historií a polohou na periferii daného státu (Matějček a kol., 2007, str. 28). Cílem jejich existence je soustředit se na „poznávání a porozumění mezi sousedy, budování důvěry, zmírňování nevýhod hranic, překonávání okrajové polohy a zlepšování životních podmínek“ (Jeřábek, 2004, str. 83). „Pohraniční regiony tradičně patří k hospodářsky nejméně rozvinutým oblastem každého státu“, a to převážně z důvodů historických, protože na daném území probíhaly velmi často spory mezi národy obývajícími tuto oblast, ale i kvůli zanedbávání okrajových území vládou (Evropská komise, 2007). Známe však i příhraniční regiony, které jsou ekonomicky rozvinuté a jsou v nich soustředěné ekonomické i průmyslové aktivity. Jako příklad můžeme uvést oblast na pomezí Německa, Francie a Švýcarska (Jeřábek, 2004, str. 76). Podle Havlíčka (2000) hranice, která je svým charakterem uzavřená, způsobuje odliv obyvatel z oblasti, naopak hranice umožňující kontakty je pro obyvatele atraktivní, čímž dochází k přílivu obyvatel.

Členy euroregionů jsou obce nebo města, která se dobrovolně sdružila a měla zájem spolupracovat s obcemi na opačné straně hranice. Tyto zainteresované obce, resp. organizace spolupracují ve všech oblastech veřejného života, např. v kultuře, sociální oblasti, hospodářství, infrastruktuře. Členské subjekty musí dodržovat nařízení orgánů euroregionu. Těmito orgány jsou rada, prezidium a valná hromada, tvořeny jsou volenými zástupci euroregionů. Ti mají právo čerpat finanční prostředky z Evropské unie pomocí tzv. eurofondů a realizovat tak projekty přeshraniční spolupráce (Evropská komise, 2007).

Pojmy euroregion a přeshraniční spolupráce spolu velmi úzce souvisí. Pomocí správy euroregionů obce realizují jednotlivé kroky přeshraniční spolupráce (Jeřábek, 2004, str. 198). Tuto spolupráci „specifikujeme jako souhrn všech administrativních, technických, ekonomických, sociálních a kulturních opatření, směřujících k upevnění a rozvíjení sousedských vztahů mezi oblastmi po obou stranách hranice, podobně jako k uzavření příslušných smluv k řešení problémů, které v těchto regionech existují, resp. mohou vzniknout“ (Jeřábek, 2004, str. 78). Přeshraniční spolupráce se staví na strategicky vypracovaných programech, na základě kterých se potom uskutečňují konkrétní projekty. V rámci Evropy se tyto projekty začaly významněji realizovat po přijetí *Evropské charty hraničních a přeshraničních regionů* v roce 1981 a příhraniční oblasti se tak staly jedním z hlavních prostředníků při procesu evropské integrace (Jeřábek, 2004, str. 79). Významná byla v tomto ohledu i iniciativa INTERREG z roku 1990, zaměřující se na přeshraniční spolupráci, na jejíž popud vzniklo mnoho euroregionů i ve státech střední a východní Evropy (Evropská komise, 2007).

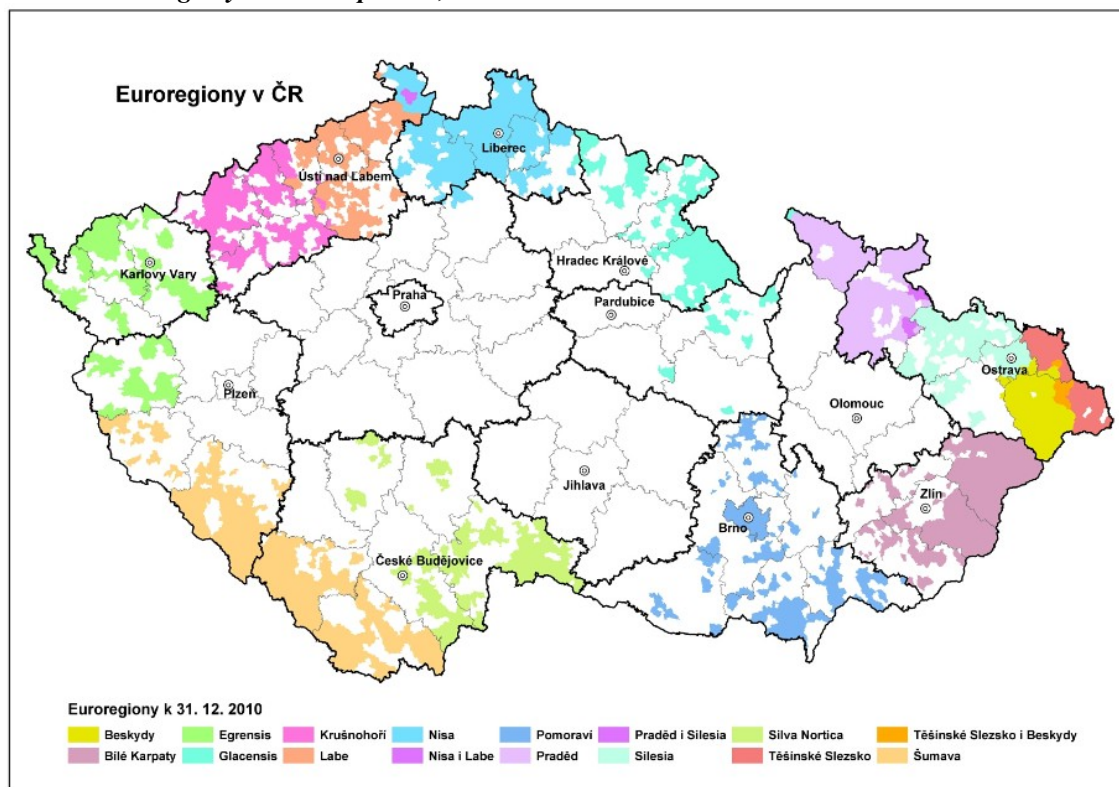
2.1 Euroregiony v Evropě a v České republice

Vytvářením euroregionů se teoretická literatura poměrně dlouho nezabývala. Až Schamp (1994), cit. Jeřábek (2004, str. 77) přidal při procesu vytváření sociogeografických celků v Evropě ke konceptu mikropřístupu a makropřístupu i tzv. mezorovinu. Ta je symbolizována euroregiony a kombinuje přístup s dominancí vnějších a vnitřních aspektů. I euroregiony jsou tedy na pomezí lokálního a národního přístupu.

Euroregiony začaly přitom vznikat již od poloviny 20. století, a to v západní Evropě. Staly se z nich úspěšné instituce, v rámci kterých probíhaly kontakty a realizovaly se projekty (Evropská komise, 2007). Jejich rozšiřování i do zemí za tzv. železnou oponu začalo až po roce 1990 (Euroskop, 2011). Konkrétně v České republice vznikaly první euroregiony na hranici s Německem. Bylo to z pochopitelných důvodů, neboť tamější reprezentace se chtěla přiblížit západní Evropě a Evropské unii. Ačkoli nejprve nebyly euroregiony vřele přijímány ani politiky na centrální úrovni, ani samotnými obyvateli těchto území, postupně se hlavní představitelé státu připojili k názoru, že tyto instituce jsou hlavním činitelem při realizaci spolupráce mezi sousedními státy. I samotné aktivity se od 90. let posunuly, a to od participací na kulturních nebo sportovních akcích k problematice životního prostředí, cestovního ruchu, dopravy aj. (Jeřábek, 2004, str. 187, str. 196, str. 198).

České pohraniční oblasti nyní v rámci euroregionů spolupracují se všemi sousedními zeměmi (obr. 1). Při hranici s Německem existují euroregiony Labe, Krušnohoří, Egrensis a Šumava. S Rakouskem spolupráci zaštiťují euroregiony Silva Nortica a Pomoraví a částečně Šumava, se Slovenskem pak euroregiony Bílé Karpaty, Beskydy a z části také euroregion České Těšínsko a euroregion Pomoraví. Na polsko-české hranici byly pak vytvořeny euroregiony Nisa, Glacensis, Praděd, Silesia a České Těšínsko.

Obr. 1 – Euroregiony v České republice, 2010

Zdroj: ČSÚ – Euroregiony v České republice, 2011

2.2 Vymezení sledovaného území

Euroregiony Šumava a Silva Nortica leží na jihozápadě České republiky. Členy obou euroregionů jsou obce, a to jak na české, tak na německé i rakouské straně. Pouze v případě ER Silva Nortica jsou členy také firmy, konkrétně 13 jihočeských institucí, ba i jeden čestný člen (Silva Nortica, 2012). Na německé straně ER Šumava jsou členy také některé organizace a spolky zapojené do veřejného života. V mé práci jsou ale euroregiony považovány za územní celky. Z důvodu dostupnosti dostatečně podrobných dat jsem se rozhodla euroregiony analyzovat na úrovni okresů. V České republice jsou okresy klasifikovány jako statistické jednotky LAU 1, na německé straně jim velikostně odpovídají NUTS 3, v Rakousku jsem analyzovala tzv. politické okresy („Bezirk“). Protože v některých okresech jsou členy euroregionu jen některé obce, řešila jsem otázku, jaké okresy je vhodné do analýzy zařadit a které vynechat z důvodu malého počtu členských obcí a tedy i obyvatel okresu. Postup, který jsem zvolila, je založen na podílu počtu obyvatel členských obcí na celkovém počtu obyvatel okresu. Pokud podíl počtu obyvatel členských obcí přesáhl 50 % populace okresu, zařadila jsem tento okres do analýzy. Výpočty zobrazuje tab. 1 a tab. 2.

Tab. 1 – Podíl obyvatel členských obcí euroregionu Silva Nortica, k 1. 1. 2011 (v % počtu obyvatel příslušného okresu)

Okres	Stát	Podíl obyvatel (v %) ¹
České Budějovice	Česká republika	63,09
Jindřichův Hradec		73,86
Písek		57,13
Tábor		36,72
Gmünd	Rakousko	86,10
Horn		88,90
Krems		66,62
Melk		15,89
Waidhofen an der Thaya		80,00
Zwettl		93,30

¹ Podíl počtu obyvatel členských obcí euroregionu na celkovém počtu obyvatel okresu.

Zdroj: ČSÚ – Počet obyvatel v obcích Jihočeského kraje k 1. 1. 2011, Euroregion Silva Nortica – Členové, Úřad zemské vlády Dolního Rakouska – Statistisches über Bezirke und Gemeinden

Tab. 2 – Podíl obyvatel členských obcí euroregionu Šumava, k 1. 1. 2011 (v % počtu obyvatel příslušného okresu)

Okres	Stát	Podíl obyvatel (v %) ¹
Český Krumlov	Česká republika	66,23
Domažlice		43,26
Klatovy		75,27
Prachatice		80,25
Strakonice		0,60
Deggendorf	Německo	71,18
Freyung-Grafenau		85,05
Cham		62,95
Passau		77,07
Regen		83,48
Rottal-Inn		45,52
Stadt Passau		100,00
Stadt Straubing		100,00
Straubing-Bogen		17,14
Freistadt	Rakousko	100,00
Perg		80,40
Rohrbach		100,00
Urfahr-Umgebung		59,35

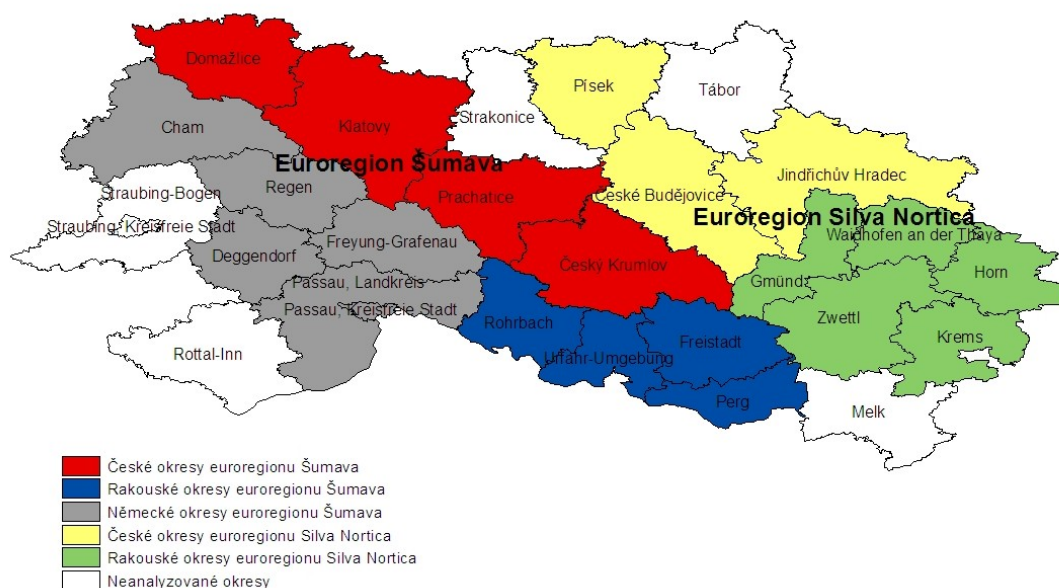
¹ Podíl počtu obyvatel členských obcí euroregionu na celkovém počtu obyvatel okresu.

Zdroj: ČSÚ – Počet obyvatel v obcích Jihočeského kraje k 1. 1. 2011, Euroregion Šumava – Členové euroregionu k 1. 1. 2012, Euregio Bayerischer wald-Böhmerwald – Mitgliedergemeinden, Euregio Bayrischer wald-Böhmerwald-Unterer Inn – Mitgleider, Bayrisches Landesamt für Statistik und Datenverarbeitung – GENESIS-online Datenbank, Land Oberösterreich – Regionaldatenbank von Oberösterreich

Z analýzy euroregionu Silva Nortica jsem na základě tohoto kritéria vyřadila okresy Tábor a Melk. U euroregionu Šumava jsem do zkoumání nezařadila okresy Strakonice, Rottal-Inn a Straubing-Bogen. Jelikož město Straubing, které je samostatným okresem, leží uprostřed okresu Straubing-Bogen, do analýzy jsem ho také nezařadila, a to z důvodu celistvosti sledovaného území. Dalším problémem byl okres Domažlice, jelikož procentuální zastoupení

obyvatel v obcích euroregionu je pouze 43 %. Jedná se ale o příhraniční území, které by mělo být do práce tohoto druhu zahrnuto, proto jsem jej zkoumala také.

Obr. 2 – Okresy euroregionů Šumava a Silva Nortica

Zdroj: výstup z programu ArcGis

V průběhu sledovaného období se složení euroregionů měnilo. V roce 2004 ukončily členství dvě obce ER Šumava, tyto nejsou v mém výčtu členských obcí zařazeny. V průběhu roku 2005 se naopak o členství úspěšně ucházely dvě obce v okrese Klatovy, dvě v okrese Jindřichův Hradec a jedna v okrese Tábor. Jelikož mají tyto obce velikost do 1 000 obyvatel, rozhodla jsem se je brát za členy ER po celé sledované období (Euroregiony v České republice, 2007).

2.3 Literatura a zdroje dat

Literatura zabývající se pohraničím, jeho problémy a klíčovými znaky je většinou pojímána z geografického hlediska. Demograficky pojaté práce týkající se českého i zahraničního pohraničí nejsou v odborné literatuře publikovány příliš často. V posledních letech se ovšem zájem o pohraniční oblasti zvyšuje, což můžeme doložit i vznikem nejrůznějších geografických projektů a výzkumů zabývajících se tímto tématem. Jedním z takových je i projekt geografů z Univerzity Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem. Cílem projektu s názvem *České pohraničí po Schengenu* je definovat hranici v nových podmínkách 21. století, zdokumentovat roli euroregionů a administrativních jednotek v rozvoji pohraničí a postihnout základní specifika příhraničních oblastí. Na tomto projektu se společně s geografzy z Ústí nad Labem (především Milanem Jeřábekem) podílí i Katedra geografie Západočeské univerzity v Plzni (v zastoupení např. Jaroslavem Dokoupilem nebo Alenou Matuškovou) a Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje Univerzity Karlovy v Praze. Z tohoto ústavu se na projektu podílí Tomáš Havlíček, Ivan Bičík a Josef Miškovský. Každé pracoviště přitom řeší jinou část pohraničí (České pohraničí po Schengenu, 2010). Články napsané nebo sborníky editované

na Univerzitě Jana Evangelisty Purkyně, stejně tak jako publikace a články členů Sociologického ústavu Akademie věd ČR, tvoří základ teoretické části mé práce.

O samotných euroregionech, o jejich členech, uspořádání, aktivitách, cílech do budoucna i dokumentech přeshraniční spolupráce jsem se nejvíce dozvěděla na internetových stránkách euroregionu Šumava a Silva Nortica, a dále ze stránek organizace sdružující příhraniční regiony v Evropě - Association of European Border Regions. Cenným zdrojem informací mi byly také jednotlivé programové dokumenty vypracované v rámci strukturálních fondů (např. INTERREG III A – ČESKÁ REPUBLIKA–RAKOUSKO: Program Iniciativy Společenství 2000(4)–2006) i jednotlivými ministerstvy (Ministerstvo zahraničních věcí ČR, Ministerstvo pro místní rozvoj aj.).

Data potřebná pro analýzu okresů jsem za okresy České republiky čerpala z Českého statistického úřadu, především pak z publikace Demografická ročenka okresů a z Veřejné databáze ČSÚ. Jako zdroj některých dat jsem využila také výsledky Sčítání lidu, domů a bytů 2001, údaje publikované ve zdravotnické ročence Ústavu zdravotnických informací a statistiky České republiky a také z databáze Ministerstva práce a sociálních věcí. V demografické ročence okresů jsou publikovány nejen věkové struktury a počty událostí, ale i další vypočtené základní ukazatele, které jsem z této publikace přebrala. Data za německé okresy jsem převzala z databáze *GENESIS-online datenbank*, která propojuje databáze na třech hierarchických úrovních Německa – na úrovni okresů, spolkových zemí a celého Německa. I rakouský statistický úřad má svou databázi demografických i sociálněekonomických dat (*Statistische Datenbank*). Z této databáze jsem čerpala převážně věkové struktury obyvatelstva. Ostatní primární data i mnoho již zpracovaných ukazatelů jsem získala z publikace *Demographisches Jahrbuch*, kterou rakouský statistický úřad umísťuje na své internetové stránky od roku 2003. I rakouské země – Horní a Dolní Rakousko – publikují některé demografické údaje. Propracovanější statistiku má Horní Rakousko, na jehož stránkách nalezneme *Regionaldatenbank von Oberösterreich*. Úřad zemské vlády Dolního Rakouska publikuje méně informací, pozitivní na obou statistikách je ale to, že jsou velmi podrobné – jsou zpracovány za jednotlivé obce.

2.4 Použité metody a ukazatele

Práce je založena na územním a časovém srovnání jednotlivých vybraných demografických ukazatelů. Při použití dat za menší územní jednotky, jakými jsou v tomto případě okresy, musíme počítat s malými počty událostí v jednotlivých letech. U ukazatelů, kde byl tento postup vhodný, jsem tedy zkoumané časové období rozdělila do několika víceletých období a dále jsem pracovala s těmito několikaletými průměry. Je tomu tak u standardizované hrubé míry úmrtnosti, u indexu obecné plodnosti, úhrnné plodnosti, kojenecké úmrtnosti a u některých ukazatelů migrace. Hrubé míry jsou v současné době nevhodným ukazatelem pro porovnávání demografických procesů v území. Jsou totiž velmi ovlivněny věkovou strukturou populace, která se v jednotlivých regionech poměrně značně odlišuje. Je tedy vhodné používat hrubé míry standardizované. V práci jsem jako standardní populaci použila populaci Jihočeského kraje. Důvodem tohoto výběru byla dostupnost potřebných dat a skutečnost, že Jihočeský kraj je

nadřazenou administrativní jednotkou jihočeských okresů. Právě ty jsou velkou měrou zastoupeny v obou euroregionech. Standardizovat můžeme buď metodou přímou, nebo nepřímou. Přímou metodu používáme, jestliže máme k dispozici události podle věku. Jelikož jsem takto tříděná data většinou k dispozici neměla, použila jsem metodu nepřímé standardizace, ke které potřebujeme znát u zkoumané populace pouze věkovou strukturu a celkový počet příslušných událostí. Nepřímou standardizaci jsem aplikovala při výpočtu migrace, plodnosti i úmrtnosti. Princip výpočtu je vždy stejný, pouze místo počtu zemřelých reálné i standardní populace se dosazuje počet živě narozených, resp. migrační saldo. Zde je uveden způsob výpočtu nepřímo standardizované hrubé míry úmrtnosti.

Nepřímá standardizace hrubé míry úmrtnosti¹

$$hmú^{nst} = \frac{\sum u_x^{st} \cdot P_x^{st}}{\sum P_x^{st}} \cdot \frac{D}{\sum \frac{D_x^{st}}{P_x^{st}} \cdot P_x},$$

kde u_x^{st} je míra úmrtnosti podle věku standardní populace,
 D je celkový počet zemřelých ve zkoumaném regionu,
 D_x^{st} je počet zemřelých standardní populace podle věku,
 P_x^{st} je střední stav obyvatel standardní populace podle věku,
 P_x je střední stav obyvatel příslušného regionu podle věku.

Standardizovaná hrubá míra úmrtnosti se kvůli rozdílným úmrtnostním poměrům většinou počítá pro každé pohlaví odděleně. Potřebná data jsem u některých okresů neměla k dispozici, proto jsem standardizovanou hrubou míru úmrtnosti počítala pro obě pohlaví dohromady.

Kvocient kojenecké úmrtnosti¹:

Kojenecká úmrtnost je důležitým ukazatelem vyspělosti společnosti, proto je jejímu studiu i v této práci věnována náležitá pozornost. Počty zemřelých v prvním roce života v okresech jsou velmi malé, proto výsledné hodnoty kvocientu kojenecké úmrtnosti v jednotlivých letech velmi kolísají. Abych tyto rozdíly alespoň zčásti eliminovala, vypočítala jsem tříleté průměry kvocientu kojenecké úmrtnosti a následně jsem územně srovnávala tyto průměry. Kvocient kojenecké úmrtnosti dává do poměru zemřelé v prvním roce života a živě narozené:

$$kú = \frac{D_0}{N^v} \cdot 1000,$$

kde D_0 je počet zemřelých do jednoho roku života,
 N^v je počet živě narozených.

Pro hodnocení úrovně úmrtnosti byla dále použita *naděje dožití při narození¹*. Naděje dožití při narození je očekávaná průměrná délka života narozené osoby za předpokladu, že by míry úmrtnosti zůstaly neměnné. Naděje dožití je jednou z funkcí úmrtnostních tabulek, které jsou založeny na výpočtu pravděpodobnosti úmrtí za určité období a kohortu. Z důvodu rozdílu mezi úmrtnostními poměry mužů a žen se většinou počítají odděleně pro každé pohlaví. Naději dožití při narození pak můžeme definovat vztahem:

$$e_0^0 = \frac{T_0}{l_0},$$

kde T_0 je celkový počet let, který má daná generace ještě prožít, tzv. počet „člověkoroků“,
 l_0 je tabulkový počet narozených.

Index obecné plodnosti¹

Pro srovnávací analýzu plodnosti byly použity indexy plodnosti, které jsou obdobou tzv. Coaleových indexů, založených na principu nepřímé standardizace. A. J. Coale, který tyto indexy poprvé použil (v roce 1969), srovnával úroveň plodnosti studované populace s plodností hutteritů jako se standardem. V práci jsem jako standard použila specifické míry plodnosti žen v Jihočeském kraji. Index obecné plodnosti je vyjádřen podílem skutečného a očekávaného počtu živě narozených dětí a definujeme ho vztahem:

$$if = \frac{N^V}{\sum P_x^z \cdot f_x^{st}},$$

kde N^V je počet živě narozených dětí,
 P_x^z je střední stav žen příslušného regionu podle věku,
 f_x^{st} jsou věkově specifické míry plodnosti standardní populace.

Úhrnná plodnost¹:

Úhrnná plodnost vyjadřuje, kolik dětí by se v průměru živě narodilo jedné ženě během reprodukčního období za předpokladu zachování stávajících hodnot plodnosti podle věku. Vypočítá se jako součet věkově specifických měr plodnosti:

$$úp = \sum f_x,$$

kde f_x je míra plodnosti ve věku x , tedy $f_x = \frac{N_x^v}{P_x^z}$.

Jelikož pro okresy Horního a Dolního Rakouska jsem neměla k dispozici počty živě narozených podle věku matky, musela jsem hodnoty úhrnné plodnosti nahradit vhodným výpočtem. Index obecné plodnosti pro jednotlivé rakouské okresy jsem vynásobila úhrnnou plodností Horního, resp. Dolního Rakouska. Je nutné říci, že výsledné hodnoty nejsou úplně přesné a neodpovídají přesně hodnotám skutečným, při interpretaci výsledků musíme tuto skutečnost zohlednit.

Průměrný věk matky při narození dítěte¹:

$$\bar{x} = \frac{\sum x_c \cdot f_x}{\sum f_x},$$

kde x_c je střed intervalu věkové skupiny,
 f_x je míra plodnosti podle věku.

Shluková analýza:

Shluková analýza patří mezi metody vícerozměrné analýzy. Pomocí shlukové analýzy hledáme tzv. „přirozené skupiny“, a to na základě stejných znaků ve skupině a odlišností mezi

jednotlivými skupinami (tzv. clustery). Analýzou zařazujeme proměnné do určité skupiny, nesnižujeme tedy jejich počet (Hendl, 2006).

Podmínkou aplikace shlukové analýzy jsou bezrozměrná data. Těch dosáhneme pomocí standardizace, v mé práci jsem standardizovala proměnné pomocí z-skórů podle vztahu:

$$z_i = \frac{x_i - \bar{x}}{s_x},$$

kde \bar{x} je aritmetický průměr hodnot příslušných proměnných,

s_x je směrodatná odchylka (Zvára, 2009).

K výpočtu jsem použila program *SPSS*. Pomocí hierarchického shlukování a užití Wardovy metody shlukování se vytvořily shluky daných jednotek na základě zadaných charakteristik. Dalšími často používanými metodami shlukování jsou metoda nejbližšího nebo nejvzdálenějšího souseda, centroidní metoda nebo metoda průměrné vzdálenosti (Spilková, 2011). Wardova metoda je založena na přírůstku celkového součtu „druhých mocnin odchylek každého objektu od těžiště shluku, do kterého náleží“ (Kučera, 2008). Od součtu druhých mocnin odchylek pak při připojování dalších shluků odečítáme právě jejich druhé mocniny odchylek (Kučera, 2008). Celkový součet vypočítáme „jako součin euklidovské vzdálenosti mezi centroidy shluků uvažovaných pro spojení a koeficientu závisícím na velikosti shluků. Hodnota tohoto koeficientu roste s rostoucí velikostí shluků“ (Hanuš, 2009). Výhodou Wardovy metody shlukování je tendence tvořit shluky o přibližně stejné velikosti (Hanuš, 2009).

V práci jsou dále použity ukazatele věkového složení populace, ukazatele migrace, ukazatele celkových přírůstků obyvatel a další. Uvedeny jsou v následujícím přehledu¹.

$$\text{Index stáří: } is = \frac{P_{65+}}{P_{0-14}} \cdot 100,$$

kde P_{0-14} je počet osob ve věku 0–14 let,

P_{65+} je počet osob ve věku 65 let a více.

$$\text{Index ekonomického zatížení: } iez = \frac{P_{0-14} + P_{65+}}{P_{15-64}} \cdot 100,$$

kde P_{0-14} je počet osob ve věku 0–14 let,

P_{15-64} je počet osob ve věku 15–64 let,

P_{65+} je počet osob ve věku 65 let a více.

$$\text{Index závislosti I: } iz_I = \frac{P_{0-14}}{P_{15-64}} \cdot 100,$$

kde P_{0-14} je počet osob ve věku 0–14 let,

P_{15-64} je počet osob ve věku 15–64 let.

$$\text{Index závislosti II: } iz_{II} = \frac{P_{65+}}{P_{15-64}} \cdot 100,$$

kde P_{15-64} je počet osob ve věku 15–64 let,

P_{65+} je počet osob ve věku 65 let a více.

$$\text{Hrubá míra migračního salda: } hmms = \frac{I - E}{P} \cdot 1000,$$

kde I je počet přistěhovalých,
 E je počet vystěhovalých,
 P je střední stav obyvatelstva.

$$\text{Migrační účinnost: } m\acute{u} = \frac{|I - E|}{I + E} \cdot 100,$$

kde I je počet přistěhovalých,
 E je počet vystěhovalých.

Migrační účinnost je ukazatelem efektivnosti migrace.

$$\text{Migrační obrat: } o = I + E,$$

kde I je počet přistěhovalých,
 E je počet vystěhovalých.

$$\text{Hrubá míra přirozeného přírůstku: } hmpp = \frac{N^V - D}{P} \cdot 1000,$$

kde N^V je počet živě narozených,
 D je počet zemřelých,
 P je střední stav obyvatelstva.

$$\text{Celkový populační přírůstek: } cpp = (N^V - D) + (I - E),$$

kde N^V je celkový počet narozených,
 D je celkový počet zemřelých,
 I je počet přistěhovalých,
 E je počet vystěhovalých.

¹ Převzato z Pavlík, Rychtaříková, Šubrtová, 1986

Kapitola 3

Základní charakteristika euroregionů a jejich obyvatelstva

Euroregion Šumava vznikl v roce 1993 na základě smluv o spolupráci mezi příhraničními regiony Bavorska, jihozápadních Čech a Horního Rakouska. Hlavním podnětem k založení byla skutečnost, že území Šumavy je unikátním územím, které je vytvářeno jeho specifickými podmínkami, a to fyzickými i sociálními. Na území všech tří států je euroregion tvořen obcemi 18 okresů, z toho 5 okresů je na území České republiky, 9 na území Německa a 4 na straně rakouské (viz kap. 2.2). Z fyzickogeografického hlediska je území Šumavy unikátní svojí polohou mezi dvěma řekami – Vltavou a Dunajem (Krajská správa ČSÚ v Liberci, 2002). Je to území s vysoce venkovským charakterem (Draft Assessment Report, 2000). Významný posun v přeshraničních aktivitách jednotlivých zemí se začal projevovat v roce 1995, tedy v době vstupu Rakouska do Evropské unie. Od této chvíle totiž mohl euroregion čerpat dotace ze strukturálních fondů EU. Vzájemná spolupráce mezi třemi státy se dále rozvíjela a rozvíjí, a každým rokem jsou realizovány nové projekty z oblasti cestovního ruchu, zemědělství, vzdělávání i trhu práce (Association of European Border Regions, 2012).

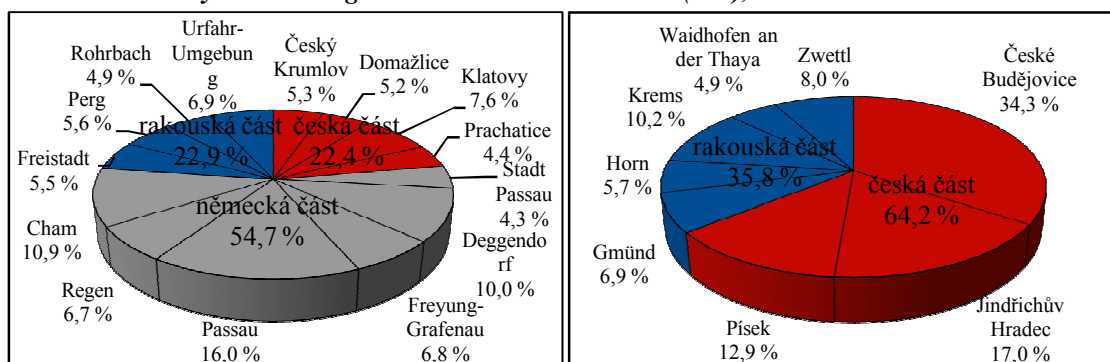
Myšlenky o vzájemné spolupráci na česko-rakouské hranici můžeme pozorovat již v roce 1989. Vzájemné diskuse na toto téma vyústily však až v roce 2000 v podepsání Deklarace o spolupráci mezi regiony. Po tomto aktu byl k založení dalšího, zatím nejmladšího, českého euroregionu již jen krůček. V květnu roku 2002 byl ustanoven Euroregion Silva Nortica, což v překladu znamená Severní les. Jeho území se na území České republiky rozkládá v Českém masivu, Českobudějovické a Třeboňské pánvi. Je to území venkovského charakteru s několika dominantními sídly (Draft Assessment Report, 2000). Tato oblast je charakteristická především rozsáhlou rybníční soustavou (Euroregion Silva Nortica, 2012). Na straně Dolního Rakouska můžeme území po geografické stránce popsat jako zalesněné náhorní plošiny. Z hlediska administrativního členění zahrnuje tento euroregion oblast šesti okresů v Rakousku a čtyř v Česku (viz kap. 2.2). Obce na české straně hranice spojuje sdružení Jihočeská Silva Nortica se sídlem v Jindřichově Hradci, na rakouské straně v regionu Waldviertel obce zastupuje Platform Pro Waldviertel. Obě tyto instituce mají velkou zásluhu na činnosti a aktivitách euroregionu (Strategie Euregio Silva Nortica, 2007). Hlavní prioritou euroregionu je kvalitní infrastruktura, rozvoj zemědělství a podpora účelného využití krajiny, rozvíjení cestovního ruchu a ochrana životního prostředí (Euroregion Silva Nortica, 2012). V současné době probíhá několik velkých projektů v rámci „Evropské regionální spolupráce CZ-A, 2007–2013, cíl 3“, které se zaměřují

například na podporu cestovního ruchu, mobilitu obyvatel nebo opatření ke zvýšení atraktivity menších měst (Association of European Border Regions, 2007). Kromě Jihočeského kraje spolupracuje Waldviertel částečně také s krajem Vysočina a okresem Znojmo. Celý euroregion má pak silné vazby se sousedním ER Šumava (Strategie Euregio Silva Nortica, 2007).

3.1 Počet obyvatel a jeho rozmístění

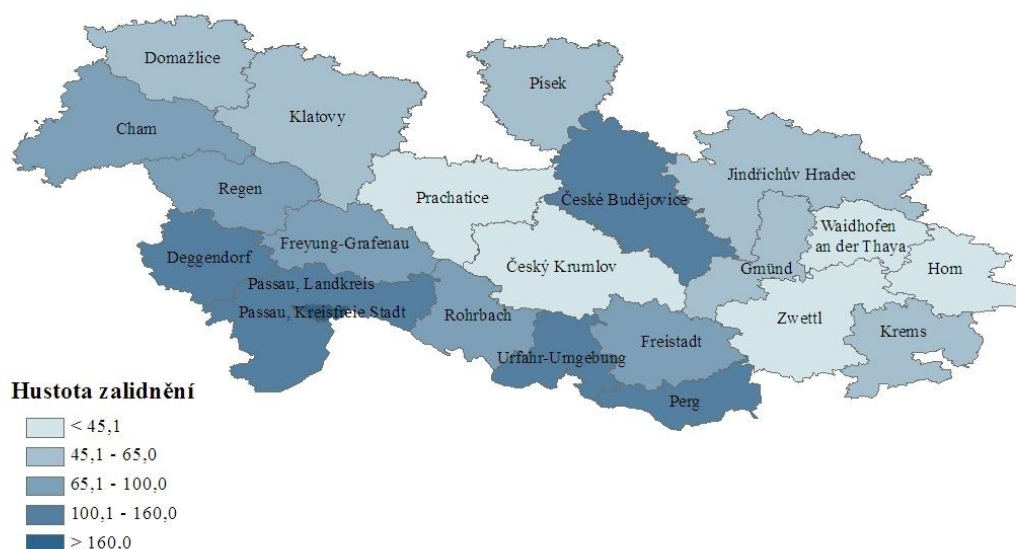
Rozlohou i počtem obyvatel se oba euroregiony od sebe značně liší. K 31. 12. 2010 se ER Šumava rozprostíral na území 14 699 km², přičemž česká a německá část byly zastoupeny přibližně stejným procentem, část rakouská pak přibližně 18 %. ER Silva Nortica zaujímal území 9 273 km² a obě části, jak česká, tak rakouská, byly zastoupeny přibližně stejným podílem. V ER Šumava žilo k 31. 12. 2010 přibližně 2 000 000 obyvatel, v ER Silva Nortica to bylo asi o polovinu méně. Německá část ER Šumava zaujímá 55 % počtu obyvatel celého ER, populačně největším okresem je Passau, jak rakouská tak i česká část pak tvoří přibližně 23 % obyvatel (viz obr. 3). Z ER Silva Nortica je populačně početnější česká část, která tvoří 64 % jeho celkového počtu obyvatel euroregionu. Tento podíl je vysvětlen populační velikostí okresu České Budějovice a stejnojmenného krajského města (obr. 3).

Obr. 3 – Počet obyvatel euroregionů Šumava a Silva Nortica (v %), k 31. 12. 2010

Zdroj: ČSÚ - Demografická ročenka okresů
 Statistisches Bundesamt – GENESIS-Online Datenbank
 Statistik Austria – Statistische Datenbank

Jak uvádí Havlíček a Reinöhllová (1999), ze všech pohraničních oblastí Česka je právě ta sousedící s Rakouskem a Německem nejhustěji osídlená. Z obou euroregionů je nejhustěji osídlená německá část ER Šumava, a to i přesto, že tato část Bavorska má spíše ráz venkovské krajiny. Tamější sídelní strukturu tvoří hustá síť menších obcí, hustotu zalidnění ale zvyšují i okresy městské a ty, jejichž centrem je velké město. Zde jsou to okresy Stadt Passau, Passau a Deggendorf. Markantní je rozdíl v hustotě osídlení především oproti části české. Ta má hustotu zalidnění pouze 43 obyvatel/km². To je dáno především historickými souvislostmi, a to ať poválečným odsunem německého obyvatelstva, tak čtyřicetiletým obdobím existence pohraničního prostoru, do kterého byl zakázán vstup (Ministerstvo zahraničních věcí ČR, 2003). Naopak česká část ER Silva Nortica je osídlena hustěji než rakouská, která je typická sídelní strukturou bez větších měst. U české části zvyšuje průměrnou hustotu zalidnění okres České Budějovice, charakter zbylého území je také spíše venkovský.

Obr. 4 – Hustota zalidnění v okresech euroregionů Šumava a Silva Nortica, k 31. 12. 2010

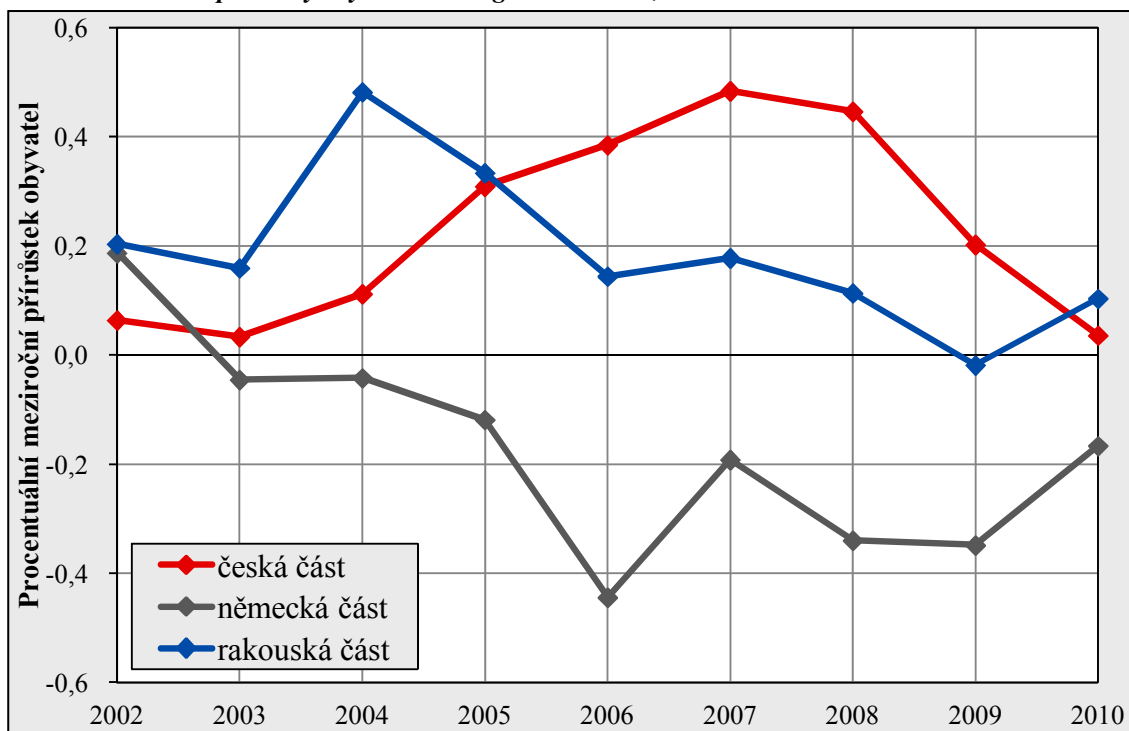
Zdroj: ČSÚ - Demografická ročenka okresů 2010, Krajská správa ČSÚ v Českých Budějovicích – Meziokresní srovnání vybraných ukazatelů v Jihočeském kraji v roce 2011, Krajská správa ČSÚ v Plzni – Okresy Statistische Ämter des Bundes und der Ländern – Regionaldatenbank Deutschland, Statistisches Bundesamt – GENESIS-Online Datenbank
Land Oberösterreich – Regionaldatenbank von Oberösterreich, Regionale Bildung Extra, Statistik Austria – Statistische Datenbank

Výstup z programu ArcGis

Pro pochopení současných struktur obyvatelstva je důležitý také vývoj počtu obyvatel za delší časové období. Porovnávat procentuální meziroční přírůstek je možné pouze v období let 2002–2010, a to z důvodu dostupnosti dat za rakouské okresy.

Po roce 1990 se počet obyvatel Jihočeského kraje zvyšoval, nikoli již však takovým tempem jako mezi předchozími dvěma Sčítáními lidu, domů a bytů. Tento nárůst byl způsoben nejen migračním přírůstkem, ale také změnou v metodice sčítání, protože do celkového počtu obyvatel byli totiž započtení i cizinci s dlouhodobým pobytem (Demografie Jihočeského kraje, 2005). Obyvatelstvo Plzeňského kraje v 90. letech ubývalo. Mezi dvěma západočeskými okresy ER Šumava – Klatovy a Domažlicemi – byly v přírůstcích obyvatelstva velké rozdíly. Zatímco v okrese Klatovy se počet obyvatel mezi lety 1991 a 2004 výrazně snížil (o cca 2 000 obyvatel), v okrese Domažlice stagnoval (Krajská správa ČSÚ v Plzni, 2005). V dalších letech se počet obyvatel obou těchto okresů již převážně zvyšoval. Euroregion Šumava je z větší poloviny tvořen obyvatelstvem Německa. V těchto bavorských okresech počet obyvatel od počátku 90. let vzrostl. Největší nárůst byl zaznamenán u centrálních okresů, u okresů příhraničních byl pak mírnější (do 17 %) (Bätzing, 2011). Od roku 2003 dochází poté k mírnému poklesu počtu obyvatel, konkrétně do roku 2010 k celkovému poklesu o 1,6%. Můžeme si to vysvětlit odlivem obyvatelstva do větších měst, zde konkrétně do Norimberku a Mnichova, případně do menšího Řezna, a do jejich zázemí, a také nižší porodností (Bätzing, 2011). Tento vývoj koresponduje s celkovým vývojem Německa i Bavorska. Na území ostatních dvou států ER Šumava došlo mezi lety 2001, resp. 2002 a 2010 k mírnému populačnímu nárůstu. V české části ER můžeme pozorovat „vlnu“ zvýšeného přírůstku obyvatel mezi lety 2003 a 2007, po tomto nárůstu však meziroční přírůstek klesal až na hodnotu 0,04 % v roce 2010.

Obr. 5 – Meziroční přírůstky obyvatel euroregionu Šumava, 2002–2010

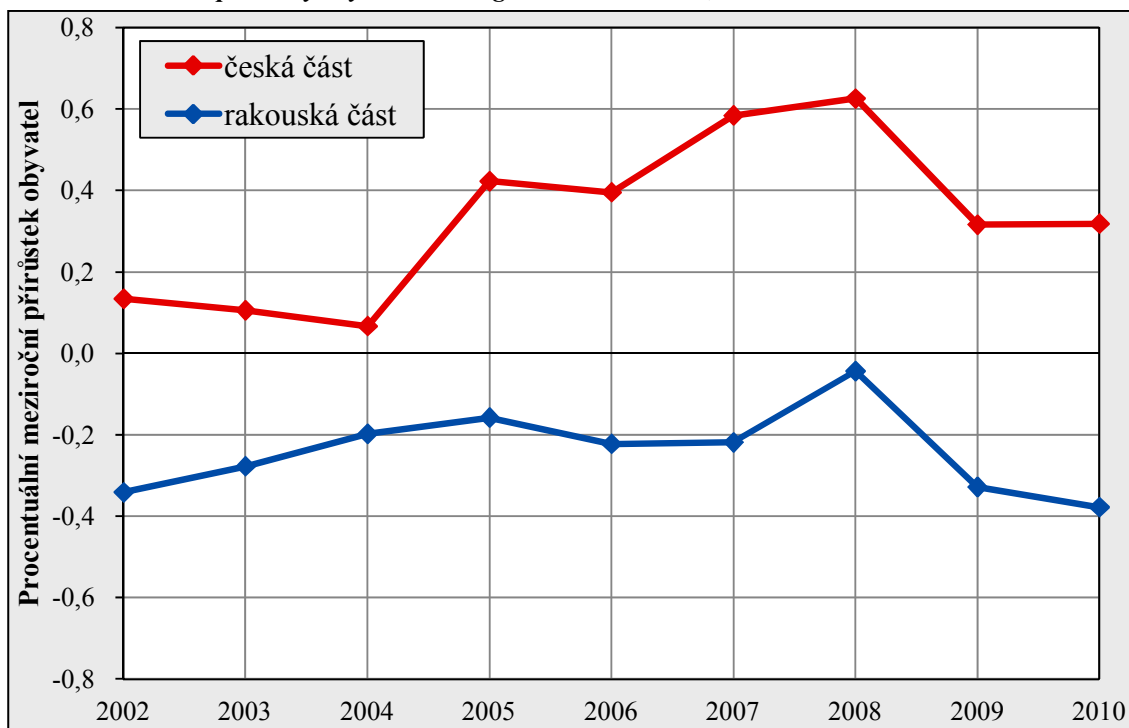

Zdroj: ČSÚ – Demografická ročenka okresů 2011, ČSÚ – Demografická ročenka okresů 2010

Statistisches Bundesamt – GENESIS-Online Datenbank

Statistik Austria – Statistische Datenbank

Obr. 6 – Meziroční přírůstky obyvatel euroregionu Silva Nortica, 2002–2010

Zdroj: ČSÚ – Demografická ročenka okresů 2011, ČSÚ – Demografická ročenka okresů 2010

Statistik Austria – Statistische Datenbank

Česko-rakouské pohraničí prodělalo od 50. let minulého století několik vln přírůstků obyvatel. První vlnou bylo dosídlování převážně větších sídel v českém pohraničí v 50. letech. Na rakouské straně docházelo k úbytku obyvatel v nejužším pohraničním pásmu, zatímco

v obcích dále od hranic (v zázemí větších měst) obyvatel přibývalo. K dalšímu nárůstu počtu obyvatel v tomto území dochází v 70. letech (ten může být způsoben i zavedením propopulačních opatření a následným zvýšením plodnosti) a poslední růstová fáze započala po roce 1990 a trvá dodnes. Počty obyvatel se měnily hlavně u obcí v nejužším příhraničním pásu, což bylo způsobeno „otevřením“ hranic a stěhováním mladých lidí do této oblasti. Zatímco v předchozích letech rostl počet obyvatel větších obcí, v tomto období na české straně hranice nárůst obyvatelstva stagnuje (Havlíček, 2000).

Na vzrůstu populačního přírůstu v české části ER Silva Nortica se podílel nejvíce okres České Budějovice, jehož populace se mezi lety 2000 a 2010 zvětšila o 5%. Tento nárůst počtu obyvatel je natolik výrazný, že dokáže vykompenzovat úbytek počtu obyvatel v okrese Jindřichův Hradec mezi dvěma sledovanými roky. Odliv obyvatelstva z těchto periferních oblastí je způsoben zejména nedostatkem pracovních příležitostí, které odcházejí převážně mladí lidé hledat do větších měst, ať již do Prahy nebo do dynamicky se rozvíjejících průmyslových center, např. s vysokou koncentrací automobilového průmyslu (Zich, 2007). Rakouské okresy, které zaznamenaly největší populační úbytek, leží při hranicích s Českou republikou a s Německem. Meziroční pokles počtu obyvatel byl poměrně kontinuální. Tyto okresy tedy nenavázaly na mírné populační přírůstky, které zde byly zaznamenány po roce 1990.

Rakouské okresy příslušející k ER Šumava se po roce 1990 vyvíjely odlišně od okresů ER Silva Nortica. V šumavském regionu Mühlviertel došlo mezi lety 1991 a 1998 k nárůstu počtu obyvatel o 5%, v oblasti Waldviertel, která územně spadá do ER Silva Nortica, se počet obyvatel zvýšil pouze o 0,8%. Oproti předchozím letům, kdy tomu tak nebylo, došlo ale v obou oblastech k populačnímu přírůstu (INTERREG III A – Česká republika – Rakousko, 2006).

3.2 Složení obyvatel podle věku a pohlaví

Kromě vývoje samotných počtů obyvatel je významnou demografickou charakteristikou i vývoj věkové struktury, která je klíčová pro ekonomický rozvoj dané oblasti nebo například pro plánování v oblasti školství či sociálních služeb. Jihozápadní pohraničí Čech je charakteristické mladší věkovou strukturou než vnitrozemí i než celá Česká republika. Mladší věková struktura může ovlivnit kontakty mezi zeměmi, protože lze předpokládat, že právě toto obyvatelstvo bude více aktivní při budování kontaktů se zahraničními sousedy (Zich, 2007). Mladší věková struktura také přispívá k rozvoji daného regionu i z ekonomického hlediska. Vyšší zastoupení osob v předproduktivním a mladším produktivním věku dává příležitost k budoucímu úspěšnému rozvoji a vývoji pracovního trhu (Havlíček, Reinöhllová, 1999).

I na území obou euroregionů můžeme v posledních desetiletích zaznamenat stárnutí populace (obr. 7, obr. 8). V německé části ER Šumava započal proces stárnutí nejdříve, proto je zde podíl věkové skupiny 65+ po celé sledované období nejvyšší, konkrétně vzrostl v letech 2001–2010 z 16,8 % na 19,6 %, tedy téměř o 3 procentní body. Naopak česká část stárne nejpomalejším tempem. Od roku 2001 do roku 2010 se podíl osob nad 65 let zvýšil z necelých 13 % na 14,5 %.

Tab. 3 – Index stáří v ER Šumava a Silva Nortica v letech 2001, 2005, 2010, k 31. 12.

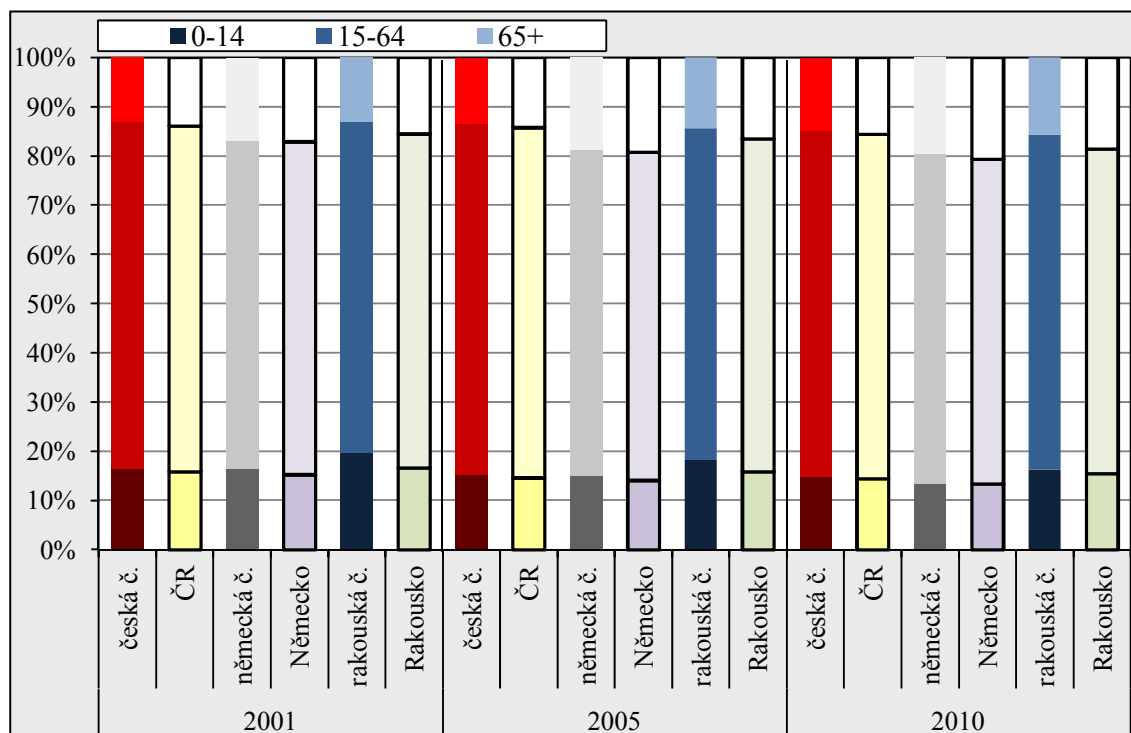
Část ER	Rok	is (v %)	
ER Šumava			
česká část	2001	79	82
německá část		102	
rakouská část		66	
česká část	2005	87	97
německá část		124	
rakouská část		79	
česká část	2010	99	114
německá část		146	
rakouská část		97	
ER Silva Nortica			
česká část	2001	86	65
rakouská část		109	
česká část	2005	97	74
rakouská část		126	
česká část	2010	109	86
rakouská část		149	

Zdroj: ČSÚ – Věkové složení obyvatelstva v roce 2010

Statistische Ämter des Bundes und der Ländern – Regionaldatenbank Deutschland

Statistik Austria – Statistische Datenbank

Obr. 7 – Věkové složení obyvatel euroregionu Šumava, k 31. 12. 2010

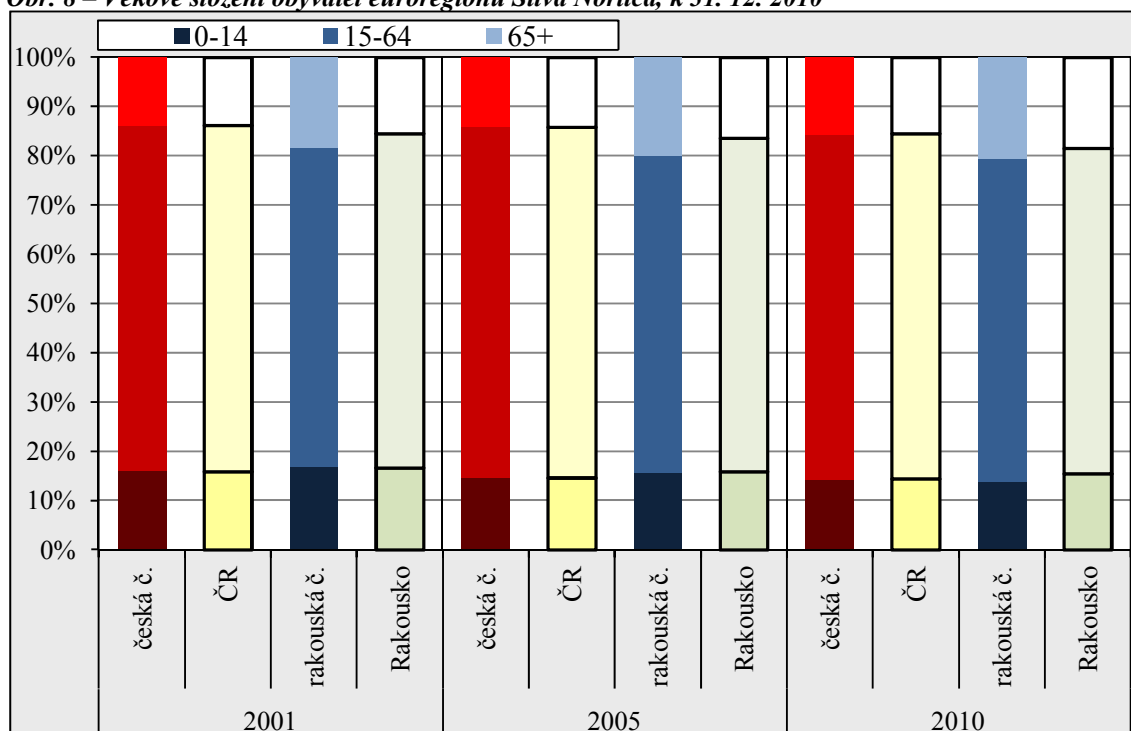
Zdroj: ČSÚ – Věkové složení obyvatelstva v roce 2010, Demografická ročenka ČR, 2005, 2010, Veřejná databáze ČSÚ

Statistische Ämter des Bundes und der Ländern – Regionaldatenbank Deutschland

Statistik Austria – Statistische Datenbank

Změny v zastoupení obyvatelstva poproduktivního a předproduktivního věku, tedy stárnutí populace, vyjadřuje index stáří (tab. 3). Největší poměr obyvatel v důchodovém věku a ve věku do 15 let mají německé okresy, a to ve všech třech sledovaných letech. V porovnání s celým Německem však mají index stáří poměrně nízký. Nejvyšší index stáří má okres Stadt Passau, v roce 2010 dosahoval hodnoty přes 200 %. Naopak nejnižší index stáří mají z euroregionu Šumava okresy rakouské, a to díky vysokému podílu dětské složky (kolem 20 % v roce 2001 a 16 % v roce 2010). Velmi výrazně se tato oblast odlišuje od Rakouska, u kterého byla zjištěna hodnota indexu stáří v roce 2010 120 %. Z českých okresů ER Šumava dosahuje nejvyšších hodnot indexu stáří okres Klatovy, jehož hodnota v roce 2010 (116,7) však nedosahuje ani úrovně nejmladšího německého okresu ER Šumava.

Obr. 8 – Věkové složení obyvatel euroregionu Silva Nortica, k 31. 12. 2010

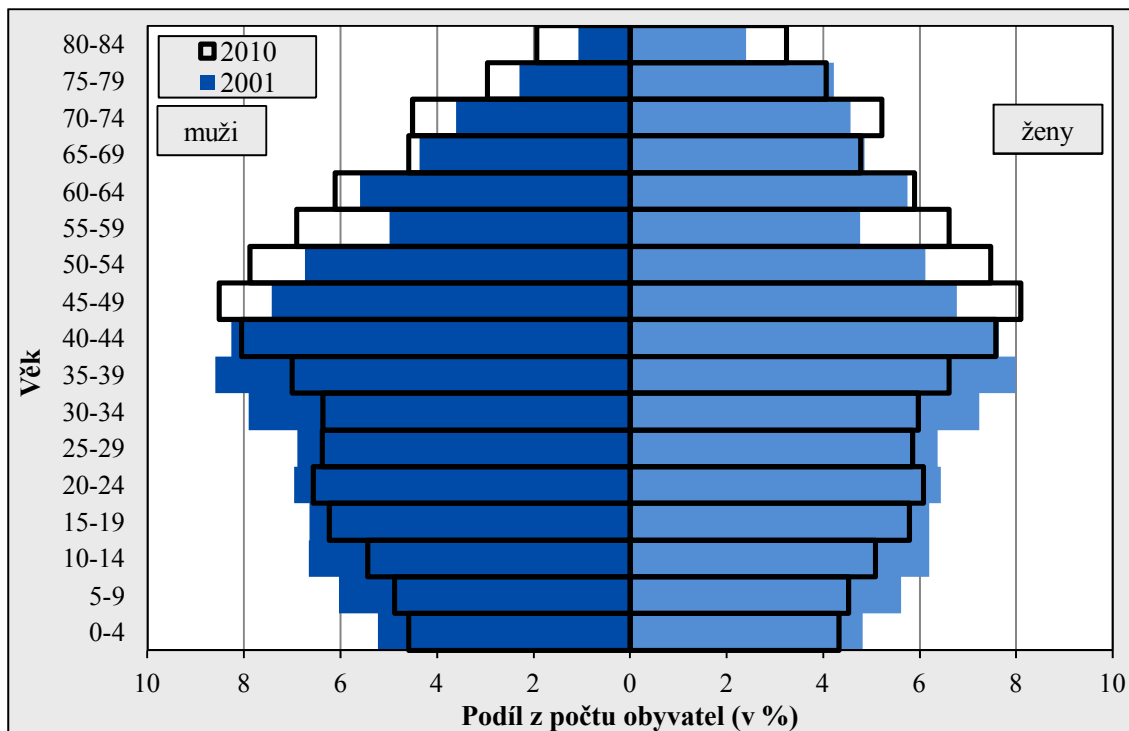
Zdroj: ČSÚ – Věkové složení obyvatelstva v roce 2010, Demografická ročenka ČR, 2005, 2010, Veřejná databáze ČSÚ

Statistik Austria – Statistische Datenbank

České okresy ER Silva Nortica mají o trochu vyšší index stáří než české okresy ER Šumava a dá se říci, že korespondují s hodnotami celé České republiky (2010 – 108 %). Nejvyšší index stáří zaznamenáváme u okresu Písek, nejnižší u okresu České Budějovice. Tento okres je totiž přitažlivý pro mladé rodiny s dětmi. Rakouská část ER Silva Nortica má podobné hodnoty indexu stáří jako okresy německé, tedy velmi vysoké, i mnohem vyšší než Rakousko. Nejvyšších hodnot dosahují okresy při hranici s Českou republikou – Gmünd (v roce 2010 přesáhl index stáří 176 %) a Waidhofen an der Thaya. Ostatní tři rakouské okresy ER Silva Nortica, které mají index stáří nižší, leží blíže k Vídni a dalšímu výraznějšímu centru St. Pölten, které má kolem 50 000 obyvatel (Úřad zemské vlády dolního Rakouska, 2012), což může ovlivňovat jejich mladší věkovou strukturu. Jsou to oblasti, do kterých se více stěhují mladé rodiny s dětmi dojíždějící za svými denními aktivitami právě do těchto měst. Zatímco podíl obyvatel ve věku 65+ roste jak v české, tak v rakouské části ER Silva Nortica stejnou

intenzitou, podíl dětské složky populace se rychleji snižuje u rakouských okresů. V roce 2010 již index stáří ve všech okresech ER Silva Nortica překonal hranici 100, u rakouské části přesáhl dokonce hodnotu 130.

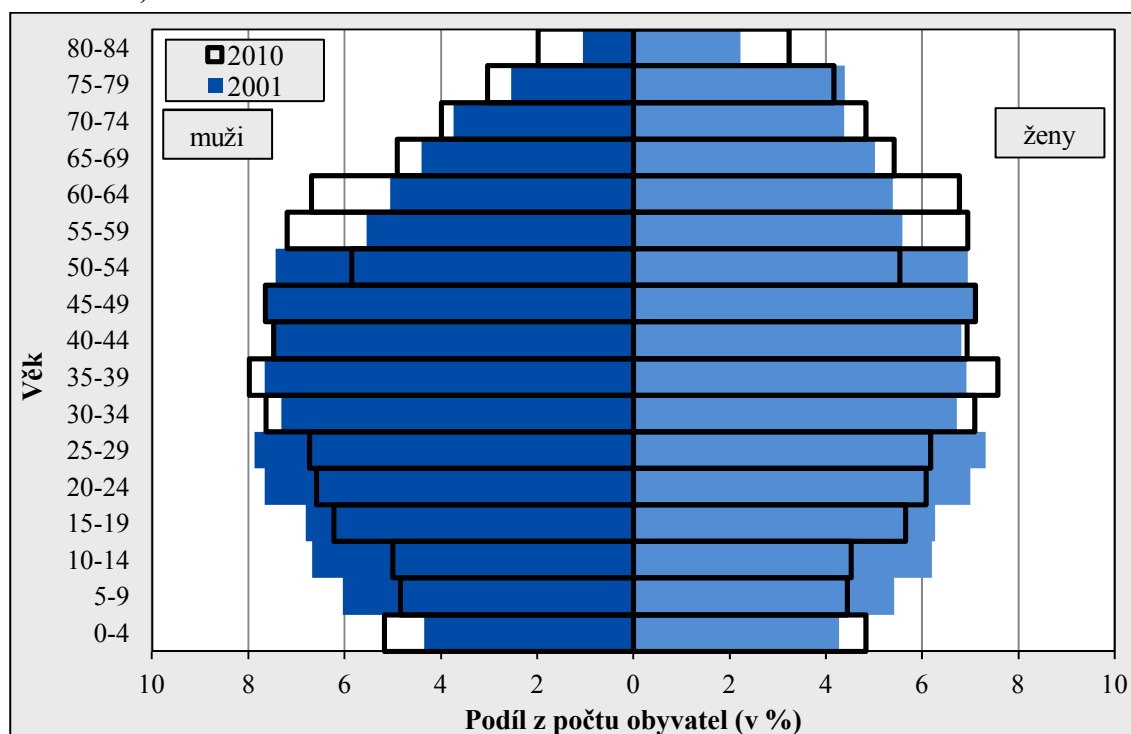
Obr. 9 – Věkové složení obyvatelstva euroregionu Šumava, 2001, 2010, k 1. 3. 2001, 31. 12. 2001, 31. 12. 2010

Zdroj: ČSÚ – Věkové složení obyvatelstva v roce 2010, Věkové složení obyvatelstva a jeho pohyb v Jihočeském kraji za rok 2001, SLDB 2001
 Statistische Ämter des Bundes und der Ländern – Regionaldatenbank Deutschland
 Statistik Austria – Statistische Datenbank

Poměr mužů a žen v populaci je v obou euroregionech až do věku 45 let podobný (obr. 9 a obr. 10). Ve vyšších věkových kategoriích se snižuje hodnota indexu maskulinity více u okresů ER Silva Nortica, více žen než mužů v populaci začíná být v ER Silva Nortica ve věku 55–59 let, u ER Šumava o 5 let déle. V České republice index stáří klesá pod hodnotu 100 ve věku 52 let, tedy dříve než v obou sledovaných euroregionech. Věková struktura se od české výrazně neodlišuje. U ER Silva Nortica i ER Šumava můžeme zaznamenat zvýšenou porodnost po druhé světové válce a také silné populační ročníky 70. let, věkovou strukturu ovlivňuje ale také migrace. Velký počet přestěhovalých do pohraničí zaznamenáváme po 2. světové válce a poté po roce 1990.

Obr. 10 – Věkové složení obyvatelstva euroregionu Silva Nortica, 2001, 2010, k 1. 3. 2001, 31. 12. 2001, 31. 12. 2010

Zdroj: ČSÚ – Věkové složení obyvatelstva v roce 2010, Věkové složení obyvatelstva a jeho pohyb v Jihočeském kraji za rok 2001
Statistik Austria – Statistische Datenbank

3.3 Věkové složení a zatížení obyvatelstva produktivního věku

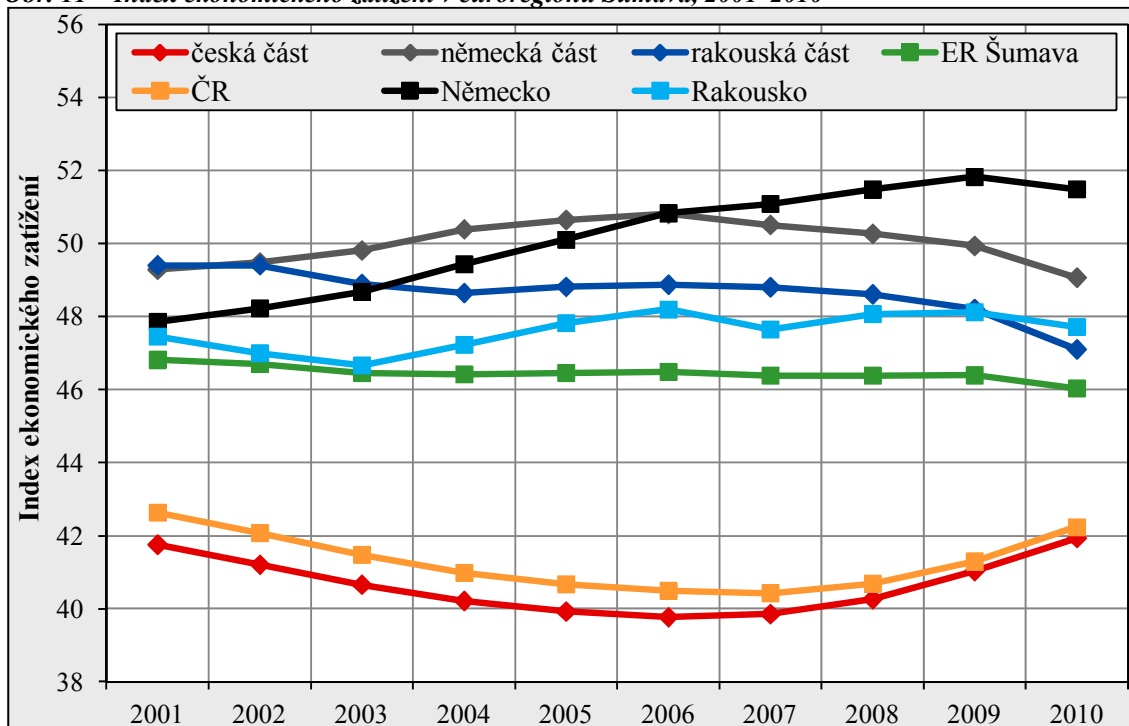
K analýze byly použity dva indexy vyjadřující vztah mezi obyvatelstvem ve věku ekonomické aktivity (produktivní věk) a osobami ve věku předproduktivním a poproduktivním. Vycházejí tedy z věkového složení, které přibližně odpovídá ekonomickému postavení osob. V tomto případě pracuji s věkovými skupinami 0–14 a 65+, ve kterých je obyvatelstvo v předproduktivním a poproduktivním věku, a s kategorií 15–64 let, kterou můžeme definovat jako obyvatelstvo produktivního věku.

Index ekonomického zatížení udává poměr mezi součtem obyvatelstva v předproduktivním a poproduktivním věku a obyvatelstvem v produktivním věku. U obou euroregionů je hodnota indexu ekonomického zatížení nejnižší v českých okresech, kde na 100 osob v produktivním věku připadá přibližně 40 obyvatel v neproduktivním věku (obr. 11, obr. 12). Tyto hodnoty i jejich vývoj od roku 2001 korespondují s hodnotami indexu za celou Českou republiku, která má hodnoty jen o trochu vyšší (mezi 40 a 43 osobami v neproduktivním věku na 100 osob v produktivním věku).

I rakouská a německá část ER Šumava nemá velmi rozdílné hodnoty indexu ekonomického zatížení od daného státu. Zajímavé je, že hodnoty indexu ekonomického zatížení v regionu Waldviertel, který územně odpovídá rakouské části ER Silva Nortica, se liší od hodnot celého Rakouska. Index této části je také nejvyšší z obou euroregionů, v období let 2001–2010 dosahuje hodnot kolem 55 %, což znamená, že obyvatelstva v produktivním věku je přibližně o polovinu méně než obyvatelstva v poproduktivním a předproduktivním věku. Je třeba

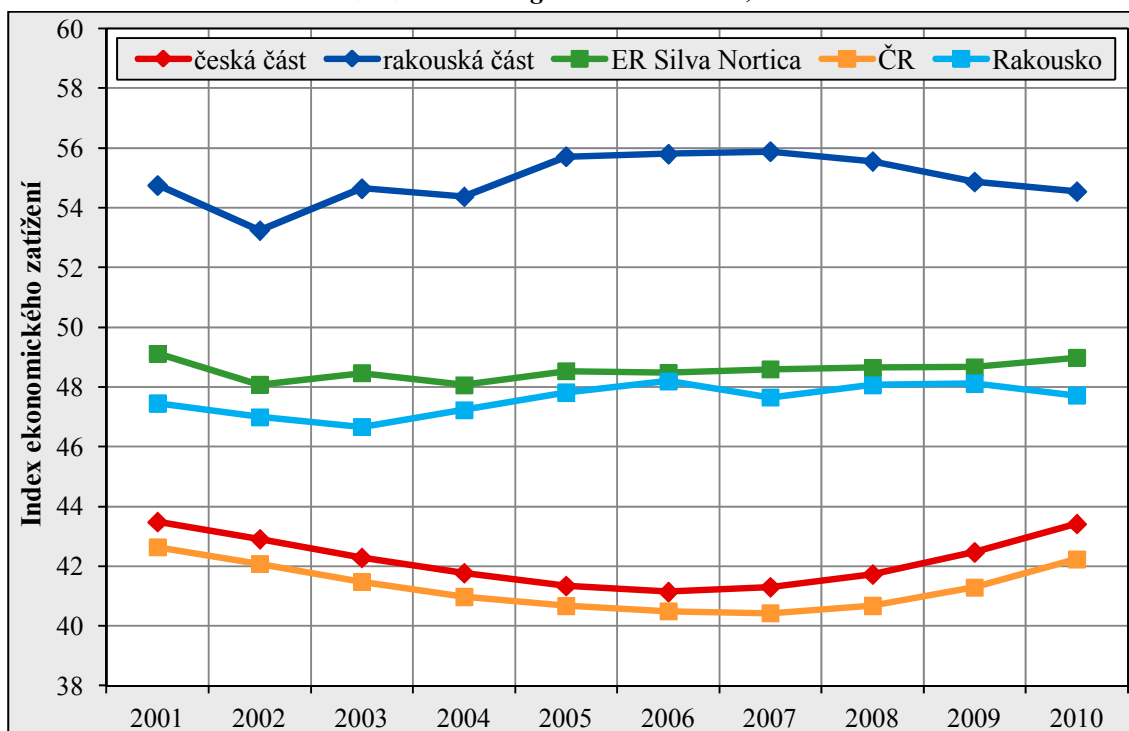
zdůraznit, že podíl osob ve věku 15–64 let bývá v České republice stabilní (Rychtaříková, 2011), proto případné větší změny indexu ekonomického zatížení jsou způsobeny úbytkem nebo přírůstkem osob v poproduktivním nebo předproduktivním věku.

Obr. 11 – Index ekonomického zatížení v euroregionu Šumava, 2001–2010

Zdroj: ČSÚ – Věkové složení obyvatelstva v roce 2010, Statistická ročenka České republiky 2011
 Statistische Ämter des Bundes und der Länder – Regionaldatenbank Deutschland
 Statistik Austria – Statistische Datenbank

Obr. 12 – Index ekonomického zatížení v euroregionu Silva Nortica, 2001–2010

Zdroj: ČSÚ – Věkové složení obyvatelstva v roce 2010, Statistická ročenka České republiky 2011
 Statistik Austria – Statistische Datenbank

Index závislosti I, udávající podíl závislé dětské složky populace na obyvatelstvu v produktivním věku, v období od roku 2001 do roku 2010 u obou euroregionů klesá. Největší pokles byl zaznamenán u rakouských okresů, konkrétně o 5,7 procentních bodů u okresů ER Šumava, u ER Silva Nortica pak z 26 % na 21,2 %, což koresponduje s poklesem podílu dětské složky populace. Naopak s růstem počtu osob ve věku 65+ roste také hodnota indexu závislosti postproduktivní složky na EA, nejdynamičtější posun byl zaznamenán u německých okresů.

Průměrný index stáří všech 22 okresů je 126,9, okresy ER Silva mají vyšší průměrnou hodnotu než okresy ER Šumava. Vyšší variační koeficient indexu stáří mají šumavské okresy, hodnoty jsou tam tedy rozrůzněnější. Porovnáme-li dva indexy závislosti, vidíme, že vyšší hodnoty v obou euroregionech vykazuje ten udávající poměr věkové skupiny 65+ a 15–64, a to především kvůli stárnutí populace a tudíž větším rozdílům v jednotlivých věkových skupinách. Nižšího variačního koeficientu dosahuje index ekonomického zatížení ER Šumava, kde jsou především hodnoty rakouské a německé části na stejné úrovni.

Tab. 4 – Diferenciace okresů euroregionů Šumava a Silva Nortica podle indexu stáří, indexu závislosti I a II a indexu ekonomického zatížení, 2010

	Počet	Minimum	Maximum	Průměr	Směrodatná odchylka	Variační koeficient
Index stáří	22	80,34	203,13	126,93	31,41	24,75
ER Šumava	14	80,34	203,13	120,87	33,39	37,63
ER Silva Nortica	8	104,73	176,56	137,55	26,20	19,05
Index závislosti I ¹	22	15,79	24,51	21,32	1,83	8,58
ER Šumava	14	15,79	24,51	21,32	2,26	10,60
ER Silva Nortica	8	20,66	22,57	21,33	0,76	3,56
Index závislosti II ²	22	17,92	36,48	26,67	5,07	19,01
ER Šumava	14	17,92	32,07	25,15	4,29	17,06
ER Silva Nortica	8	21,92	36,48	29,33	5,51	18,77
Index ekonomického zatížení	22	40,22	57,14	47,99	4,63	9,65
ER Šumava	14	40,22	50,79	46,47	3,26	7,01
ER Silva Nortica	8	42,85	57,14	50,66	5,65	11,15

Zdroj: výstup z programu SPSS

$$^1 \text{ iz I} = \frac{P_{0-14}}{P_{15-64}} \cdot 100$$

$$^2 \text{ iz II} = \frac{P_{65+}}{P_{15-64}} \cdot 100$$

Kapitola 4

Charakteristiky demografické reprodukce

4.1 Porodnost a plodnost

Plodnost je po úmrtnosti druhou základní složkou reprodukce obyvatelstva. Porodnost formuje budoucí strukturu obyvatelstva na daném území. Je výsledkem intenzity plodnosti a věkové struktury žen v plodném věku. Hrubá míra porodnosti byla v minulosti vyšší v ER Šumava, především pak v německých a rakouských okresech. V těchto okresech ale hodnoty v čase klesaly, na rozdíl od části české, kde byly dlouhodobě na vzestupu a v současnosti mají i spolu s českými okresy ER Silva Nortica nejvyšší hrubou míru porodnosti. V posledních dvou letech byla však zaznamenána stagnace růstu porodnosti v českých okresech obou euroregionů. Z těchto výsledků je patrné, že hodnoty hrubé míry porodnosti závisí na počtu žen v plodném věku. Pro postihnutí úrovně plodnosti existuje více ukazatelů. V práci jsem s ohledem na dostupnost dat zvolila index obecné plodnosti, úhrnnou plodnost a průměrný věk matky při narození dítěte. Všechny tyto ukazatele byly použity pro časové období 2002–2010.

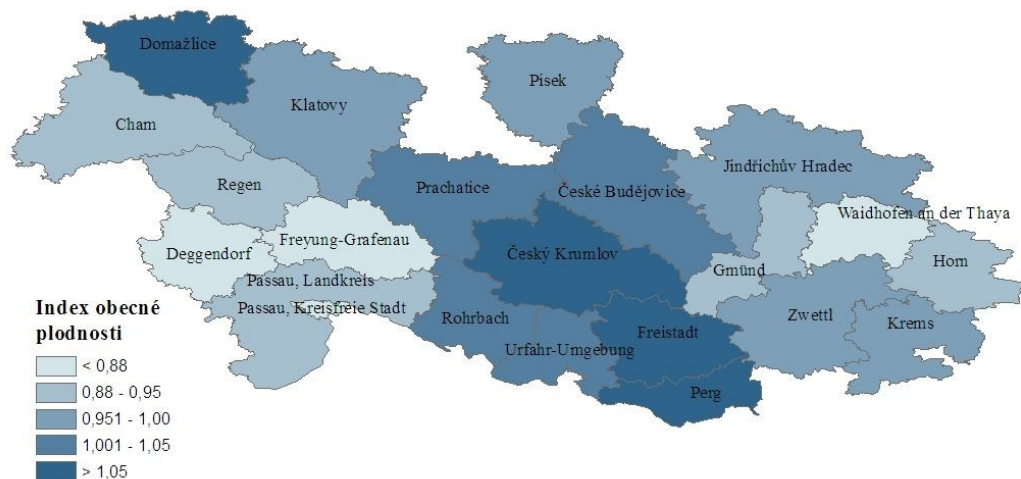
4.1.1 Standardizovaný ukazatel plodnosti

Index obecné plodnosti se používá, nemáme-li k dispozici počty živě narozených dětí podle věku. Pokud je hodnota indexu menší než jedna, znamená to, že skutečný počet živě narozených dětí je menší než očekávaný, a tedy že úroveň skutečné plodnosti je nižší než plodnost standardní populace.

Česká republika, Německo a Rakousko prochází v posledních desetiletích odlišným vývojem, u Rakouska ani Německa totiž nedochází k tak velkým výkyvům plodnosti jako v České republice. Rámcový vývoj plodnosti od druhé světové války byl v českém pohraničí podobný jako v České republice. Vysoká plodnost v 70. letech byla motivována propopulačními vládními opatřeními. Po mírné stagnaci přichází po roce 1990 výrazný pokles plodnosti v souvislosti se změnou životního stylu a jinými prioritami mladé generace. Od roku 2002 do roku 2007 v českých okresech obou euroregionů index plodnosti stoupal. V období 2008 až 2010 pak došlo ke stagnaci, u některých okresů dokonce ke snížení indexu plodnosti (např. Český Krumlov, Klatovy). V posledních letech se plodnost snižuje v důsledku malého počtu žen, které přicházejí do plodného věku. Naopak ženy silných ročníků už z větší části svou

plodnost realizovaly. Vývoj v německých a rakouských okresech byl ve sledovaném období odlišný. U těchto celků dochází v obdobích od roku 2002 do roku 2007 k mírnému poklesu indexu plodnosti nebo k jeho stagnaci, v posledním období 2008–2010 pak k poklesu.

Obr. 13 – Index obecné plodnosti v okresech euroregionů Šumava a Silva Nortica, 2008–2010

Zdroj: ČSÚ – veřejná databáze, Demografická ročenka krajů 2001–2010 Demografická ročenka okresů 2002–2010 Bayerisches Landesamt für Statistik und Datenverarbeitung – GENESIS Online-Datenbank, Statistische Ämter des Bundes und der Länder – Regionaldatenbank Deutschland Demographisches Jahrbuch 2003–2010 vlastní výpočty; jako standard zvolen Jihočeský kraj

Výstup z programu ArcGis

V období 2008–2010 mají nejvyšší indexy obecné plodnosti okresy české a rakouské ležící v euroregionu Šumava. Ty jako jediné přesahují hodnotu 1. Nejnižší hodnota indexu obecné plodnosti ze všech okresů byla po celé období zaznamenána u okresu Stadt Passau (0,65 v období 2002–2004 i 2008–2010). Je to městský okres s věkovou strukturou tomu odpovídající – málo mladých rodin a dětí, kteří se stěhují do zázemí města. Tudíž je v tomto městském okresu i nižší index obecné plodnosti.

4.1.2 Úhrnná plodnost

Úhrnná plodnost je nejlépe vypovídajícím ukazatelem úrovně plodnosti dané populace, je také vhodným ukazatelem v mezinárodním srovnání. Bylo zjištěno, že pokud hodnota úhrnné plodnosti klesne pod 2,1, současný stav dané populace nebude zachován a obyvatelstva bude ubývat (Kalibová, 2001). V České republice úhrnná plodnost od 50. let dosti kolísala, a to jak v závislosti na změnách zákonů a přijímání politických rozhodnutí, tak v pokračování dlouhodobých trendů. Od 60. let zaznamenáváme nejvyšší úhrnnou plodnost v 70. letech (viz předchozí kapitola). Minimální hodnoty 1,13 dosáhla populace České republiky v roce 1999 (Rychtaříková, 2010). Vývoj úhrnné plodnosti v Německu probíhal odlišně. Nejvyšších hodnot bylo dosaženo v 60. letech, od té doby se úhrnná plodnost ustálila na hodnotách oscilujících kolem 1,3 (Tivig, 2005). Obdobně se vyvíjela úhrnná plodnost i v Rakousku, pouze s rozdílem pomalejšího poklesu v 70. letech a ustálení se na hodnotách mírně vyšších – kolem 1,4 (Zeman a kol., 2011).

Tab. 5 – Úhrnná plodnost euroregionů Šumava a Silva Nortica, tříleté průměry 2002–2010

	2002–2004	2005–2007	2008–2010
ER Šumava	1,35	1,37	1,42
česká část	1,23	1,39	1,55
německá část	1,30	1,24	1,25
rakouská část	1,54	1,54	1,54
ER Silva Nortica	1,35	1,35	1,57
česká část	1,17	1,31	1,47
rakouská část	1,46	1,38	1,62

Zdroj: ČSÚ – veřejná databáze, Demografická ročenka okresů 2002–2010

Bayerisches Landesamt für Statistik und Datenverarbeitung – GENESIS Online-Datenbank, Statistische Ämter des Bundes und der Länder – Regionaldatenbank Deutschland

Demographisches Jahrbuch 2003–2010, Statistik Austria – Statistische Datenbank

vlastní výpočty; jako standard zvolen Jihočeský kraj

Obr. 14 - Úhrnná plodnost v okresech euroregionů Šumava a Silva Nortica, 2008–2010

Zdroj: ČSÚ – veřejná databáze, Demografická ročenka okresů 2002–2010

Bayerisches Landesamt für Statistik und Datenverarbeitung – GENESIS Online-Datenbank, Statistische Ämter des Bundes und der Länder – Regionaldatenbank Deutschland

Demographisches Jahrbuch 2003–2010, Statistik Austria – Statistische Datenbank

vlastní výpočty; jako standard zvolen Jihočeský kraj

Výstup z programu ArcGis

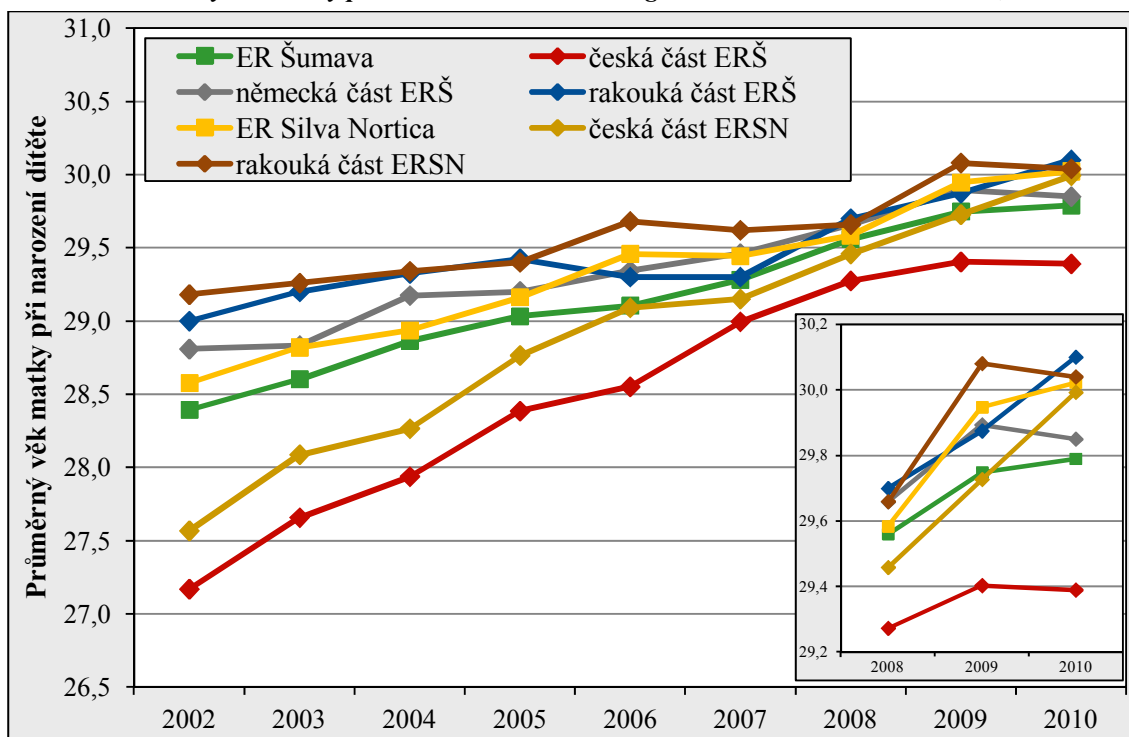
Úhrnná plodnost žen v českých okresech se opět výrazně odlišuje od plodnosti v okresech rakouských a německých. Mezi třemi sledovanými obdobími úhrnná plodnost výrazně stoupla, u okresů šumavských na konečnou hodnotu 1,55, u okresů ER Silva Nortica na 1,47. Nejvyšších hodnot dosahuje po celé období okres Český Krumlov (úhrnná plodnost stoupla z 1,29 dítěte připadající v průměru na 1 ženu, přes 1,47 po současnou hodnotu 1,62 dítěte na 1 ženu) následovaný Prachaticemi. U německých okresů nedošlo po sledované období k výrazným změnám, proto měly okresy již v letech 2008–2010 nejnižší hodnoty úhrnné plodnosti ze všech okresů (pohybovaly se kolem 1,3). Výjimku tvoří opět okres Stadt Passau, ve kterém se úhrnná plodnost velmi vymyká průměru, a hodnoty se pohybují kolem jednoho dítěte na 1 ženu. Při interpretaci hodnot úhrnné plodnosti pro rakouské okresy je třeba vycházet ze skutečnosti, že na rozdíl od ostatních okresů jsou hodnoty úhrnné plodnosti vypočítány pomocí nepřímě standardizovaných indexů plodnosti, jak je vysvětleno v metodické kapitole. Zatímco

hornorakouské okresy měly vysokou úroveň plodnosti již na počátku sledovaného období a její hodnoty se do roku 2010 o mnoho nezměnily, u okresů dolnorakouských můžeme v posledním třiletí zaznamenat vysoký nárůst hodnot úhrnné plodnosti. Mohlo by to být způsobeno imigrací mladých rodin do těchto okresů, pro některé se totiž zvyšuje atraktivita perifernějších oblastí s dobrou dopravní dostupností do města Vídně.

4.1.3 Průměrný věk matky při narození dítěte

Ukazatel průměrného věku matky při narození dítěte vypovídá o prioritách mladých lidí ve společnosti a o jejich životním stylu. Tak jako v celé Evropě a v České republice, také na územní obou euroregionů se průměrný věk matek ve sledovaném období neustále zvyšoval. Před rokem 1990 byl v Česku průměrný věk matek nízký, v druhé polovině 80. let a počátkem 90. let se pohyboval mezi 24. a 25. rokem věku, průměrný věk prvorodiček zvolna vzrůstal od 22,4 do 23 let. S přeměnou společnosti po roce 1990, jejímiž průvodními jevy bylo zvýšení nezaměstnanosti, menší sociální jistoty i ztížený přístup k bytům, došlo k oddalování mateřství. Příčiny tohoto jevu ale můžeme hledat i jinde. Mladí lidé nacházeli životní cíle a realizaci svých snů jinde než v mateřství, začal se objevovat i jiný přístup k rodičovství – zakládání rodiny až po finančním zabezpečení (Demografie Jihočeského kraje, 2005). V prvním desetiletí po roce 1990 se průměrný věk matky v Česku zvýšil na 27,5 let v roce 2001, v roce 2010 už hodnota činila 29,6 roku. Této hodnoty dosahovalo Německo přibližně v roce 2006, od té doby průměrný věk matky stoupl o necelý rok na 30,4 let. V Rakousku se děti nerodily tak pozdě jako v Německu, v roce 2010 byl průměrný věk matky při narození dítěte 29,8 let (Český statistický úřad, 2012).

Obr. 15 – Průměrný věk matky při narození dítěte v euroregionech Šumava a Silva Nortica, 2002–2010

Zdroj: ČSÚ – Demografická ročenka okresů 2001–2010

Bayerisches Landesamt für Statistik und Datenverarbeitung – GENESIS Online-Datenbank
Demographisches Jahrbuch 2003–2010

Na území německých okresů byly hodnoty ve srovnání s průměrem Německa o několik desetín roku nižší, rakouské okresy se naopak vyznačují o dost vyššími hodnotami věku matek než Rakousko. České okresy musíme rozdělit na šumavské, ve kterých je průměrný věk matky při narození dítěte výrazně nižší než v Česku, a na okresy spadající do ER Silva Nortica, kde jsou naopak hodnoty o dost vyšší než v České republice. Rozdíly mezi jednotlivými státy i mezi částmi euroregionů se neustále snižují. Variační koeficient se od roku 2002 do roku 2010 snížil z hodnoty 3,1 na 1,5. Vyšší průměrný věk matek můžeme zaznamenat v ER Silva Nortica, rozdíl je však pouze v řádu desetín roku. Nejnižší průměrný věk matek při porodu mají ale stále české okresy, zejména ty šumavské, které se nejvíce odlišují od všech ostatních. Absolutně nejnižší hodnotu průměrného věku matky při narození dítěte měl po celé sledované období okres Český Krumlov, v roce 2002 to bylo 27 let, v roce 2010 pak 29 let. Naopak v rakouských okresech průměrný věk matek již překročil hranici 30 let a řadí se k oblastem s nejvyššími hodnotami. V roce 2010 bylo dosaženo nejvyššího průměrného věku matek v hornorakouském okrese Urfahr-Umgebung – 30,7 roku, následoval německý okres Stadt Passau s průměrným věkem matek 30,4 roku.

4.2 Úmrtnost

Úmrtnostní poměry hrají v procesu reprodukce jednu z hlavních rolí. K analýze úmrtnostních poměrů jsem použila tři základní charakteristiky. Jsou jimi standardizovaná hrubá míra úmrtnosti, kojenecká úmrtnost a naděje dožití při narození. První dvě jmenované jsem zkoumala v časové řadě od roku 2002 do roku 2010, vždy v průměru tří let, porovnání euroregionů podle naděje dožití při narození bylo možné pouze pro nejnovější období, protože ukazatel jsem převzala z regionálních úmrtnostních tabulek vypočítaných pro rakouské a české okresy. Pro okresy německé jsem úmrtnostní tabulku pro rok 2010 vypočetla z dat.

4.2.1 Standardizovaná hrubá míra úmrtnosti

Přestože v 70. a 80. letech se v České republice hrubá míra úmrtnosti příliš nesnižovala (stagnovala kolem hodnoty 12,5 ‰), od počátku 90. let klesá až na současné hodnoty pohybující se kolem 10 ‰ (Český statistický úřad, 2012). Je to hlavně díky rostoucí životní úrovni (Ženíšková, 2006) a také díky zkvalitnění lékařské péče v posledních 20 letech jak v této oblasti, tak v celé České republice. Za zkvalitněním lékařské péče stojí především modernější léčebné postupy a dostupnější léčebná technika. I v Rakousku a Německu se úmrtnost za poslední léta snížila, tendenci k poklesu však můžeme pozorovat už na počátku 80. let.

Tab. 6 – Nepřímo standardizovaná hrubá míra úmrtnosti v okresech euroregionu Silva Nortica (v ‰), 2002–2010

	2002–2004	2005–2007	2008–2010
česká část			
České Budějovice	9,67	9,58	9,87
Jindřichův Hradec	10,31	9,93	10,07
Písek	9,77	9,48	9,84
rakouská část			
Gmünd	7,84	7,37	7,79
Horn	8,78	6,81	8,24
Krems	7,69	7,06	7,43
Waidhofen an der Thaya	8,78	8,76	7,82
Zwettl	7,67	7,59	7,33
ER Silva Nortica	9,08	8,69	8,94

Zdroj: ČSÚ – Demografická ročenka okresů 2001–2010, ČSÚ – Demografická ročenka krajů 2001–2010
 Demographisches Jahrbuch 2003–2010, Statistik Austria – Statistische Datenbank
 vlastní výpočty; jako standard byl zvolen Jihočeský kraj

Tab. 7 – Nepřímo standardizovaná hrubá míra úmrtnosti v okresech euroregionu Šumava (v ‰), 2002–2010

	2002–2004	2005–2007	2008–2010
česká část			
Český Krumlov	10,99	10,92	11,16
Domažlice	11,10	10,80	10,16
Klatovy	10,96	10,09	10,08
Prachatice	11,61	11,66	10,76
německá část			
Stadt Passau	7,33	7,09	7,35
Deggendorf	7,92	7,80	8,46
Freyung-Grafenau	7,97	8,24	8,30
Passau	7,49	7,54	7,62
Regen	8,79	8,65	8,67
Cham	8,29	8,34	8,13
rakouská část			
Freistadt	7,55	7,55	7,56
Perg	7,64	7,62	7,88
Rohrbach	7,70	7,04	7,21
Urfahr-Umgebung	7,46	6,82	6,74
ER Šumava	8,44	8,29	8,34

Zdroj: ČSÚ – Demografická ročenka okresů 2001–2010, ČSÚ – Demografická ročenka krajů 2001–2010
 Bayerisches Landesamt für Statistik und Datenverarbeitung – GENESIS Online-Datenbank, Statistisch Ämter
 des Bundes und der Länder – Regionaldatenbank Deutschland
 Demographisches Jahrbuch 2003–2010, Statistik Austria – Statistische Datenbank,
 vlastní výpočty; jako standard byl zvolen Jihočeský kraj

Standardizovanou hrubou mírou úmrtnosti jsem z důvodu chybějících dat počítala pro obě pohlaví dohromady, ačkoli úmrtnostní poměry mužů a žen jsou odlišné. Nejvyšší míru úmrtnosti ze sledovaných euroregionů vykazovaly české okresy, zejména pak ty spadající do ER Šumava. Nutné je však podotknout, že právě u těchto celků se úmrtnost nejvíce snížila

(u okresu Český Krumlov z hodnoty 11,1 na 10,16). V českých okresech ER Silva Nortica se míra úmrtnosti snížila mezi prvními dvěma sledovanými obdobími, dále však již spíše stagnovala. Tento vývoj však můžeme vypočítat i u některých rakouských a německých okresů. Nejnižší úmrtnost pak vykazují hornorakouské okresy a německé okresy, v letech 2008 až 2010 byla jejich průměrná standardizovaná hrubá míra úmrtnosti 7,3 ‰, resp. 8,1 ‰. Okresy Horního Rakouska se úmrtností značně odlišují od okresů dolnorakouských, které mají standardizovanou hrubou míru úmrtnosti po celé sledované období vyšší.

Obr. 16 – Standardizovaná hrubá míra úmrtnosti v okresech euroregionů Šumava a Silva Nortica, 2008–2010

Zdroj: ČSÚ – Demografická ročenka okresů 2001–2010, ČSÚ – Demografická ročenka krajů 2001–2010
 Bayerisches Landesamt für Statistik und Datenverarbeitung – GENESIS Online-Datenbank, Statistisch Ämter des Bundes und der Länder – Regionaldatenbank Deutschland
 Demographisches Jahrbuch 2003–2010, Statistik Austria – Statistische Datenbank
 vlastní výpočty; jako standard zvolen Jihočeský kraj

Výstup z programu ArcGis

Tab. 8 – Diferenciace okresů euroregionů Šumava a Silva Nortica podle vývoje úrovně standardizované hrubé míry úmrtnosti, 2002–2010

	Minimum	Maximum	Průměr	Směrodatná odchylka	Rozptyl	Variační koeficient
2002–2004	7,3	11,6	8,8	1,4	2,0	15,9
ER Šumava	7,3	11,6	8,8	1,6	2,6	18,2
ER Silva Nortica	7,7	10,3	8,8	1,0	1,1	11,4
2005–2007	6,8	11,7	8,5	1,5	2,2	17,6
ER Šumava	6,8	11,7	8,6	1,6	2,6	18,6
ER Silva Nortica	6,8	9,9	8,3	1,3	1,6	15,7
2008–2010	6,7	11,2	8,6	1,3	1,7	15,1
ER Šumava	6,7	11,2	8,6	1,4	2,0	16,3
ER Silva Nortica	7,3	10,1	8,5	1,2	1,4	14,1

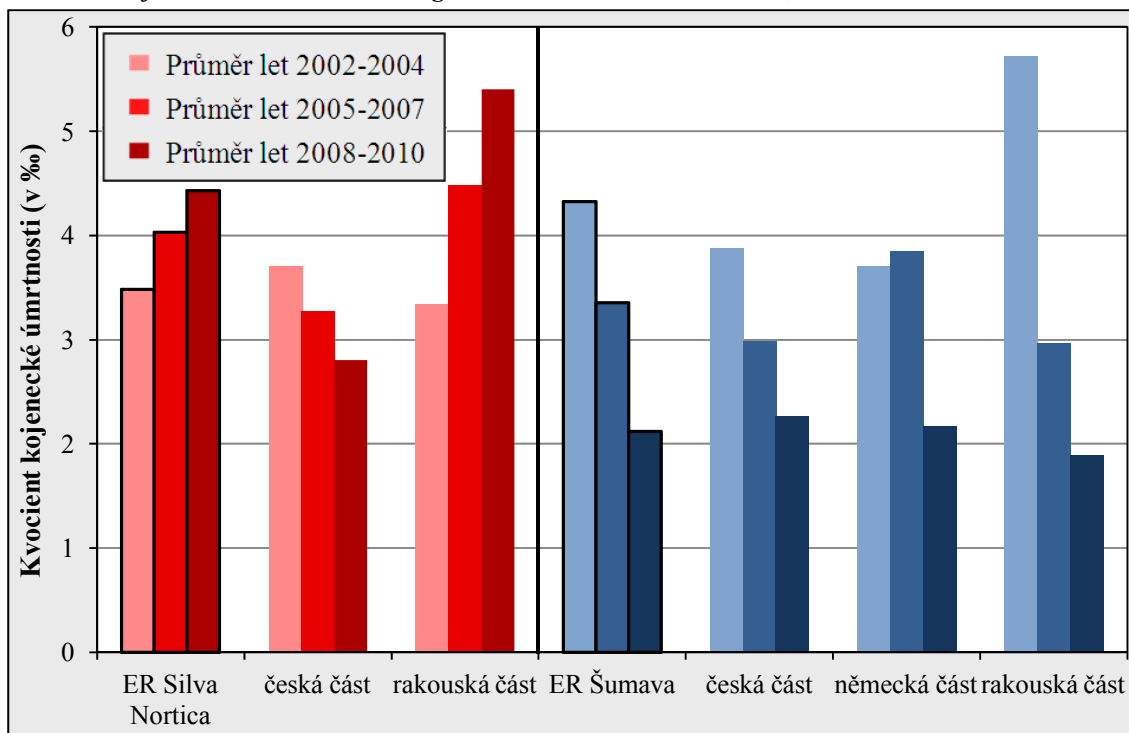
Zdroj: ČSÚ – Demografická ročenka okresů 2001–2010, ČSÚ – Demografická ročenka krajů 2001–2010
 Bayerisches Landesamt für Statistik und Datenverarbeitung – GENESIS Online-Datenbank, Statistische Ämter des Bundes und der Länder – Regionaldatenbank Deutschland
 Demographisches Jahrbuch 2003–2010, Statistik Austria – Statistische Datenbank,
 vlastní výpočty; jako standard zvolen Jihočeský kraj

V porovnání s Českou republikou mají příhraniční okresy ER Šumava mírně vyšší míru úmrtnosti, okresy ER Silva Nortica pak srovnatelnou, resp. nižší. Všechny rakouské okresy ER mají míru úmrtnosti výrazně nižší než Rakousko (9,1 ‰), stejně je tomu i u Německa. Rozptýlenost dat od průměru měřená variačním koeficientem je nejvyšší u období 2005–2007, nejnižší u posledních sledovaných třech let (tab. 8). Největší rozdíl variačního koeficientu mezi euroregiony zaznamenáváme u období let 2002–2004. Hodnoty byly více rozptýlené v euroregionu Šumava. Žádný trend vývoje hodnot variačního koeficientu ale nebyl nalezen.

4.2.2 Kojenecká úmrtnost

I u kojenecké úmrtnosti jsem sledované období rozdělila do tří tříletých období, abych se vyhnula příliš velkému kolísání hodnot. Z upravených výpočtů kojenecké úmrtnosti je patrný klesající trend kvocientu kojenecké úmrtnosti. Pokles nastal téměř u všech okresů s výjimkou okresů rakouské části ER Silva Nortica, kde došlo naopak ke zvýšení, a také okresu Deggendorf v ER Šumava. Přitom v prvním sledovaném období měly tyto okresy kvocient nejnižší. V okresech Horn a Krems an der Donau kvocient vzrostl nejvíce. Největší pokles mezi třemi sledovanými obdobími zaznamenáváme u hornorakouských okresů, kvocient kojenecké úmrtnosti klesl z 5,7 ‰ v období 2002–2004 na 1,9 ‰ v období 2008–2010. Ačkoli by se mohlo zdát, že při nízkém počtu zemřelých kojenců jsou hodnoty kvocientu kojenecké úmrtnosti i při agregaci do tříletých období náhodné, při sloučení hodnot do pětiletých průměrů se trendy poklesu nebo nárůstu kvocientu kojenecké úmrtnosti od tříletých období příliš neliší. Přesto však musíme kolísání hodnot vzít na vědomí a při interpretaci výsledků s ním počítat.

Obr. 17 – Kojenecká úmrtnost v euroregionech Šumava a Silva Nortica, 2002–2010

Poznámka: odstíny červené – ER Silva Nortica, odstíny modré – ER Šumava

Zdroj: ČSÚ – Demografická ročenka okresů 2001–2010

Bayerisches Landesamt für Statistik und Datenverarbeitung – GENESIS Online-Datenbank, Statistische Ämter des Bundes und der Länder – Regionaldatenbank Deutschland
Demographisches Jahrbuch 2003–2010

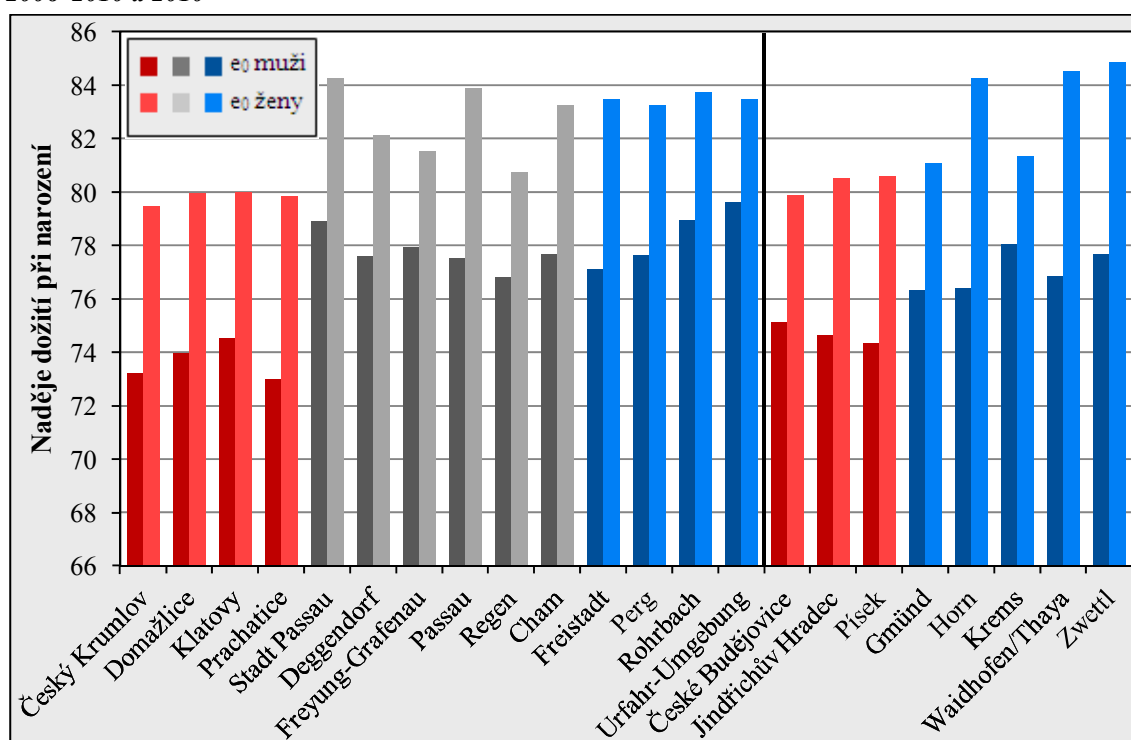
Kojenecká úmrtnost v Jihočeském kraji klesá již od roku 1990 (Demografie Jihočeského kraje, 2005). Stejně tak i v příhraničních okresech je pokles viditelný. V porovnání s kvocientem kojenecké úmrtnosti v České republice, který pro rok 2010 činil 2,7 ‰, jsou na tom české části euroregionů hůře. Je však třeba podotknout, že úrovní kojenecké úmrtnosti se Česká republika řadí na jedno z předních míst v Evropě. V Německu byla v roce 2010 zaznamenána kojenecká úmrtnost 3,4 ‰, v Rakousku pak 3,9 ‰. I německé pohraničí má tedy horší úroveň kojenecké úmrtnosti než celý stát. U Rakouska je situace trochu odlišná. Zatímco dolnorakouské okresy mají kvocient kojenecké úmrtnosti o hodně vyšší než celé Rakousko, okresy hornorakouské zaznamenaly v roce 2010 kojeneckou úmrtnost nižší (Novotná, 2012). O pokles kojenecké úmrtnosti se zasloužilo hlavně zlepšení zdravotní péče, ať již díky odborníkům v oboru nebo nejmodernějším přístrojům.

4.2.3 Naděje dožití při narození

Vývoj úmrtnostních poměrů ve sledovaném území byl dále hodnocen pomocí naděje dožití při narození. Pokoušela jsem se přímo porovnat i trendy úmrtnosti ve vyšším věku pomocí naděje dožití na přelomu produktivního a poproduktivního věku, potřebná data za rakouské okresy se mi ale nepodařilo získat. Vzhledem ke skutečnosti, že za Rakousko jsou hodnoty naděje dožití při narození dostupné pouze za rok 2010 a chybí i data pro výpočet naděje dožití v předchozích letech, použila jsem údaje pouze za tento rok. Český statistický úřad publikuje úmrtnostní tabulky za okresy v průměru let 2006–2010 kvůli odstranění náhodných výkyvů v počtech zemřelých, použity byly tedy údaje z úmrtnostních tabulek pro průměr let 2006–2010. Německý statistický úřad úmrtnostní tabulky za okresy nepublikuje, z dat pro rok 2010 jsem jí tedy vypočetla.

Hodnota naděje dožití při narození od 90. let stoupá (Krajská správa ČSÚ v Českých Budějovicích, 2012). Základní trendy můžeme pozorovat stejné jako na úrovni států – muži dosahují nižších hodnot naděje dožití než ženy. Z hlediska všech okresů v euroregionech jsou v průměru tyto rozdíly největší v rakouských okresech ER Silva Nortica, nejnižší v německých. Muži dosahují v ER Šumava průměrné naděje dožití při narození 76,74 let, ženy pak 82,07 let. U euroregionu Silva Nortica jsou hodnoty mužů o málo nižší (76,17), u žen zase trochu vyšší (82,13). České okresy v ER Šumava mají nižší hodnoty naděje dožití při narození než hodnoty České republiky (muži – 74,5 let, ženy – 80,9 let), okresy ER Silva Nortica mají hodnoty s Českou republikou srovnatelné, stejně je tomu tak i u rakouských okresů (Rakousko mělo v roce 2010 tyto hodnoty naděje dožití: muži – 77,9 let, ženy – 83,5 let). Německé pohraničí pak svými hodnotami nedosahuje průměru Německa. Absolutně dosahuje nejvyšší hodnoty u žen okres Zwettl v Rakousku (84,84 let), u mužů okres Urfahr-Umgebung (79,62 roku).

Obr. 18 – Naděje dožití při narození mužů a žen v okresech euroregionů Šumava a Silva Nortica, 2006–2010 a 2010

Poznámka: odstíny červené – české okresy, odstíny šedé – německé okresy, odstíny modré – rakouské okresy

Zdroj: ČSÚ – Úmrtnostní tabulky za okresy v období 2006–2010

Bayerisches Landesamt für Statistik und Datenverarbeitung – GENESIS Online-Datenbank, Statistische Ämter des Bundes und der Länder – Regionaldatenbank Deutschland
Demographische Indikatoren - Querschnittsindikatoren 2010

Zjistili jsme tedy, že od počátku 90. let se úmrtnostní poměry zlepšují a je velmi pravděpodobné, že tento pozitivní trend bude pokračovat i nadále. Dlouhodobě jsou příznivější úmrtnostní poměry v euroregionu Šumava, a to ať mluvíme o hrubé míře úmrtnosti, kojenecké úmrtnosti nebo naději dožití při narození. Je to dáno především rakouskými a německými okresy, které jsou vyspělejší nežli české. V porovnání s pohraničními oblastmi, které sousedí s německým Saskem, je v jihočeském pohraničí míra úmrtnosti na podobné úrovni. Při porovnání těchto příhraničních oblastí v Německu zjistíme, že saské okresy mají příznivější úmrtnostní poměry (Trpálková, 2010). Kojenecká úmrtnost mezi jednotlivými lety kolísá, v několika posledních letech ale můžeme vysledovat, že ER Silva Nortica mívá vyšší kojeneckou úmrtnost, a to především kvůli vyšším hodnotám dolnorakouských okresů. Naopak naděje dožití je v obou euroregionech v roce 2010 přibližně na stejné úrovni.

Kapitola 5

Vybrané charakteristiky sociálněekonomického vývoje euroregionů

Analýza a srovnání ukazatelů socioekonomického vývoje oblastí dotváří celkový pohled na dané území, na jeho ekonomickou, společenskou i kulturní vyspělost, a tím na životní úroveň a životní podmínky jeho obyvatelstva. Vzhledem k zaměření práce jsem zvolila charakteristiky týkající se zaměstnanosti obyvatelstva – míru nezaměstnanosti a zaměstnanost v odvětvích hospodářství, dále úroveň vzdělání a zdravotní péče, migraci a podíl cizinců žijících v daném území. Mezi další tradičně používané ukazatele, jimiž by bylo možné postihnout sociálně kulturní rozdíly euroregionů, patří například národnostní struktura, tu jsem ale z důvodu absence dat nemohla do práce zařadit.

5.1 Zaměstnanost

Ukazatele zaměstnanosti jsou důležitými indikátory rozvoje a prosperity dané oblasti. V mezinárodním měřítku je jedním z nejvíce používaných ukazatelů podílu zaměstnaných v jednotlivých ekonomických sektorech. Pro vyspělé státy je charakteristický nejvyšší podíl zaměstnaných ve službách, zatímco podíl pracovníků v zemědělství se snižuje. Pomocí míry nezaměstnanosti můžeme hodnotit i hospodářskou prosperitu menších regionů. Snižování míry nezaměstnanosti je jednou z hlavních snah jak centrálních vlád jednotlivých států, tak Evropské unie. Zvláště v periferních oblastech můžeme častěji zaznamenat problémy spojené s vysokou mírou nezaměstnanosti.

5.1.1 Zaměstnanost podle hospodářských odvětví

Pomocí ukazatele zaměstnanosti v jednotlivých odvětvích můžeme regiony porovnávat a zkoumat ze dvou úhlů pohledu. Tím prvním je zaměstnanost v jednotlivých odvětvích a druhým je hrubý domácí produkt (HDP)² vyprodukovaný daným odvětvím. V této kapitole je použit první způsob hodnocení, tzn., že je porovnávána úroveň zaměstnanosti v jednotlivých odvětvích. Termínem „odvětví“ se rozumí tři obecně rozlišované sektory hospodářství –

² HDP „je peněžním vyjádřením celkové hodnoty statků a služeb nově vytvořených v daném období na určitém území“ (Český statistický úřad, 2012)

primární, sekundární a terciární. V některých případech můžeme z terciárního sektoru vydělit ještě kvartér, případně kvintér, což však v této práci není zohledněno. Primární sektor zahrnuje zemědělskou výrobu, lesnictví a těžbu surovin, sekundární pak zpracovatelský průmysl a stavebnictví, k terciárnímu sektoru přísluší služby (Matějček, 2007).

V České republice je poměrně velký podíl obyvatel zaměstnán v sekundárním sektoru, na rozdíl od Rakouska i Německa, kde pracuje větší podíl obyvatel v terciárním sektoru (tab. 9). Nemůžeme však říci, že by se toto rozložení promítalo i do odvětvového složení příhraničních oblastí. Ty jsou totiž více zemědělského charakteru nežli vnitrozemské regiony.

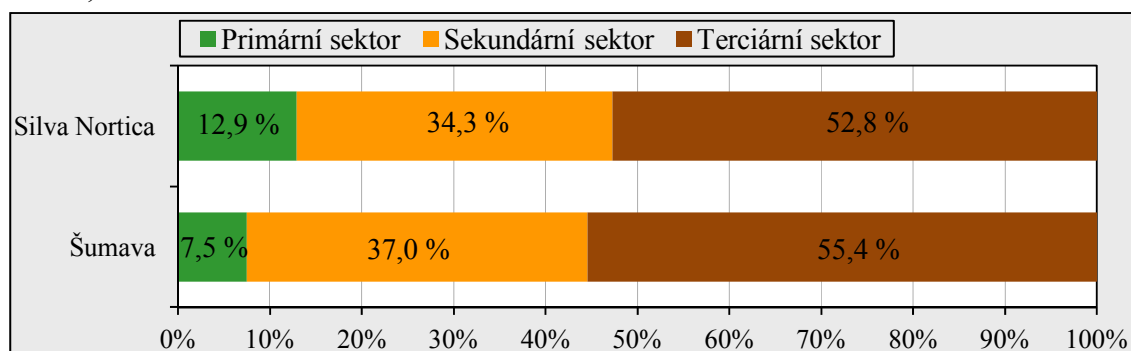
Tab. 9 – Zaměstnanost podle hospodářských odvětví (v %), Česká republika, Německo, Rakousko, 2010

	Česká republika	Německo	Rakousko
Primární sektor	3,1	1,6	3,2
Sekundární sektor	38,0	24,6	26,0
Terciární sektor	58,9	73,8	70,8

Zdroj: Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, 2010
 Statistisches Bundesamt Deutschland – Economics Sectors, 2012
 Arbeitskräfteerhebung 2010

Dá se říci, že německé pohraniční regiony mají největší podíl zaměstnaných v terciárním sektoru. V roce 2001 poměr jednotlivých složek v německém pohraničí totiž víceméně odpovídal odvětvovému složení České republiky, a ne Německa (Ministerstvo zahraničních věcí ČR, 2003). České pohraničí při bavorské hranici je velmi zemědělské (pracuje v něm v průměru kolem 10 % obyvatel), podíl zaměstnaných v sekundéru a terciéru je poměrně vyrovnaný. Rakouské okresy ER Šumava jsou také více zemědělské, avšak převažuje tu podíl zaměstnaných v terciárním sektoru nad zaměstnaností v sekundárním. Nejvíce pracovníků v terciéru v ER Šumava mají městské okresy, jako například okres Stadt Passau nebo okres Urfahr-Umgebung, který můžeme charakterizovat jako příměstský (obyvatelstvo jezdí za prací do města Linz). Obecně ale můžeme konstatovat, že podíl terciéru v rakouském pohraničí ER Šumava se stále zvětšuje, v souvislosti s restrukturalizací průmyslu a jeho klesajícím významem (Draft Assessment Report, 2000).

Obr. 19 – Podíl zaměstnaných v jednotlivých odvětvích hospodářství v euroregionech Šumava a Silva Nortica, 2001

Zdroj: Sčítání lidu domů a bytů 2001 – Ekonomicky aktivní podle pohlaví a zaměstnání
 Bayrisches Landesamt für Statistik und Datenverarbeitung – GENESIS-Online Datenbank
 Land Oberösterreich – Regionaldatenbank von Oberösterreich, Úřad zemské vlády Dolního Rakouska –
 Statistisches über Bezirke und Gemeinden

Česko-rakouské pohraničí má ještě více zemědělský charakter než pohraničí česko-německé. V roce 2001 pracovalo v ER Silva Nortica v zemědělství 13 % obyvatel (obr. 19). Z českých okresů je nejvíce hospodářsky vyspělým okres České Budějovice, kde je zaměstnáno ve službách 56,7 % obyvatel, z rakouských pak okres Horn, kde podíl terciéru činí 61 %.

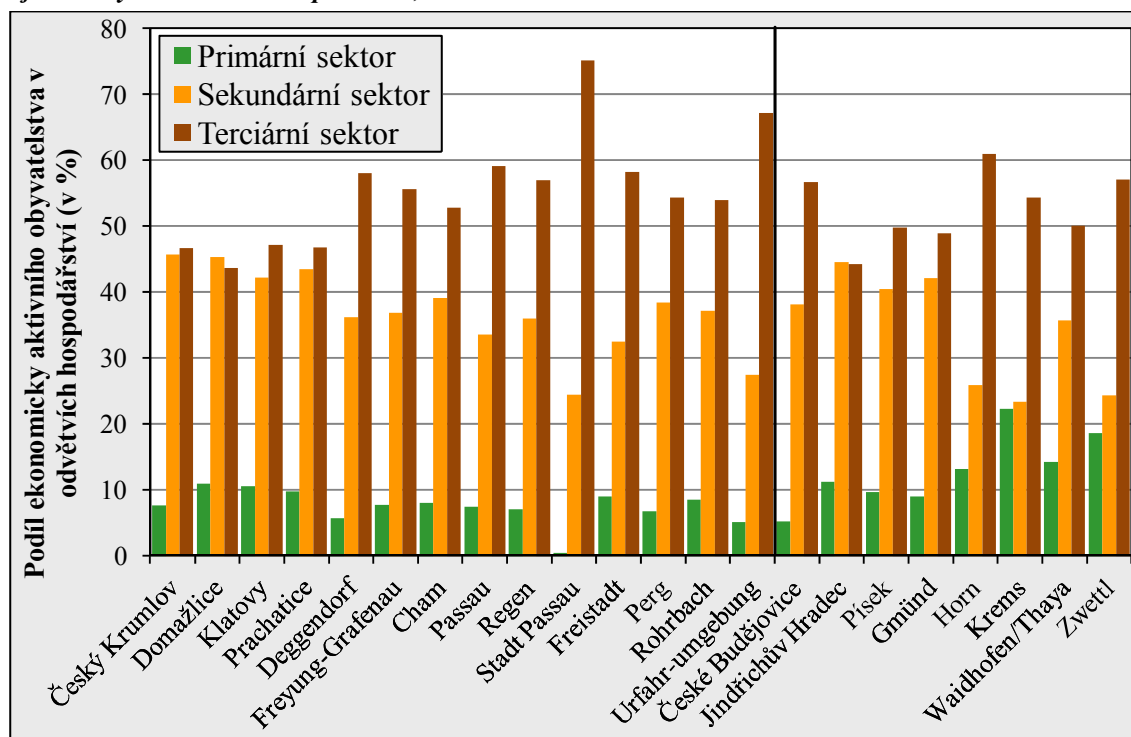
V rakouské části ER Silva Nortica pracuje v zemědělství v průměru 15,5 % obyvatel, což je nejvíce ze všech částí obou euroregionů. Nejprůmyslovějšími okresy ze zkoumané oblasti jsou okresy české, což koresponduje s celkovým podílem zaměstnaných v průmyslu v České republice. U okresů Jindřichův Hradec a Domažlice dokonce převažuje zaměstnanost v průmyslu nad terciérem (obr. 20).

Tab. 10 – Zaměstnanost podle hospodářských odvětví v euroregionech Šumava a Silva Nortica (v %), 2001

	Primární sektor	Sekundární sektor	Terciární sektor
česká část ER Šumava	9,7	44,2	46,1
německá část ER Šumava	6,1	34,4	59,6
rakouská část ER Šumava	7,4	33,9	58,4
česká část ER Silva Nortica	8,7	41,0	50,2
rakouská část ER Silva Nortica	15,4	30,3	54,3

Zdroj: Sčítání lidu domů a bytů 2001 – Ekonomicky aktivní podle pohlaví a zaměstnání
 Bayrisches Landesamt für Statistik und Datenverarbeitung – GENESIS-Online Datenbank
 Land Oberösterreich – Regionaldatenbank von Oberösterreich, Úřad zemské vlády Dolního Rakouska –
 Statistisches über Bezirke und Gemeinden

Obr. 20 – Podíl ekonomicky aktivního obyvatelstva v okresech euroregionů Šumava a Silva Nortica v jednotlivých odvětvích hospodářství, 2001

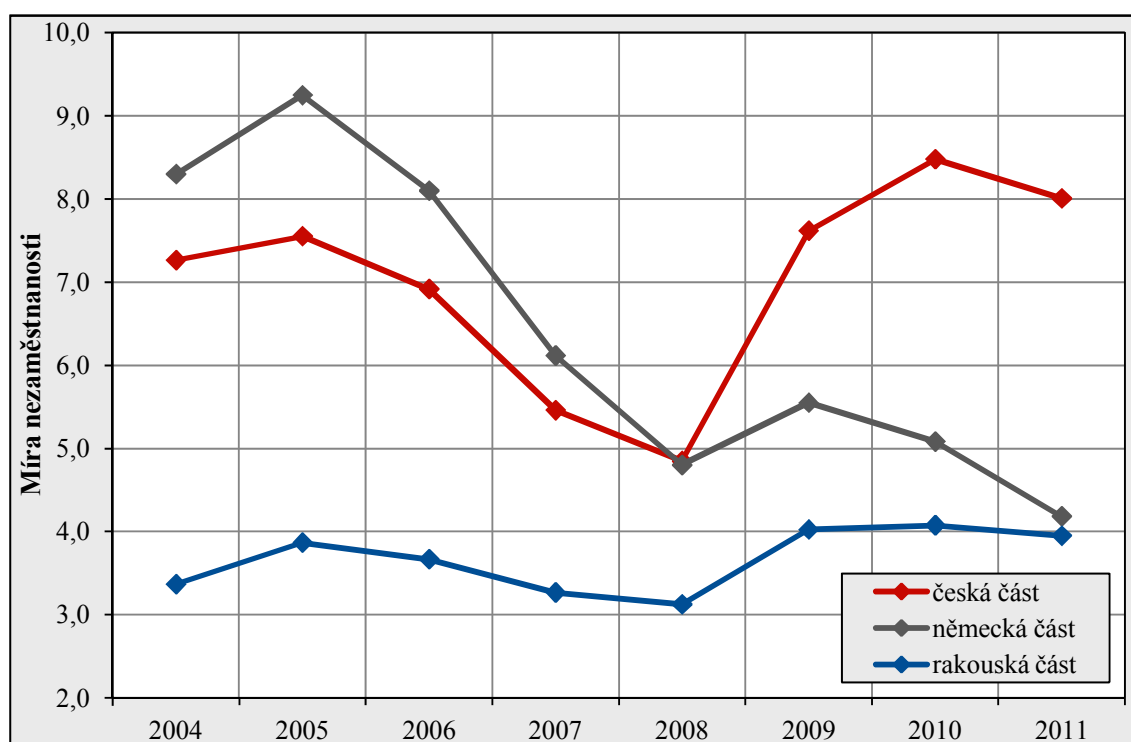

Zdroj: Sčítání lidu domů a bytů 2001 – Ekonomicky aktivní podle pohlaví a zaměstnání
 Bayrisches Landesamt für Statistik und Datenverarbeitung – GENESIS-Online Datenbank
 Úřad zemské vlády Dolního Rakouska – Statistisches über Bezirke und Gemeinden, Land Oberösterreich –
 Regionaldatenbank von Oberösterreich

5.1.2 Míra nezaměstnanosti

Až do června roku 2004 byla v České republice evidována tzv. míra registrované nezaměstnanosti. Tato metodika výpočtu byla založena na evidenci občanů ČR, kteří byli nahlášeni na úřadu práce v místě svého bydliště a na evidenci zaměstnanců s jedním, resp. hlavním pracovním poměrem. Tímto způsobem se evidovala míra nezaměstnanosti od 1. 1. 1997 do června 2004. Po tomto datu přešlo Ministerstvo práce a sociálních věcí na metodiku ILO³ – na tzv. obecnou míru nezaměstnanosti. Tu již dříve publikoval Český statistický úřad. Hlavním důvodem změny metodiky bylo zajištění mezinárodní srovnatelnosti dat, protože tuto metodiku používají i ostatní členské státy EU. Výpočet je podle této metodiky založen na tzv. dosažitelných uchazečích o zaměstnání. Jsou to „lidé, kteří nejsou ve vazbě, ve výkonu trestu, nevykonávají základní, náhradní nebo civilní službu, nepobírají peněžitou pomoc v mateřství, hmotné zabezpečení po dobu mateřské dovolené, nejsou v pracovní neschopnosti, nejsou zařazeni do rekvalifikačních kursů a nevykonávají krátkodobé zaměstnání“ (Beránková, 2004). Tito uchazeči o práci, kterým nebrání objektivní překážka nastoupit do zaměstnání, jsou tedy evidováni jako nezaměstnaní (Beránková, 2004). Míra nezaměstnanosti se vypočítá jako podíl nezaměstnaných osob a součtu obyvatel zaměstnaných a nezaměstnaných.

Obr. 21 – Míra nezaměstnanosti v euroregionu Šumava, 2004–2011

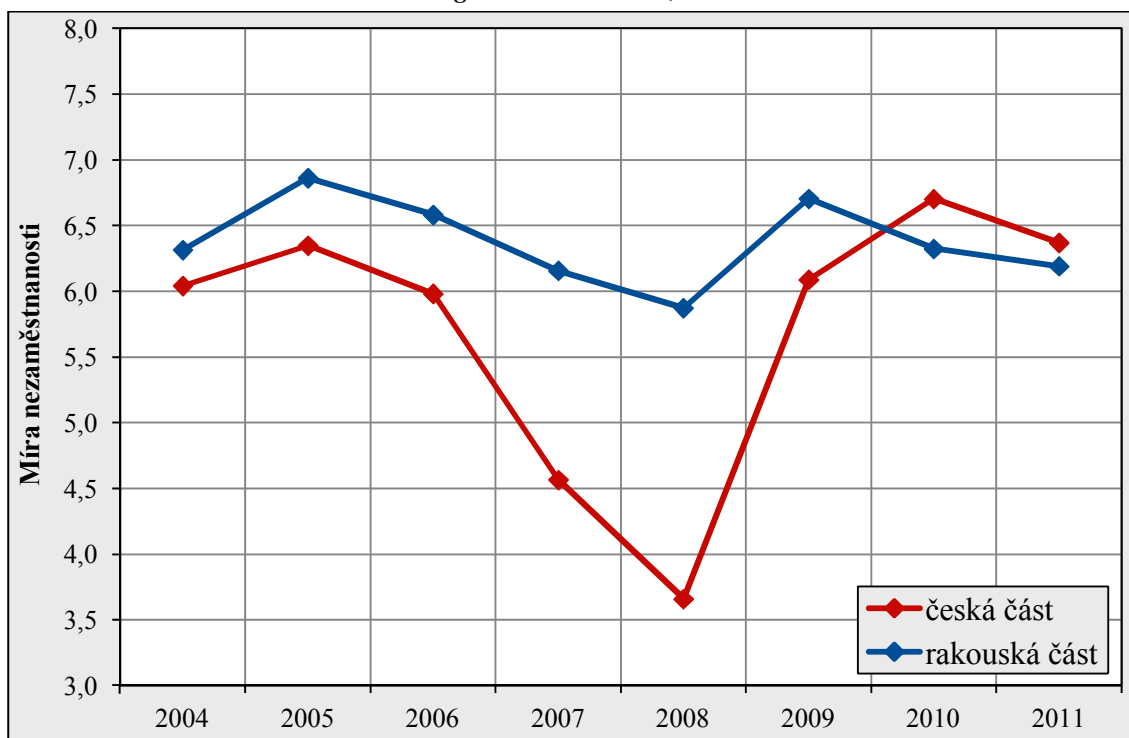
Zdroj: Integrovaný portál Ministerstva práce a sociálních věcí – Časové řady
 Statistische Ämter des Bundes und der Ländern – Regionaldatenbank Deutschland
 Arbeitsmarktservice Oberösterreich – Der oberösterreichische Arbeitsmarkt

Z důvodu srovnatelnosti dat o nezaměstnanosti v českých, v německých a rakouských okresech v euroregionech Šumava a Silva Nortica za jednotlivé kalendářní roky jsem míru nezaměstnanosti analyzovala od roku 2004 do roku 2011. Po roce 1990 míra nezaměstnanosti

³ ILO = International Labour Organization, je mezinárodní organizace přidružená k OSN, která sdružuje zástupce vlád, zaměstnavatelů a zaměstnanců a která vypracovává a kontroluje dodržování mezinárodních právních norem

v česko-rakouském pohraničí stoupala. Důvodem byla restrukturalizace průmyslových aktivit. Nezaměstnaní v této oblasti jsou většinou nekvalifikovaní dělníci tradičních odvětví průmyslu a ženy (Draft Assessment Report, 2000).

Obr. 22 – Míra nezaměstnanosti v euroregionu Silva Nortica, 2004–2011

Zdroj: Integrovaný portál Ministerstva práce a sociálních věcí – Časové řady
 Statistische Ämter des Bundes und der Ländern – Regionaldatenbank Deutschland
 Arbeitsmarktservice Oberösterreich – Der oberösterreichische Arbeitsmarkt

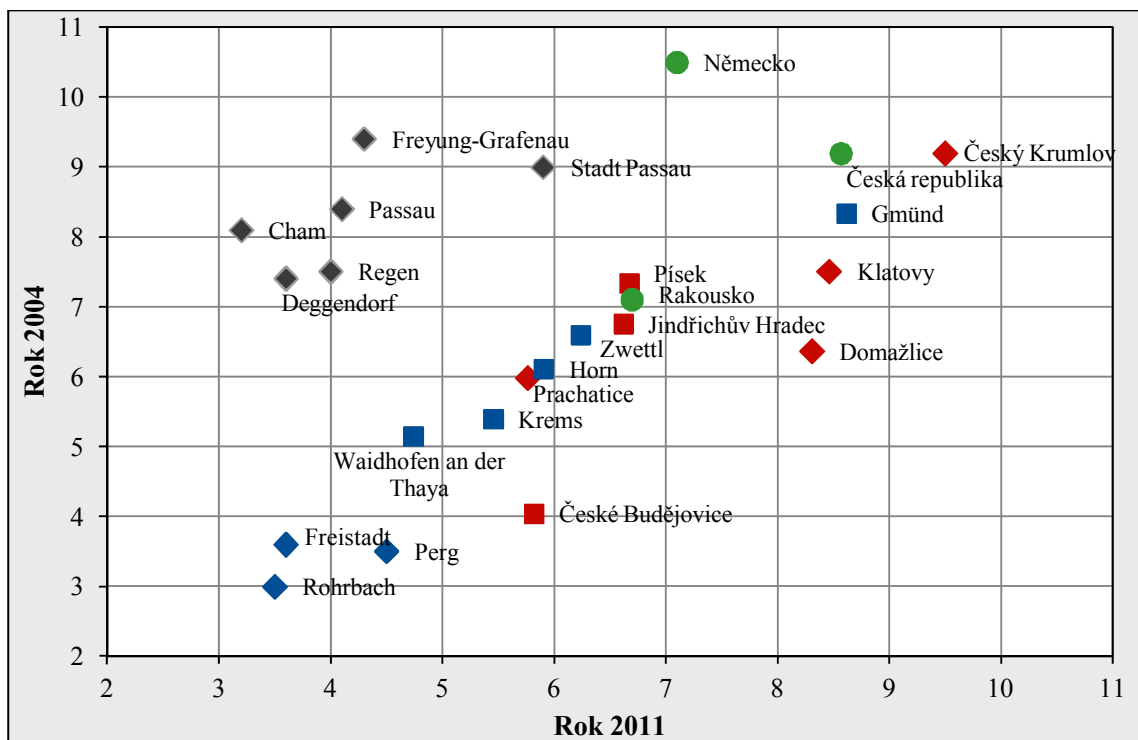
Ve všech částech obou euroregionů můžeme v období 2004–2011 zaznamenat podobný trend vývoje. Nejnižší míra nezaměstnanosti byla v roce 2008, poté následoval prudký nárůst. V českých okresech je tento jev nejvýrazněji viditelný. Prudký nárůst počtu nezaměstnaných můžeme vysvětlit hospodářskou krizí, která zasáhla státy Evropy, včetně Česka, a způsobila pokles počtu pracovních míst následovaný zvýšením nezaměstnanosti.

Obecně můžeme všechny české příhraniční okresy podle Jeřábka (1999) rozdělit do tří skupin podle jejich vývoje po roce 1990. První skupina okresů prošla v tomto období příznivým ekonomickým a hospodářským vývojem, z jihočeského a západočeského pohraničí jsou to okresy České Budějovice nebo Domažlice. Druhá skupina se naopak nedokázala ze svého, již na začátku období špatného postavení dostat a situace se ani v současnosti stále nemění k lepšímu. Jako příklad zde můžeme uvést Český Krumlov a Prachatice. Mírné zlepšení situace pak můžeme pozorovat u třetí skupiny okresů. Ze sledovaných euroregionů k nim můžeme zařadit okresy Jindřichův Hradec nebo Klatovy.

Změna míry nezaměstnanosti mezi lety 2004 a 2011 je znázorněna na obr. 23. Politický okres Urfahr-Umgebung jako jediný ze zkoumaných okresů nekoresponduje s okresem, v rámci kterého se eviduje trh práce, proto jsem ho do analýzy nezařadila. Hlavním důvodem bylo, že do evidenčního okresu trhu práce spadá i město Linz, a tato skutečnost by, podle mého názoru, výsledek velmi zkreslila.

Největšího snížení míry nezaměstnanosti dosáhly německé okresy ER Šumava, a to o 4 procentní body, stejně tak jako celé Německo (z 10,5 % na 7,1 %). Nejnížší míra nezaměstnanosti je po oba sledované roky v hornorakouských okresech. Zdůraznit můžeme i skutečnost, že ve většině případů mají okresy v roce 2011 nižší míru nezaměstnanosti než vlastní stát. Vyhlídky českých okresů v česko-bavorského pohraničí ale nejsou nejlepší, a to hlavně kvůli poměrně nízké vzdělanosti oproti průměru republiky a rozmělněné sídelní struktuře. Jako pozitivum této oblasti však můžeme vidět hranici s Bavorskem, odkud do českého pohraničí mohou proudit investice, opačným směrem zase obyvatelstvo za prací (Ministerstvo zahraničních věcí ČR, 2003).

Obr. 23 – Vývoj míry nezaměstnanosti v okresech euroregionů Šumava a Silva Nartica mezi lety 2004 a 2011

Poznámka: šedá barva – německé okresy, červená barva – české okresy, modrá barva – rakouské okresy

Zdroj: Integrovaný portál Ministerstva práce a sociálních věcí – Časové řady

Statistische Ämter des Bundes und der Ländern – Regionaldatenbank Deutschland

Arbeitsmarktservice Oberösterreich – Der oberösterreichische Arbeitsmarkt, Statistik Austria – Arbeitslose (nationale Definition)

Na obrázku 24 jsou do kartogramu vyneseny jak podíly zaměstnaných v jednotlivých hospodářských odvětvích, tak míra nezaměstnanosti v jednotlivých okresech. Můžeme vysledovat závislost mezi podílem zaměstnaných v terciérním sektoru a mírou nezaměstnanosti – čím více obyvatel je zaměstnaných ve službách, tím je nezaměstnanost nižší. Okresy s nejvyšší nezaměstnaností mají podobné rozložení zaměstnaných v odvětvích – méně než 50 % obyvatel pracuje ve službách, přibližně stejný nebo o trochu menší podíl v průmyslu. Zaměstnanost v terciéru u okresů s nejnížší nezaměstnaností zaujímá více procent především na úkor primárního sektoru.

Obr. 24 - Míra nezaměstnanosti v okresech euroregionů Šumava a Silva Nortica, 2011; podíl zaměstnaných podle základních hospodářských odvětví v okresech euroregionů Šumava a Silva Nortica, 2011

Zdroj: Integrovaný portál Ministerstva práce a sociálních věcí – Časové řady, Sčítání lidu domů a bytů 2011 – Ekonomicky aktivní podle pohlaví a zaměstnání
 Bayrisches Landesamt für Statistik und Datenverarbeitung – GENESIS-Online Datenbank, Statistische Ämter des Bundes und der Ländern – Regionaldatenbank Deutschland
 Arbeitsmarktservice Oberösterreich – Der oberösterreichische Arbeitsmarkt, Land Oberösterreich – Regionaldatenbank von Oberösterreich, Úřad zemské vlády Dolního Rakouska – Statistisches über Bezirke und Gemeinden, Statistik Austria – Arbeitslose (nationale Definition)

Výstup z programu ArcGis

5.2 Úroveň lékařské péče

Data, pomocí kterých bychom mohli porovnat úroveň zdravotní péče v jednotlivých okresech euroregionů, nejsou v potřebné kvalitě a srovnatelných tříděních většinou dostupná. Za některé (především rakouské) okresy se data vůbec nepublikují, některá data se publikují za jiné územní celky než jsou rakouské politické okresy. Úroveň lékařské péče za německé a české okresy ER Šumava je proto srovnávána pomocí těchto ukazatelů: počet lékařů v nemocnicích na 1 000 obyvatel, počet lůžek v nemocnicích na 1 000 obyvatel. Úroveň lékařské péče v okresech ER Silva Nortica analyzují pomocí ukazatele počtu lékařů v ambulantních zařízeních na 1 000 obyvatel.

V ER Šumava vyznívají oba ukazatele příznivěji pro německé okresy než pro české. Nejvyšší počet lékařů v nemocnicích má podle očekávání okres Stadt Passau, je to městský okres s rozvinutými službami. Počet lůžek v nemocnicích vztážený na 1 000 obyvatel je opět nejvyšší u tohoto městského okresu. U jeho zázemí – okresu Passau – mají oba ukazatele nízké hodnoty. Obyvatelstvo využívá lékařských služeb spíše v jádrovém území. Co se česko-rakouského pohraničí týče, obecně je zde úroveň zdravotní péče dobrá. Více lékařů na 1 000 obyvatel mají české okresy, nejvíce okres České Budějovice, přičemž počet lékařů v Čechách stále stoupá. V celém českém pohraničí kvůli úsporám klesá počet lůžek v nemocnicích. Tento vývoj však můžeme zaznamenat jak v Česku, tak v Rakousku (Ministerstvo pro místní rozvoj, 2007).

Tab. 11 – Ukazatele úrovně zdravotní péče v okresech euroregionu Šumava, 2010

	Lékaři na 1 000 obyvatel ¹	Počet lůžek v nemocnicích na 1 000 obyvatel
Český Krumlov	0,7	4,6
Domažlice	0,5	3,3
Klatovy	0,7	5,9
Prachatice	0,6	5,0
Stadt Passau	5,0	14,8
Deggendorf	2,6	9,5
Freyung-Grafenau	1,1	5,1
Passau	0,6	3,0
Regen	.	4,0
Cham	0,7	6,1
Freistadt	.	.
Perg	.	.
Rohrbach	.	.
Urfahr-Umgebung	.	.

¹ v nemocnicích

Zdroj: ÚZIS – Zdravotnická ročenka Jihočeského kraje 2010,
Zdravotnická ročenka Západočeského kraje 2010
Bayerisches Landesamt für Statistik und Datenverarbeitung –
GENESIS-Online Datenbank
Statistisches Handbuchdes Landes Niederösterreich, 2011

Tab. 12 – Lékaři v ambulantních zařízeních v okresech ER Silva Nortica, 2010

	Lékaři na 1 000 obyvatel ¹
České Budějovice	3,5
Jindřichův Hradec	2,5
Písek	2,7
Gmünd	1,0
Horn	1,0
Krems	0,9
Waidhofen an der Thaya	0,7
Zwettl	0,7

¹ v ambulantních zařízeních

Zdroj: ÚZIS – Zdravotnická ročenka Jihočeského kraje 2010,
Bayerisches Landesamt für Statistik und Datenverarbeitung –
GENESIS-Online Datenbank
Statistisches Handbuchdes Landes Niederösterreich, 2011

V oblasti zdravotnictví a lékařské péče příhraniční regiony úzce spolupracují. Jako příklad vydařené spolupráce můžeme uvést vyvíjenou iniciativu na rakousko-české hranici v obci České Velenice-Gmünd v projektu „Healthacross“. Přeshraniční spolupráce ve zdravotnictví přispívá ke zlepšení služeb, ke zlepšování péče o nemocné i k ekonomickému rozvoji. Jejím hlavním cílem je „zlepšení přeshraniční spolupráce, zkrácení reakčních dob naléhavé péče a zajištění celkově lepšího přístupu ke zdravotní péči v pohraničním regionu“ (Regionální politika – Inforegio, 2011). Pacienti to totiž často mohou mít do nemocnice v jejich státě neúměrně daleko. Tak je tomu ve městě České Velenice. Do nejbližší nemocnice na české straně je to 60 km do Českých Budějovic, nejbližší vůz záchranné služby je v Třeboni. Na druhé straně hranice ve městě Gmünd přitom leží Zemská klinika Waldviertel-Gmünd. Rakouští pacienti zase mohou využívat specializovaná pracoviště v Jindřichově Hradci. Ve státech střední Evropy přitom není příhraniční spolupráce v oblasti zdravotnictví příliš častá, a to hlavně kvůli rozdílům v platech i ve výši nákladů na léčbu mezi jednotlivými státy (Healthacross, 2012). Musíme ovšem dodat, že tento příklad nemůžeme generalizovat a nemůžeme si tedy myslet, že přeshraniční spolupráce v oblasti zdravotní péče je všude bezchybná a efektivní.

5.3 Vzdělanostní úroveň obyvatelstva

Vzdělanostní úroveň je další významnou socioekonomickou charakteristikou obyvatelstva. V práci jsem porovnávala podíly obyvatel s vysokoškolským vzděláním z celkového počtu obyvatel starších 15 let. Potřebná data byla za rakouské a české okresy dostupná z výsledků Sčítání lidu, domů a bytů v roce 2001. Za okresy německé nejsou data publikována, proto srovnávám pouze okresy české s rakouskými.

Tab. 13 – Podíl obyvatelstva s vysokoškolským vzděláním v rakouských a českých okresech euroregionu Šumava (v %), 2001

	Podíl obyvatel starších 15 let s vysokoškolským vzděláním
Český Krumlov	5,8
Prachatice	6,1
Domažlice	5,3
Klatovy	6,6
Freistadt	2,3
Perg	2,5
Rohrbach	2,2
Urfahr-Umgebung	5,6

Tab. 14 – Podíl obyvatelstva s vysokoškolským vzděláním v rakouských a českých okresech euroregionu Silva Nortica (v %), 2001

	Podíl obyvatel starších 15 let s vysokoškolským vzděláním
České Budějovice	10,2
Jindřichův Hradec	6,1
Písek	7,5
Gmünd	2,2
Horn	3,4
Krems an der Donau	3,3
Waidhofen an der Thaya	2,4
Zwettl	2,1

Zdroj tab. 13 a tab. 14: ČSÚ – Úroveň vzdělání obyvatelstva podle výsledků sčítání lidu, 2003, ČSÚ – Demografická ročenka okresů 2011, ČSÚ – Demografická ročenka okresů 2010
Volkszählung: Hauptergebnisse II – Niederösterreich, 2004, Volkszählung: Hauptergebnisse II – Oberösterreich, 2004, Statistik Austria – Statistische Datenbank

Vzdělanostní úroveň českých a rakouských okresů je odlišná. Zatímco v českých okresech se procento vysokoškoláků pohybuje v rozmezí od 5,3 % do 10,2 %, v okresech rakouských jsou hodnoty nižší. V rakouských okresech ER Šumava žije přes 2 % vysokoškoláků, pouze v okrese Urfahr-Umgebung je to více. Tento okres totiž sousedí s městem Linz, které je městem univerzitním. Řada studentů vysokých škol zůstane po vystudování v tomto kraji bydlet. Ve srovnání s Rakouskem je v rakouských příhraničních okresech nižší procento vysokoškoláků. V Rakousku byl v roce 2001 podíl obyvatel s vysokoškolským vzděláním 5,8 % (Statistik Austria, 2004). Při Sčítání lidu, domů a bytů v roce 2001 bylo obyvatelstvo Česka vzdělanější než rakouské – podíl vysokoškoláků činil 8,9 % (Český statistický úřad, 2005). Ve srovnání s pohraničními oblastmi ER Šumava a Silva Nortica je to vysoké číslo. Pouze okres České Budějovice se pohyboval nad průměrem České republiky. Je to dáno tím, že město České Budějovice je poměrně významným univerzitním centrem, do kterého se lidé stěhují i za studiem.

5.4 Vývoj migrace a zastoupení cizinců

Migrace je proces, který ovlivňuje podmínky demografické reprodukce, vyvolává změny v ekonomických i sociálních strukturách obyvatelstva, formuje také strukturu osídlení. Může

být tedy považována za proces sociálního charakteru. Migrace je významným procesem jak na mikroregionální, tak na makroregionální úrovni. Kromě prostých údajů o přistěhovaných a vystěhovaných jsou nejvíce používanými ukazateli migrační saldo, migrační obrat a migrační účinnost. Významnou socioekonomickou charakteristikou související se zahraniční migrací je podíl cizinců v populaci, který jsem v této kapitole také uvedla.

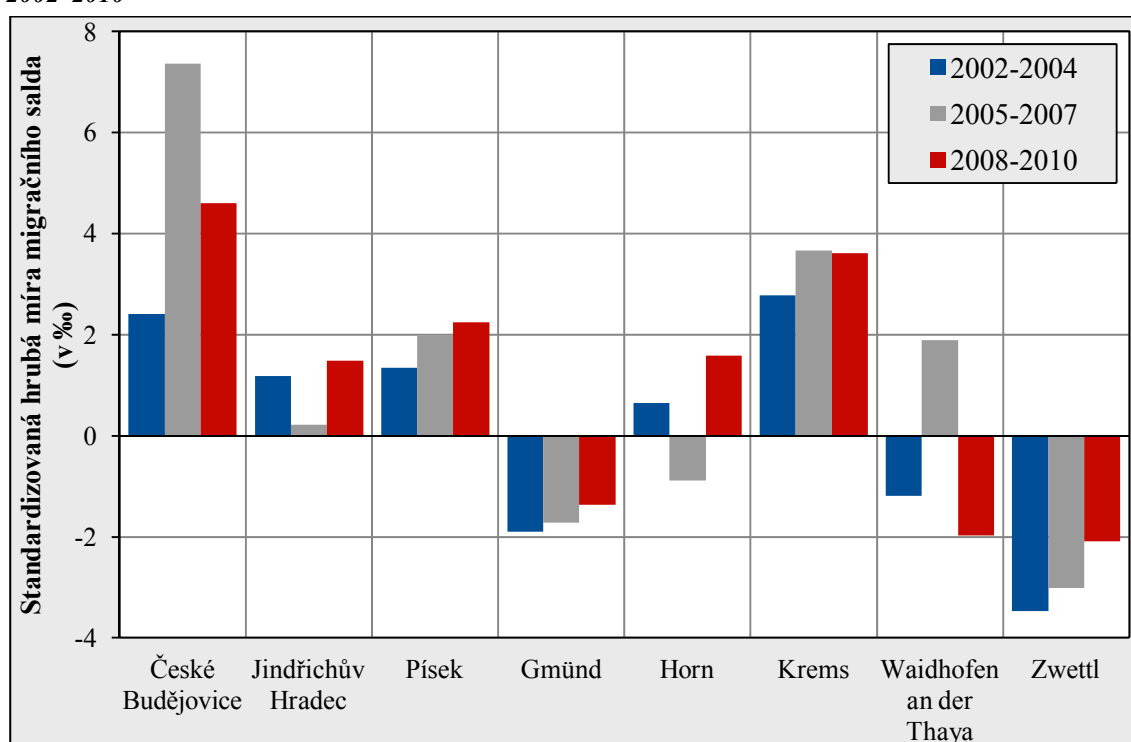
V historii byla migrace v česko-rakouském i česko-německém pohraničí významným fenoménem nejen demografického, ale především politického, geografického i sociálního vývoje tohoto území. Migrační pohyby dotvářely území a ovlivnily i současné struktury obyvatelstva. Největšími změnami prošla oblast pohraničí v novodobé historii v souvislosti s 2. světovou válkou. Pro poválečné Československo měly největší význam migrační přesuny po roce 1945: nejprve bylo území výrazně ovlivněno odsunem Němců po druhé světové válce, následně pak vytvořením „nepropustné“ hranice s Rakouskem a Německem. V tomto období se také příhraniční oblasti začaly doosídlovat jak Čechy, kteří byli nuceni po roce 1938 odejít, tak novými přistěhovalci. O množství nových osídlenců v pohraničí okupovaném německou říší vypovídá soupis obyvatelstva podle povolání zrealizovaný v roce 1947. Z dat vyplývá, že z celkového počtu obyvatel pohraničí bylo 61 % nových osídlenců a přibližně 33 % původních obyvatel. Většina příchozích se přistěhovala z okresů vnitřního pohraničí⁴ v období mezi lety 1945–1947. Co se zahraničních emigrantů týče, nejvíce jich přicházelo z Německa, dále pak i z Rakouska, Polska, Francie nebo Bulharska. Po roce 1947 intenzita přistěhování pomalu klesala a za konec hromadného osídlování můžeme označit rok 1952 (Kastner, 1996). V období socialistického Československa mělo území sledovaných pohraničních okresů, kromě okresu České Budějovice s krajským městem a vnitrozemského okresu Písek, periferní charakter. Až po roce 1990 se začal charakter pohraničních oblastí pozvolna vracet ke svému přirozenému vývoji a v tomto procesu hrála migrace důležitou roli. Předpoklad zvýšených migračních toků do příhraničních oblastí brzy po roce 1990 se však potvrdil jen zčásti. Migrační saldo bylo po roce 1990 sice kladné, vysokých hodnot ale nedosahovalo. Situace se začala měnit až po roce 2001, kdy hrubá míra migračního salda vzrostla jak v okresech česko-rakouského, tak česko-německého pohraničí. Od roku 2009 začaly hodnoty migračního salda mírně klesat, v některých okresech až do záporných hodnot. Zda tento vývoj bude pokračovat i do budoucna nebo zda se jedná pouze o odchylku, ukáže až čas (Český statistický úřad, 2007, 2011).

Migraci jsem v této práci podrobněji zkoumala v časovém období od roku 2002 do roku 2010. Kvůli malému počtu událostí jsem roky sloučila do tří období – 2002 až 2004, 2005 až 2007 a 2008 až 2010. Hrubou míru migračního salda jsem standardizovala, jako standard byl opět použit Jihočeský kraj. Standardizovaná hrubá míra migračního salda lépe vypovídá o rozdílech ve stěhování mezi okresy, s její pomocí můžeme také srovnávat míru migrace s nadřazenou jednotkou – Jihočeským krajem. Hrubé míry přistěhování i vystěhování jsou u naprosté většiny okresů nejvyšší v období 2008–2010, u migračního salda však tuto závislost pozorovat nemůžeme. Nejvyšší absolutní míry přistěhování a vystěhování v časovém období 2008–2010 mají rakouské a německé okresy ER Šumava.

⁴ okresy přímo sousedící s příhraničními (Kastner, 1996)

České okresy ER Silva Nortica měly kladné hodnoty hrubé míry migračního salda po všechna tři sledovaná období, a to i přesto, že jihočeské pohraničí díky své poloze a malým pracovním příležitostem nebylo a není považováno za nejatraktivnější. Počet obyvatel tu však stále mírně roste, na rozdíl od příhraničních okresů v kraji Vysočina a v Jihomoravském kraji (INTERREG III A – Česká republika–Rakousko, 2006). Z jihočeských okresů euroregionů v období 2008–2010 bylo nejvyšší migrační saldo v okrese České Budějovice, migrační úbytek zaznamenáváme u okresu Český Krumlov a Prachatice. Z toho lze usuzovat na migrační přitažlivost okolí větších měst. Rakouské okresy ležící nejbliže Vídni (Krems an der Donau a částečně také Horn) mají z rakouské části euroregionu Silva Nortica nejvyšší míru migračního salda. Tyto oblasti jsou tedy migračně přitažlivé, především kvůli blízkosti velkého města.

Obr. 25 – Standardizovaná hrubá míra migračního salda v okresech euroregionu Silva Nortica, 2002–2010

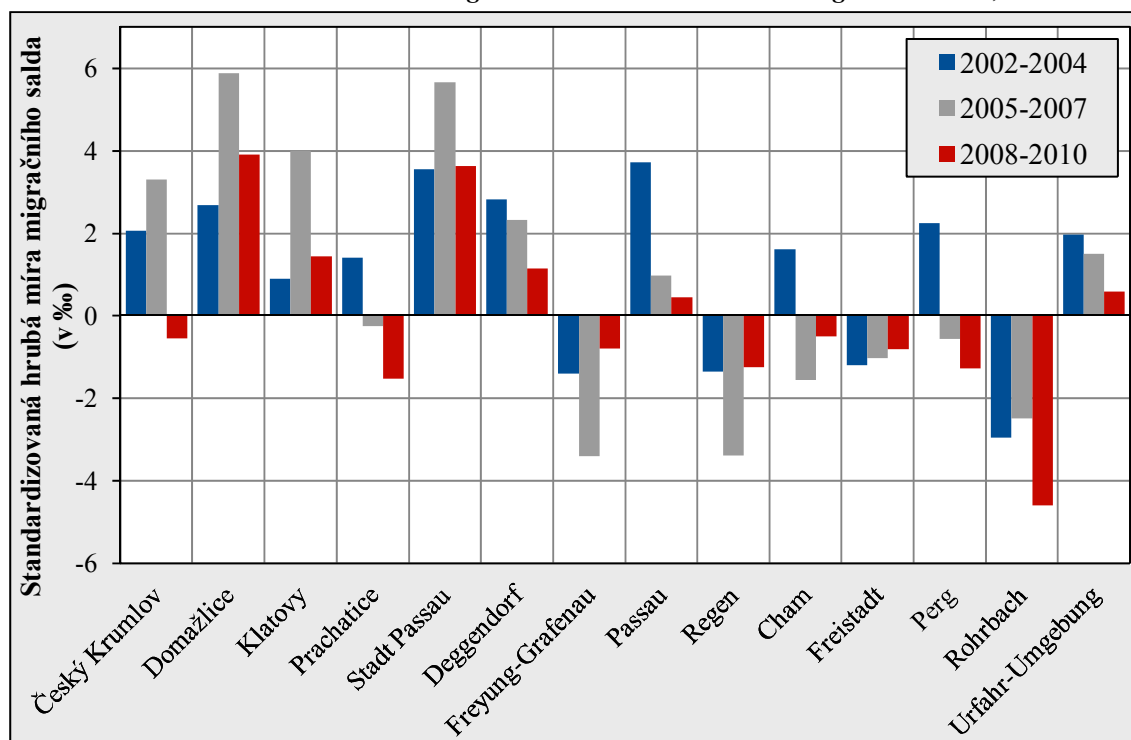
Zdroj: ČSÚ – Demografická ročenka okresů 2001–2010, ČSÚ – Demografická ročenka krajů 2001–2010
Wanderungsstatistik 2008, 2009, Statistik Austria – Wanderung 2010 nach politischen Bezirke, Statistik Austria – Statistische Datenbank

Plzeňský kraj měl v roce 2005 třetí nejvyšší migrační saldo z krajů ČR. I zde jsou však rozdíly mezi okresy pohraničními (Klatovy, Domažlice) a městem Plzeň a příměstskými okresy (Ženíšková, 2006). Tři německé okresy vykazují migrační přírůstek ve třech sledovaných obdobích – Stadt Passau, Passau a Deggendorf. První dva můžeme definovat jako městský okres a jeho zázemí a Deggendorf jako okres ležící mezi dvěma velkými městy – Řeznem a Mnichovem. Městský okres Passau má nejvyšší přírůstek migrací na 1 000 obyvatel. Rakouské okresy ER Šumava mají migrační saldo záporné. Okres Urfahr-Umgebung, mající jako jediný po všechna sledovaná období migrační přírůstek, je opět důkazem migrační přitažlivosti zázemí větších měst. Největší absolutní migrační přírůstek mezi lety 2002 a 2010 měl okres České Budějovice, a to 7 853 obyvatel, největší záporné migrační saldo ve stejném

období bylo zaznamenáno v okrese Rohrbach (úbytek migrací 1 788 obyvatel), který je periferní oblastí těsně u hranic s Českou republikou a Německem.

Intenzita zahraniční migrace se v českých okresech obou euroregionů ve sledovaném období zvýšila. V roce 2004 tvořili přistěhovalí z ciziny do Jihočeského kraje 40 % všech imigrantů. Pocházeli většinou z Ukrajiny nebo Slovenska, až na dalších místech je Rakousko a Německo. V roce 2003 a 2004 dokonce tvořili přistěhovalí cizinci kolem 90 % všech imigrantů. Vystěhovalí jsou většinou občané jiných států, kteří se vrací do své rodné země (Demografie Jihočeského kraje, 2005).

Obr. 26 – Standardizovaná hrubá míra migračního salda v okresech euroregionu Šumava, 2002–2010

Zdroj: ČSÚ – Demografická ročenka okresů 2001–2010, ČSÚ – Demografická ročenka krajů 2001–2010
 Bayerisches Landesamt für Statistik und Datenverarbeitung – GENESIS-Online Datenbank
 Wanderungsstatistik 2008, 2009, Statistik Austria – Wanderung 2010 nach politischen Bezirken, Statistik Austria – Statistische Datenbank

Migrační účinnost nám říká do jaké míry si je dané území schopno udržet svoje občany. Pokud srovnáme euroregiony jako celky, vyšších hodnot migrační účinnosti dosahuje ER Silva Nortica, zejména v období let 2005–2008 jsou hodnoty velmi vysoké. Z tohoto euroregionu se větší schopností udržet si své obyvatele vyznačují zejména české okresy (konkrétně České Budějovice). Nejvyšší hodnoty migrační účinnosti tohoto okresu jsou mezi lety 2005 a 2007, a to kolem 30 %. Z rakouských okresů ER Silva Nortica se na zvyšování migrační účinnosti podílí nejvíce okres Krems. Rakouské okresy ER Šumava mají nejnižší hodnoty, konkrétně okres Rohrbach je na tom dlouhodobě nejhůře. Průměrné hodnoty celého euroregionu táhla nahoru opět česká část, ovšem pouze do roku 2008, poté hodnoty velmi klesají. Vysoké hodnoty migrační účinnosti měly ve sledovaném období okresy Domažlice a Klatovy.

Celkový obrat migrace je vyšší u ER Šumava, v průběhu let se neustále zvyšoval a maxima dosáhl v roce 2008. Nejvyšší hodnoty v letech 2007–2009 se mohou také odrážet v hospodářské nejistotě tohoto období – obyvatelé se například častěji stěhovali za prací. Absolutně největšího

obratu dosahuje okres Passau, který je zázemím města Passau. Vysoké hodnoty u německých okresů dokazují velkou migrační dynamiku obyvatel. Česká i rakouská část euroregionu Silva Nortica mají migrační obrat spolu srovnatelný.

Tab. 15 – Migrační účinnost v euroregionech Šumava a Silva Nortica (v %), 2002–2010

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
ER Šumava	3,87	1,92	3,04	2,83	0,94	1,99	0,13	0,70	1,17
česká část	5,49	6,36	7,06	12,83	11,58	11,24	9,71	1,64	1,72
německá část	5,17	1,99	2,06	1,72	2,94	1,26	1,32	0,08	2,79
rakouská část	1,72	0,97	3,66	0,74	2,06	1,58	2,42	3,63	1,81
ER Silva Nortica	2,87	4,17	3,05	9,28	7,48	9,30	11,35	4,31	4,11
česká část	9,18	9,10	5,95	17,88	14,90	17,89	18,45	11,00	10,25
rakouská část	2,75	0,60	0,12	0,74	0,25	0,37	4,16	1,44	1,17

Zdroj: ČSÚ – Demografická ročenka okresů 2001–2010

Bayerisches Landesamt für Statistik und Datenverarbeitung – GENESIS-Online Datenbank

Wanderungsstatistik 2008, 2009, Statistik Austria – Wanderung 2010 nach politischen Bezirken

Německé okresy mající velký migrační obrat mají i větší migrační saldo. Jedná se tedy o území s velkými migračními pohyby. U rakouských okresů obou euroregionů byla zaznamenána nízká migrační účinnost a převážně záporné migrační saldo. Z tohoto území tedy obyvatelé odcházejí do jiných regionů. Nejnižších hodnot migračního obratu dosahovaly ve sledovaných letech všechny české okresy, měly však vysokou migrační účinnost i vysoké migrační saldo. Objem migrace je v tomto území malý, populace je poměrně stabilní, zato mají tyto okresy schopnost si své obyvatele udržet a přitom lákat i nové.

Tab. 16 – Migrační obrat v euroregionech Šumava a Silva Nortica, 2002–2010

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
ER Šumava	57973	57017	56650	58634	58283	59017	60164	58498	58148
česká část	6867	6828	7028	7044	7229	8209	7917	7194	7102
německá část	39873	38651	36944	37963	37756	37227	37615	37595	37547
rakouská část	11233	11538	12678	13627	13298	13581	14632	13709	13499
ER Silva Nortica	16494	16158	16944	17250	17291	18007	18571	17674	17195
česká část	7774	7949	8508	8590	8816	9178	9339	8173	7951
rakouská část	8720	8209	8436	8660	8475	8829	9232	9501	9244

Zdroj: ČSÚ – Demografická ročenka okresů 2001–2010

Bayerisches Landesamt für Statistik und Datenverarbeitung – GENESIS-Online Datenbank

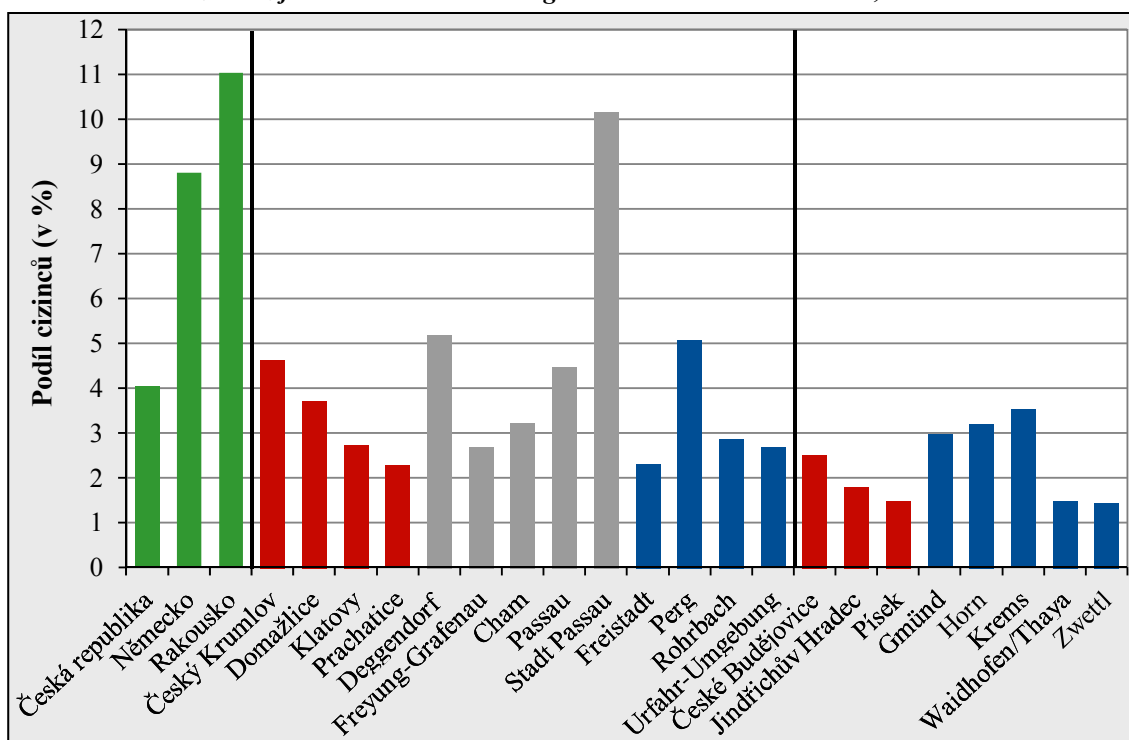
Wanderungsstatistik 2008, 2009, Statistik Austria – Wanderung 2010 nach politischen Bezirken

Charakteristickým rysem zaměstnanosti a zároveň i geografické mobility obyvatelstva je v příhraničních oblastech přeshraniční pracovní migrace. Obyvatelé většinou vyjíždějí za prací z té země, kde je nižší životní úroveň a tudíž i nižší platy. Můžeme pozorovat ale i opačné migrační toky, při kterých pracují vysoce postavení a vzdělaní lidé v pobočkách podniků v zahraničí. V česko-bavorském pohraničí dosahuje na české straně podíl ekonomicky aktivních vyjíždějících za prací do zahraničí 25–30 %. Podobný podíl osob vyjíždějících za prací

do sousední země můžeme zjistit i v rakouském příhraničí (kolem 20 %). Od poloviny 90. let však podíl českých pracovníků v zahraničí klesá především z důvodu stabilizace české ekonomiky a zvyšující se životní úroveň, ale částečně i kvůli překážkám, které nastavily Německo a Rakousko občanům jiných zemí. V roce 2004 totiž většina zemí EU otevřela pracovní trh, Německo a Rakousko však vstoupily do režimu tzv. přechodného období, které v podstatě znamená odložení otevření pracovního trhu všem zemím EU. Na počátku 90. let se v Německu či Rakousku uplatňovali především méně kvalifikovaní zaměstnanci, kdežto v současnosti se zvyšuje zájem o odborníky v určitých oborech (Pleskot, 2007). Pokles pendlerství⁵ po roce 1995 je vystřídán vyšším zapojením se do obchodu s firmami v zahraničí (Jeřábek, 1999).

Vzdělanostní struktura pracujících v zahraničí je tedy převážně vyšší (Pleskot, 2007). Přesný počet tzv. pendlerů neznáme, neexistuje totiž spolehlivá evidence, převažují však nad vyjíždějícími na delší časové období. Dvě třetiny pendlerů z celé České republiky pracují v Německu, jsou to převážně obyvatelé okresů Klatovy a Prachatice, Domažlice, Sokolov a Tachov (Pleskot, 2007). Působí především ve stavebnictví, jsou to nejčastěji muži ve věku 20–24 nebo 40–44 let (Jeřábek, 1999).

Obr. 27 – Podíl cizinců žijících v okresech euroregionů Šumava a Silva Nortica, k 1. 1. 2011

Poznámka: červená barva – české okresy, šedá barva – německé okresy, modrá barva – rakouské okresy

Zdroj: Policie České republiky – Služba cizinecké policie
Kreiszahlen – Augewählte Regionaldaten für Deutschland, 2011
Bevölkerungsstand 1. 1. 2011

Zastoupení cizinců v příhraničních okresech jižních a západních Čech, Bavorska a Horního a Dolního Rakouska není (až na výjimky – Český Krumlov, Stadt Passau) tak vysoké jako v průměru za celé státy. Průměrný podíl cizinců v okresech sledovaných euroregionů se v roce

⁵ pendler = přeshraniční pracovník – občan Čech cestující do zaměstnání přes státní hranici do jiné země, jeho bydliště však zůstává v Čechách (Ministerstvo práce a sociálních věcí) právních

2011 pohyboval kolem 3,5 %. Největší podíl cizinců žije ve městě Passau, konkrétně 10,2 %. Podíl cizinců v tomto městském okrese, spolu s okresem Český Krumlov, jako jediný přesahuje podíl cizinců ve státě. Příhraniční okresy tedy nejsou těmi, do kterých by se koncentrovali přicházející cizinci. Vyšší podíl cizinců u německých okresů je pak zapříčiněn hlavně vyšší ekonomickou vyspělostí a tudíž i migrační přitažlivostí.

Větší počet cizinců v okresech euroregionů byl v roce 2005 mužského pohlaví. Index maskulinity byl nejvyšší u okresu České Budějovice, kde na 100 žen připadalo 161 mužů. Do krajského města míří mnoho mužů za prací, proto právě oni mají převahu. Nejvyrovnanější počty mužů a žen v populaci cizinců jsou v okresech Prachatice a Český Krumlov, poměr se zde blíží jedné.

Ukrajinci a Vietnamci dominují v českých okresech ER Šumava a Silva Nortica. Občané Ukrajiny výrazně převažují především v okrese České Budějovice (v roce 2010 jich zde žilo skoro 1 500), Vietnamci v okresech Domažlice, Prachatice a Jindřichův Hradec (Český statistický úřad, 2007).

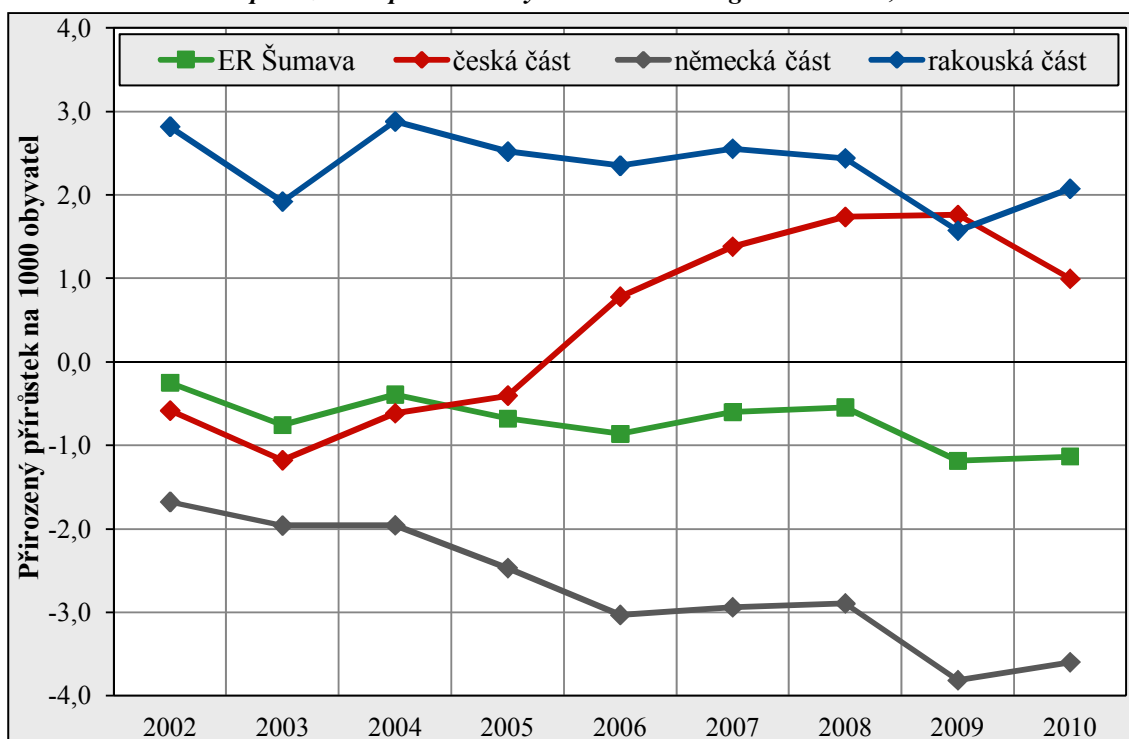
Z českých okresů obou euroregionů je nejvíce nezaměstnaných cizinců v okresech Prachatice a Domažlice (podíl zaměstnaných se pohybuje okolo 50 %). Nejvíce zaměstnaných je naopak v okrese České Budějovice – skoro 70 %. V tomto okrese je ovšem v porovnání s ostatními okresy euroregionů nejnižší nezaměstnanost vůbec (Český statistický úřad, 2011).

Kapitola 6

Přírůstky obyvatelstva

Přirozený přírůstek resp. úbytek obyvatel je výsledkem přirozené reprodukce. Uvádět ho můžeme buď v absolutních číslech, nebo relativizovaný na 1 000 obyvatel středního stavu. V současné době je vývoj počtu obyvatel českých regionů určován spíše migrací než přirozeným přírůstkem (Šašek, 2007).

Obr. 28 – Hrubá míra přirozeného přírůstku obyvatelstva v euroregionu Šumava, 2002–2010

Zdroj: ČSÚ – Demografická ročenka okresů 2001–2010

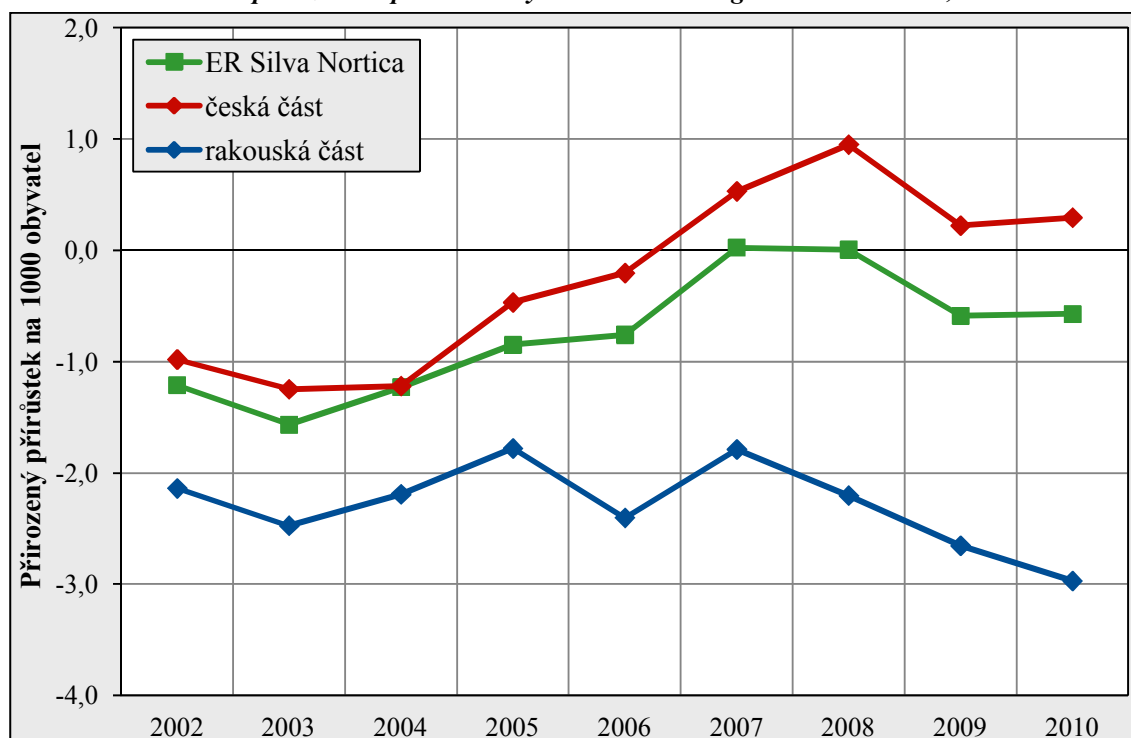
Bayerisches Landesamt für Statistik und Datenverarbeitung – GENESIS Online-Datenbank, Statistische Ämter des Bundes und der Länder – Regionaldatenbank Deutschland

Demographisches Jahrbuch 2003–2010, Statistik Austria – Statistische Datenbank

V euroregionu Šumava dochází dlouhodobě k přirozenému úbytku obyvatel. Snižování úrovně úmrtnosti, ke kterému v průběhu 90. let docházelo, nedokázalo vyrovnat pokles porodnosti (Ženíšková, 2006). Největší podíl na tom má německá část, kde se přirozený úbytek dlouhodobě pohybuje kolem 3 ‰ a svého maxima (-3,8 ‰) dosáhl v roce 2009. Zatímco počet zemědělců zůstává po celé období přibližně na stejné hodnotě, přirozený úbytek je

způsoben poklesem počtu narozených. Největší úbytek zaznamenáváme u okresu Stadt Passau, ale v posledních dvou letech se velmi zvýšil úbytek přirozenou měnou i u okresu Freyung-Grafenau. Populace české části euroregionu se vyvíjí po roce 2000 zcela jinak (obr. 28). Od roku 2004 začíná přirozený přírůstek stoupat, od roku 2006 pak vykazuje kladné hodnoty. Nejvíce obyvatel přirozenou měnou přibývá v okrese Český Krumlov, naopak v okrese Klatovy se přirozené přírůstky dlouhodobě pohybují v záporných hodnotách nebo hodnotách kolem 0. Přirozený přírůstek je opět určen zvyšujícím se počtem živě narozených dětí. Hrubá míra přirozeného přírůstku rakouských okresů ER Šumava dlouhodobě stagnuje v rozmezí mezi hodnotami 2 ‰ až 3 ‰. Nejvíce populačně rostl okres Urfahr-Umgebung, a to hlavně díky své poloze u města Linz. V roce 2010 činila míra přirozeného přírůstku tohoto okresu 3,35 ‰.

Obr. 29 – Hrubá míra přirozeného přírůstku obyvatelstva v euroregionu Silva Nortica, 2002–2010

Zdroj: ČSÚ – Demografická ročenka okresů 2001–2010

Demographisches Jahrbuch 2003–2010, Statistik Austria – Statistische Datenbank

V euroregionu Silva Nortica jsou hrubé míry přirozeného přírůstku celkově nižší než v ER Šumava. Vývoj přirozené měny v české části měl podobný průběh jako v ER Šumava, změna byla pouze v malém časovém posunu (nejpodstatnější podíl na kladných hodnotách má okres České Budějovice, hlavně díky mladým rodinám stěhujícím se do zázemí krajského města). Populace rakouských okresů ER Silva Nortica naopak zaznamenává dlouhodobě úbytky přirozenou měnou, v posledních čtyřech letech se dokonce jedná o pokles razantnější. Tak jako u ER Šumava, i zde můžeme konstatovat, že počty zemřelých se v čase příliš nemění, a proto změny přirozeného přírůstku závisí především na měnící se úrovni porodnosti⁶.

Pokud se však budeme dívat na euroregiony jako celky, výrazný rozdíl ve vývoji míry přirozeného přírůstku není. Hodnoty obou se pohybují vesměs v záporných číslech, největší relativní úbytky nepřesáhly hodnoty 1,5 ‰. Je nutné si však uvědomit, že v současném

⁶ Hodnoty hrubé míry přirozeného přírůstku za okresy pro jednotlivé roky jsou umístěny v příloze.

pozitivním vývoji přirozeného přírůstku v českých okresech, který trvá přibližně od roku 2005, se částečně odráží také věková struktura matek. V posledních letech totiž rodily děti ženy z populačně silných ročníků, které budou brzy nahrazeny ročníky daleko méně početnými (Ženíšková, 2006).

Vyšší přírůstky stěhováním vykazuje ER Silva Nortica, především české okresy jsou migračně přitažlivé, vyšší migrační účinnost svědčí také o schopnosti těchto okresů si obyvatelstvo udržet. Některé rakouské okresy tohoto euroregionu mají migrační saldo také kladné (např. Krems), ale v průměru všech těchto administrativních jednotek se saldo drží na hodnotách kolem 0. Naopak rakouským okresům ER Šumava obyvatelstvo migrací ubývá rychlým tempem, české okresy tohoto euroregionu mají (kromě roku 2010) migrační saldo kladné. Migrační přírůstek obyvatel ER Šumava v čase neustále klesá, ER Silva Nortica vykazoval nejvyšší přírůstky mezi lety 2005 a 2008.

Tab. 17 – Hrubá míra migračního salda v euroregionech Šumava a Silva Nortica (v ‰), 2002–2010¹

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Euroregion Šumava	2,0	1,0	1,5	1,5	-0,5	1,1	-0,1	-0,4	0,6
česká část	1,3	1,8	1,9	3,6	3,0	3,2	2,8	0,1	-0,8
německá část	3,1	0,8	0,6	1,2	-1,6	0,8	-0,5	0,2	1,6
rakouská část	-1,0	-0,6	1,6	0,1	-1,1	-1,0	-1,4	-2,1	-1,2
Euroregion Silva Nortica	0,9	1,2	1,0	3,0	2,4	3,1	3,9	1,4	1,3
česká část	1,9	1,6	1,5	3,3	2,9	3,3	4,8	1,8	1,8
rakouská část	-1,0	0,0	0,0	0,7	0,1	0,6	2,0	-0,7	-0,3

Zdroj: ČSÚ – Demografická ročenka okresů 2001–2010

Bayerisches Landesamt für Statistik und Datenverarbeitung – GENESIS Online-Datenbank, Statistische Ämter des Bundes und der Länder – Regionaldatenbank Deutschland

Demographisches Jahrbuch 2003–2010, Statistik Austria – Statistische Datenbank

¹ Hodnoty hrubé míry migračního salda za okresy v jednotlivých letech jsou umístěny v příloze.

Celkový přírůstek obyvatelstva sestává z přirozeného přírůstku a z přírůstku stěhováním. V období 2002–2010 se velikost a struktura celkových přírůstků značně měnila v obou euroregionech. Rozdíly v celkových přírůstcích obyvatel můžeme spatřovat jak na území euroregionů, tak i na území jednotlivých částí. Tyto odlišnosti jsou způsobeny řadou faktorů, např. geografickou polohou, ekonomikou oblasti, historickým vývojem a zvyklostmi, průběhem transformace aj.

V ER Šumava byl po celé sledované období přirozený přírůstek záporný. Například v Plzeňském kraji se mezi lety 1991 a 2005 snížil počet obyvatel o 1,4 % (Ženíšková, 2006). Naopak migrační saldo zaznamenáváme v období 2002–2010 kladné. Celkový přírůstek v posledních letech velmi kolísá. Až do roku 2005 obyvatel euroregionu přibývalo, od tohoto roku (s výjimkou 2006) zaznamenáváme celkový úbytek. Migrace již tedy nedokáže vyrovnávat přirozený úbytek. Na tom se podílí hlavně německé okresy euroregionu, ve kterých ubývá obyvatelstva nejvíce, v českých i rakouských okresech převažují dlouhodobě přistěhovalí a narození nad vystěhovalými a zemřelými. U rakouských okresů je to však způsobeno především vysokým přirozeným přírůstkem, který snižuje migrační úbytek.

Tab. 18 – Přirozený, migrační a celkový přírůstek v euroregionech Šumava a Silva Nortica, 2002–2010

			2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Počet obyvatel	ER Šumava		1 174 578	1 174 794	1 176 089	1 177 005	1 175 498	1 175 989	1 175 262	1 173 499	1 172 804
	ER Silva Nortica		541 195	541 003	540 839	541 973	542 893	544 478	546 565	547 022	547 396
Přirozený přírůstek	ER Šumava	relativně	-0,2	-0,8	-0,4	-0,7	-0,9	-0,6	-0,5	-1,2	-1,1
		absolutně	-290	-889	-460	-800	-1 013	-706	-641	-1 390	-1 329
	ER Silva Nortica	relativně	-1,2	-1,6	-1,2	-0,8	-0,8	0,0	0,0	-0,6	-0,6
		absolutně	-655	-846	-665	-459	-411	14	4	-321	-313
Migrační přírůstek	ER Šumava	relativně	2,0	1,0	1,5	1,5	-0,5	1,1	-0,1	-0,4	0,6
		absolutně	2 245	1 093	1 722	1 658	-547	1 177	-80	-410	682
	ER Silva Nortica	relativně	0,9	1,2	1,0	3,0	2,4	3,1	3,9	1,4	1,3
		absolutně	474	674	516	1 600	1 293	1 675	2 107	762	707
Celkový přírůstek	ER Šumava	relativně	1,7	0,2	1,1	0,7	-1,3	0,4	-0,6	-1,5	-0,6
		absolutně	-181	-172	-149	1 141	882	1 689	2 111	441	394
	ER Silva Nortica	relativně	-0,3	-0,3	-0,3	2,1	1,6	3,1	3,9	0,8	0,7
		absolutně	1 955	204	1 262	858	-1 560	471	-721	-1 800	-647

Zdroj: ČSÚ – Demografická ročenka okresů 2001–2010

Bayerisches Landesamt für Statistik und Datenverarbeitung – GENESIS Online-Datenbank, Statistische Ämter des Bundes und der Länder – Regionaldatenbank Deutschland
Demographisches Jahrbuch 2003–2010, Wanderungsstatistik 2008, 2009, Statistik Austria – Wanderung 2010 nach politischen Bezirken

Vývoj přírůstků obyvatelstva po roce 2002 v ER Silva Nortica byl odlišný. Na rozdíl od výkyvů v ER Šumava zde můžeme hovořit o poměrně kontinuálním vývoji přírůstků obyvatel. Od roku 2005 počet obyvatel v euroregionu Silva Nortica každoročně vzrůstá, a to hlavně díky migračnímu přírůstku, protože hrubá míra přirozeného přírůstku v žádném roce nedosáhla kladných hodnot. Na tomto vývoji se podílejí především okresy české části euroregionu, mezi lety 2004 a 2005 se počet přistěhovaných změnil z 516 na 1 600, což v přepočtu na 1 000 obyvatel představovalo v roce 2005 přírůstek 3 ‰, a na relativně vysokých hodnotách se drží dosud. U rakouských okresů zaznamenáváme po celé období celkový úbytek obyvatel, hodnoty migračního i přirozeného přírůstku jsou záporné. Rozvíjejí se pouze oblasti v zázemí větších měst, kam se v 90. letech stěhovalo mnoho mladých rodin (Ministerstvo pro místní rozvoj, 2007).

Můžeme tedy říci, že v českých okresech má větší význam migrace než přirozený přírůstek, v rakouských a německých naopak dominují přirozené přírůstky, resp. úbytky.

Kapitola 7

Typologie okresů

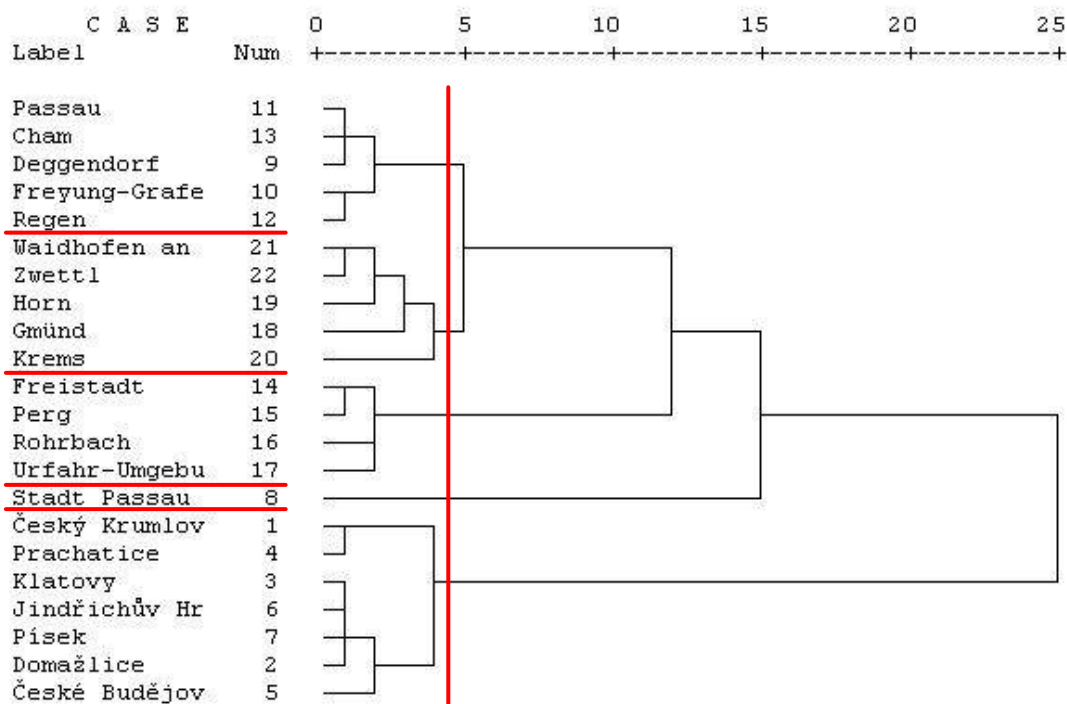
Z analýzy ukazatelů vývoje struktur obyvatelstva, ukazatelů demografické reprodukce a socioekonomického vývoje euroregionů a jejich dílčích celků vyplynula regionální diferenciací daného území. Snaha o detailnější postižení této diferenciací vyústila v hledání skupin okresů na základě podobných charakteristik. Zařazení okresů do těchto typů má být také východiskem pro posouzení existence diferencí mezi částmi ER různých zemí. Typologie okresů byla vytvořena pomocí shlukové analýzy.

Ukazatele vstupující do shlukové analýzy určují jedinečnost a charakter každého území. Jednalo se o ukazatele v mé práci již vypočtené a komentované. Bylo vybráno následujících 11 charakteristik: hustota zalidnění, index stáří, index ekonomického zatížení, míra nezaměstnanosti, podíl ekonomicky aktivních v terciéru, hrubá míra migračního salda, kojenecká úmrtnost, naděje dožití při narození mužů a žen, hrubá míra přirozeného přírůstku, průměrný věk matky při narození dítěte a index obecné plodnosti. Všechny použité hodnoty se vztahovaly k nejnovějšímu dostupnému roku nebo období. Tato data jsem analyzovala pomocí Wardovy metody v programu SPSS. Postupně se vytvořilo pět shluků okresů, a to na základě postupného přidávání okresů do procesu shlukování. Postup shlukování je znázorněn na obr. 30 a vytvořené shluky na obr. 31.

Všech pět vzniklých clusterů plně respektuje státní hranice mezi jednotlivými zeměmi. V prvním shluku se nacházejí okresy Horního Rakouska, které spadají do euroregionu Šumava. Můžeme je charakterizovat vysokou hustotou zalidnění, nízkou mírou nezaměstnanosti, vysokým podílem obyvatel pracujících v terciéru, dobrými úmrtnostními poměry, vysokým indexem plodnosti a tím pádem i velkým přirozeným přírůstkem a mladou věkovou strukturou. Druhý shluk je tvořen rakouskými okresy ER Silva Nortica. Tyto okresy mají vysoký index stáří a ekonomického zatížení, dále velmi nízký přirozený přírůstek obyvatel a také nízké hodnoty hrubé míry úmrtnosti. Ve třetím shluku se seskupily okresy české, tentokrát se však nerozdělily mezi dva studované euroregiony, tak jako tomu bylo u okresů rakouských. Tuto oblast definujeme jako okresy s nízkou hodnotou indexu ekonomického zatížení, vysokou mírou nezaměstnanosti a nízkým podílem zaměstnaných v terciéru, dále pak velkým migračním přírůstkem, špatnými úmrtnostními poměry (kromě kojenecké úmrtnosti), ale relativně dobrými charakteristikami plodnosti. Předposlední shluk tvoří německé okresy ER Šumava, kromě městského okresu Stadt Passau. Je to území poměrně hustě zalidněné. Populace těchto

okresů je oproti ostatním starší, plodnost zde není vysoká a matky rodí své děti spíše v pozdějším věku, mohou se zde však chlubit nízkou mírou nezaměstnanosti a vysokou nadějí dožití zejména mužů. Poslední samostatný shluk tvoří městský okres Stadt Passau, který stojí svým postavením, městským charakterem a v důsledku toho i výrazně odlišnými demografickými a sociálněekonomickými charakteristikami v provedené typologii samostatně.

Obr. 30 – Dendrogram znázorňující postup shlukování jednotek

Zdroj: výstup z programu SPSS

Obr. 31 – Shluky (clustery) vytvořené pomocí Wardovy metody

Zdroj: výstup z programu ArcGis

Vytvořením typologie okresů se vytvořila zjednodušená a přehledná diferenciací současné demografické a v obecných rysech i sociální situace obyvatelstva v euroregionech Šumava a Silva Nortica. S jejím přispěním tak lze odpovědět na otázky, které jsem si položila na počátku práce.

Kapitola 8

Závěr

Hlavním cílem práce bylo porovnání a zhodnocení demografického vývoje euroregionů Šumava a Silva Nortica. Práce měla odpovědět na otázku, zda existují rozdíly ve strukturách populace jak jednotlivých okresů, tak rakouských, českých a německých částí euroregionů a samozřejmě i euroregionů jako celků. Cílem mého zkoumání bylo i zhodnocení vlivu zapojení území do evropských struktur (euroregionů), to znamená, zda došlo v posledních několika letech k významnějším demografickým změnám na území euroregionů, které by se daly přisoudit vlivu tohoto zapojení. Vývoj populačních struktur euroregionů jsem většinou porovnávala v období od roku 2002 do roku 2010, pouze v některých případech od roku 2001 nebo do roku 2011. Důvodem byla především dostupnost dat za rakouské okresy, které jsou publikovány většinou až od roku 2002.

Vyhledání dat a vytvoření příslušných souborů dat bylo předpokladem splnění cílů, tudíž také základním krokem mé práce. Statistické úřady – zejména pak rakouský – publikují za území okresů jen omezené množství dat v omezených časových řadách. Z tohoto důvodu jsem k analýze použila základní demografické ukazatele.

Ve sledovaném území jsem se soustředila především na hodnocení základních demografických procesů – porodnosti a úmrtnosti. Analýza těchto procesů byla ještě doplněna o analýzu migrace a o porovnání socioekonomických charakteristik euroregionů. Výběr těchto charakteristik byl proveden s ohledem na jejich vypovídající schopnost o daném území a také s ohledem na dostupnost dat.

Na základě mých dílčích znalostí zkoumaného území jsem před zahájením psaní práce stanovila tři pracovní hypotézy, které jsem se v průběhu práce snažila potvrdit či vyvrátit. Tyto hypotézy předpokládají identický nebo podobný vývoj dvou euroregionů, ale i rozdíly mezi částmi euroregionů, které spadají k různým státům.

První hypotéza zněla:

1. Oba sledované euroregiony se od sebe nebudou v demografických charakteristikách současných i minulých příliš lišit, a to díky své podobné historii.

Ve vývoji obou euroregionů byly zjištěny při porovnávání některých ukazatelů značné odlišnosti. Největší rozdíly jsou patrné v celkovém přírůstku obyvatel. Euroregion Silva Nortica měl od roku 2002 do roku 2010 přírůstek vyšší (a po většinu období i kladný) než ER Šumava.

Velký podíl na celkovém přírůstku ER Silva Nortica má migrace, migrační saldo je zde vyšší než u ER Šumava. Rozdíly spatřujeme i ve věkovém složení obyvatel, protože ER Silva Nortica má starší populaci. Rozdíly existují i v hospodářské vyspělosti obou euroregionů, v ER Šumava pracuje vyšší podíl obyvatel ve službách, ER Silva Nortica je zaměřený více zemědělsky. Tuto hypotézu tedy nemůžeme přijmout.

Druhá hypotéza se týkala rozdílů mezi jednotlivými částmi euroregionů:

2. V rámci obou euroregionů se budou oblasti příslušející k jednotlivým státům v populačním vývoji výrazně lišit.

Tuto hypotézu můžeme přijmout, její pravdivost prokázala i typologie okresů, při které se vytvořily shluky, které korespondovaly se státními hranicemi. V ER Šumava se především výrazně liší část česká od rakouské a německé, a to skoro ve všech sledovaných ukazatelích. Německá část se od rakouské liší především svým přirozeným přírůstkem – v rakouské části je velmi vysoký, v části německé byl zaznamenán přirozený úbytek – i migračním saldem a také plodností. Plodnost v rakouské části je velmi vysoká, na rozdíl od části německé a české. U rakouské části také zaznamenáváme velmi dobré úmrtnostní poměry. Jelikož rakouská část ER Šumava a Silva Nortica se od sebe také v demografických charakteristikách odlišují, rozdíly v ER Silva Nortica nejsou tak výrazné, stále je ovšem jako rozdíly brát musíme. Nejvíce se tyto části opět odlišují v migraci – kladné migrační saldo mají české okresy tohoto euroregionu, většina hodnot rakouských okresů se pohybuje v záporných hodnotách. Kromě rozdílnosti mezi částmi euroregionů nám práce potvrdila odlišnost městského okresu Stadt Passau a dále také okresů tvořících zázemí velkých měst. Zejména v Rakousku existují rozdíly mezi oblastmi přímo u hranice a oblastmi ležícími více ve vnitrozemí. Tyto rozdíly však nejsou tak výrazné jako ty evidované mezi jednotlivými státy, proto můžeme druhou hypotézu přijmout.

Třetí hypotéza se zabývá změnami v euroregionech v souvislosti se zapojením oblastí do evropských struktur:

3. Zapojení území do struktur euroregionu se v demografickém vývoji výrazně neprojevovalo a význam migrace převažuje nad významem přirozené změny obyvatelstva.

Euroregion Šumava vznikl v roce 1993, ER Silva Nortica až v roce 2002. Změny, které probíhaly v euroregionech, začaly nabírat na intenzitě po roce 1990, nemůžeme však říci, že by to bylo z důvodu vzniku euroregionů. Změny v příhraničních oblastech byly způsobeny především změnami politickými – zrušením pohraničního pásma a možností volně cestovat přes hranice. Předpoklad zvýšení migračních pohybů v pohraničí se začal realizovat až s časovým odstupem po roce 2000. Význam migrace je značný převážně v českých okresech obou euroregionů. Na populační vývoj německých i rakouských okresů měl ve sledovaném období větší vliv přirozený přírůstek obyvatel než migrační saldo.

Ačkoli nebylo možné porovnávat vývoj v euroregionech v dlouhém časovém období, některé trendy se i v tomto poměrně krátkém časovém úseku přesto projeví. V okresech se, až na mírné výkyvy, v období od roku 2002 do roku 2010 zlepšovaly nebo stagnovaly úmrtnostní poměry. Plodnost v rakouských a německých okresech klesala, zatímco v českých se stále zvyšovala – to je dáno velkými rozdíly ve věkových strukturách českých okresů, protože nyní

rodí své děti početné ročníky matek a přesun nejvyšší plodnosti do vyššího věku zastihl tyto početnější generace matek právě ve sledovaném období. Rozdílný vývoj je způsoben také odlišným načasováním změn demografického chování, změny proto pravděpodobně nebudou mít trvalý charakter.

Vývoj přírůstků obyvatel v čase byl u obou euroregionů rozdílný. V ER Šumava migrační saldo v čase kolísalo, trend je však spíše klesající, přirozený přírůstek se také snižoval. Zvyšování jak přirozeného, tak migračního přírůstku naopak probíhalo v ER Silva Nortica – avšak pouze do roku 2007, v posledních dvou letech se tento trend zastavil.

Práce dokázala odpovědět na předem kladené otázky. I v poměrně krátkém časovém období se podařilo dokázat rozdíly v demografických strukturách a demografickém chování obyvatel, stejně tak jako diferenci jednotlivých částí euroregionů. Bylo potvrzeno, že vliv na demografický i sociálně ekonomický vývoj ve studované oblasti má jak migrace, tak přirozený přírůstek. V českých okresech byl však prokázán výraznější vliv migrace, která bude pravděpodobně určovat charakter území i v budoucnu.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- Amt der Niederösterreichischen Landesregierung. 2011. *Statistisches Handbuch des Landes Niederösterreich*. Bad Vöslau: Grasl Druck & Neue Medien GmbH, 2011. 334 s. ISBN 978-3-85006-199-5.
- Association of European Border Regions. 2000. *Draft Assessment Report (CZ/D)* [online]. [cit. 2012-04-09]. Dostupný z WWW: <http://www.aebr.eu/files/publications/AR_CZ-D.en.pdf>.
- Association of European Border Regions. 2000. *Draft Assessment Report (CZ/A)* [online]. [cit. 2012-04-09]. Dostupný z WWW: <http://www.aebr.eu/files/publications/AR_CZ-AU.en.pdf>.
- Association of European Border Regions. 2007. *Euregio Silva Nortica (CZ/AT): Mitglieder der AGEG seit 2005* [online]. [cit. 2012-04-09]. Dostupný z WWW: <http://www.aebr.eu/files/filemanager_files//Regionen/S/Silva_Nortica/Fact_sheet_Mitgliederregionen_ERSN.pdf>.
- Association of European Border Regions. 2007. *Strategie Euregio Silva Nortica 2007 – 2013* [online]. [cit. 2012-04-09]. Dostupný z WWW: <http://www.aebr.eu/files/filemanager_files//Regionen/S/Strategie_2007-2013.pdf>.
- Association of European Border Regions. 2012. *EUREGIO bayerischer wald – böhmerwald / Regionalmanagement Mühlviertel* [online]. [cit. 2012-04-09]. Dostupný z WWW: <http://www.aebr.eu/files/filemanager_files//Regionen/B/Info%20EUREGIO%20bayerischer%20wald-boehmerwald.pdf>.
- BÄTZING, W. 2011. *Bevölkerungsentwicklung (19./20. Jahrhundert)* [online]. [cit. 2012-05-05]. In *Historisches Lexikon Bayerns*, 2011. Dostupný z WWW: <http://www.historisches-lexikon-bayerns.de/artikel/artikel_44452>.
- BERÁNKOVÁ, K. 2004. *Tisková zpráva ministerstva práce a sociálních věcí: MPSV harmonizuje vykazování míry nezaměstnanosti s EU* [online]. [cit. 2012-06-22]. Dostupný z WWW: <www.mpsv.cz/files/clanky/272/090804a.pdf>.
- České pohraničí po Schengenu. 2010. *České pohraničí po Schengenu: území svébytné, oscilační a/nebo tranzitní?* [online]. Dostupný z WWW: <<http://www.euborderland.cz/index.html>>.
- Český statistický úřad. 2001. *Narození* [online]. [cit. 2012-06-22]. Dostupný z WWW: <<http://www.czso.cz/cz/cisla/0/02/020100/narozeni.htm>>.

- Český statistický úřad. 2002. *Krajská správa ČSÚ v Českých Budějovicích: Věkové složení obyvatelstva a jeho pohyb v Jihočeském kraji za rok 2001* [online]. [cit. 2012-06-10]. Dostupný z WWW: <http://www.czso.cz/xc/edicniplan.nsf/publ/13-3103-02-za_rok_2001>.
- Český statistický úřad. 2002. *Krajská správa ČSÚ v Liberci: Euroregiony na česko-německé hranici* [online]. [cit. 2012-04-09]. Dostupný z WWW: <<http://www.czso.cz/xl/edicniplan.nsf/p/13-5120-04>>.
- Český statistický úřad. 2005. *Krajská správa ČSÚ v Plzni: Obyvatelstvo Plzeňského kraje v letech 1991 až 2004* [online]. [cit. 2012-06-10]. Dostupný z WWW: <<http://www.czso.cz/xp/edicniplan.nsf/p/13-3206-05>>.
- Český statistický úřad. 2007. *Euroregiony v České republice: Změny ve vymezení euroregionů* [online]. [cit. 2012-04-01]. Dostupný z WWW: <[http://www.czso.cz/csu/2005edicniplan.nsf/t/7B002980ED/\\$File/13720515.pdf](http://www.czso.cz/csu/2005edicniplan.nsf/t/7B002980ED/$File/13720515.pdf)>.
- Český statistický úřad. 2011. *Euroregiony v České republice: Euroregiony v ČR* [online]. [cit. 2012-03-04]. Dostupný z WWW: <[http://www.czso.cz/xc/redakce.nsf/i/euroregiony_v_cr/\\$File/Euroregiony2010_m.jpg](http://www.czso.cz/xc/redakce.nsf/i/euroregiony_v_cr/$File/Euroregiony2010_m.jpg)>.
- Český statistický úřad. 2012. *Hrubý domácí produkt (HDP) – Metodika* [online]. [cit. 2012-06-22]. Dostupný z WWW: <http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/hruby_domaci_produkthdp>.
- Český statistický úřad. 2012. *Krajská správa ČSÚ v Českých Budějovicích: Meziokresní srovnání vybraných ukazatelů v Jihočeském kraji v roce 2011* [online]. [cit. 2012-06-10]. Dostupný z WWW: <http://www.cbudejovice.czso.cz/xc/redakce.nsf/i/meziokresni_srovnani_vybranych_ukazatelu_v_jihoceskem_kraji>.
- Český statistický úřad. 2012. *Krajská správa ČSÚ v Českých Budějovicích: Analýza - Změna věkového složení obyvatelstva a postupné stárnutí populace na jihu Čech* [online]. [cit. 2012-06-10]. Dostupný z WWW: <http://www.czso.cz/xc/redakce.nsf/i/analiza_zmena_vekoveho_slozeni_obyvatelstva_a_postupne_starnuti_populace_na_jihu_cech>.
- Český statistický úřad. 2012. *Krajská správa ČSÚ v Plzni: Okresy* [online]. [cit. 2012-06-10]. Dostupný z WWW: <<http://www.czso.cz/xp/redakce.nsf/i/okresy>>.
- Český statistický úřad. 2012. *Pohyb obyvatelstva v Českých zemích 1785 – 2011* [online]. [cit. 2012-06-20]. Dostupný z WWW: <http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/obyvatelstvo_hu>.
- Euregio Bayerischer wald – Böhmerwald. 2012. *Mitgliedergemeinden* [online]. [cit. 2012-04-06]. Dostupný z WWW: <<http://www.euregio.at/euregio/karte/2411672/mitgliedergemeinden.html>>.
- Euregio Bayerischer wald – Böhmerwald – Unterer Inn. 2012. *Mitglieder* [online]. [cit. 2012-04-06]. Dostupný z WWW: <<http://www.euregio-bayern.de/index.php?cat=1&myID=../main.htm>>.
- Euroregion Silva Nortica. 2012. *Členové* [online]. [cit. 2012-03-31]. Dostupný z WWW: <<http://www.silvanortica.com/cs/section-34/clenove.htm?sub=5>>.

- Euroregion Silva Nortica. 2012. *Základní informace o ERSN* [online]. [cit. 2012-04-09]. Dostupný z WWW: <<http://www.silvanortica.com/cs/section-1/zakladni-informace-o-ersn.htm?sub=2>>.
- Euroregion Šumava. 2006. *Euroregion Šumava* [online]. [cit. 2012-03-04]. Dostupný z WWW: <<http://www.euregio.cz/euregio/index.php?page=30&lang=cz&sm=1#>>.
- Euroregion Šumava. 2012. *Členové Euroregionu k 1. 1. 2012* [online]. [cit. 2012-03-04]. Dostupný z WWW: <<http://www.euregio.cz/euregio/index.php?page=514&lang=cz&sm=2>>.
- Euroskop.cz. 2011. *Euroregiony: Euroregiony – úvod* [online]. [cit. 2011-11-02]. Dostupný z WWW: <<http://www.euroskop.cz/8775/sekce/euroregiony-uvod/>>.
- Evropská komise. 2007. *Euroregiony* [online]. [cit. 2012-03-04]. Dostupný z WWW: <http://ec.europa.eu/ceskarepublika/cr_eu/euroregions/index_cs.htm>.
- Fondy Evropské unie. 2006. *INTERREG III A – ČESKÁ REPUBLIKA–RAKOUSKO: Program Iniciativy Společenství 2000(4)–2006* [online]. [cit. 2012-06-21]. Dostupný z WWW: <<http://www.strukturalni-fondy.cz/CMSPages/GetFile.aspx?guid=b8648c48-2ced-49c4-b092-b8d3ee493584>>.
- HANUŠ, J. 2009. *Shluková analýza a její aplikace*. Plzeň, 2009. 42 s. Bakalářská práce (Bc.). Západočeská univerzita v Plzni, Fakulta aplikovaných věd. Dostupný také z WWW: <<https://stag-ws.zcu.cz/ws/services/rest/kvalifikacni-prace/downloadPraceContent?adipIdno=31640>
[Shluková analýza a její aplikace](https://stag-ws.zcu.cz/ws/services/rest/kvalifikacni-prace/downloadPraceContent?adipIdno=31640)>.
- HAVLÍČEK, T. 2000. Populační vývoj pohraničí jižních Čech a Horního Rakouska po druhé světové válce. *Geografie – Sborník ČGS*. 2000, roč. 105, č. 1, str. 77–83. ISSN 1212-0014
- HAVLÍČEK, T., REINÖHLOVÁ, E. 1999. *Obyvatelstvo, osídlení a bydlení*. In JEŘÁBEK, M. (ed.). *Geografická analýza pohraničí České republiky*. Sociologický ústav Akademie věd České republiky Praha, Ústí n.L. 1999, s. 71–78. Dostupný také z WWW: <http://studie.soc.cas.cz/upl/texty/files/139_99-11wptext.pdf>.
- Healthacross. 2012. *Výchozí situace* [online]. [cit. 2012-06-21]. Dostupný z WWW: <<http://www.healthacross.eu/cz/healthacross/vychozi-situace.html>>.
- Hendl, J. 2006. *Přehled statistických metod: analýza a metaanalýza dat*. Praha: Portál, 2006. 695 s. ISBN 80-7367-123-9
- Integrovaný portál ministerstva práce a sociálních věcí. 2012. *Zaměstnanost: Časové řady* [online]. [cit. 2012-06-22]. Dostupný z WWW: <http://portal.mpsv.cz/sz/stat/nz/casove_rady>.
- JEŘÁBEK M. 2004. Pohraničí a přeshraniční spolupráce v regionálním rozvoji. In JEŘÁBEK, M.; DOKOUPIL, J.; HAVLÍČEK, T. a kol. *České pohraničí - Bariéra nebo prostor zprostředkování?* 2004, Praha: Academia, str. 75–85. ISBN 80-200-1051-3
- JEŘÁBEK M. 2004. Regionální rozvoj českého pohraničí. In JEŘÁBEK M.; DOKOUPIL, J.; HAVLÍČEK, T. a kol. *České pohraničí - Bariéra nebo prostor zprostředkování?* 2004, Praha: Academia, str. 187–201. ISBN 80-200-1051-3

- JEŘÁBEK, M. 1999. *Nezaměstnanost*. In JEŘÁBEK, M. (ed.). *Geografická analýza pohraničí České republiky*. Sociologický ústav Akademie věd České republiky Praha, Ústí n.L. 1999, s. 92–93. Dostupný také z WWW: <http://studie.soc.cas.cz/upl/texty/files/139_99-11wptext.pdf>.
- JEŘÁBEK, M. 1999. *Pendlerství jako součást (přeshraničního) trhu práce*. In JEŘÁBEK, M. (ed.). *Geografická analýza pohraničí České republiky*. Sociologický ústav Akademie věd České republiky Praha, Ústí n.L. 1999, s. 96–101. Dostupný také z WWW: <http://studie.soc.cas.cz/upl/texty/files/139_99-11wptext.pdf>.
- Jihočeský kraj. 2005. *Sociálně-ekonomický profil Jihočeského kraje: Demografie Jihočeského kraje* [online]. [cit. 2012-06-21]. Dostupný z WWW: <http://partnerstvi.kraj-jihocesky.cz/storage/1205229819_sb_soc-eko-prof_02_demografie-jk.pdf>.
- KALIBOVÁ, K. 2001. *Úvod do demografie*. Praha: Univerzita Karlova v Praze – Nakladatelství Karolinum, 2001. 52 s. ISBN 80-246-0222-9
- KASTNER, Q. 1996. *Osídlování českého pohraničí od května 1945*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 1996. 68 s. ISBN 80-85950-19-7.
- KUČERA, J. 2008. *Metody kategorizace dat*. Brno, 2008. 37 s. Bakalářská práce (Bc.). Masarykova univerzita v Brně, Fakulta informatiky. Dostupný také z WWW: <http://is.muni.cz/th/172767/fi_b/Metody_kategorizace_dat.pdf>.
- MATĚJČEK, T. a kol. 2007. *Malý geografický a ekologický slovník*. Praha: Nakladatelství české geografické společnosti, s. r. o., 2007. 136 s. ISBN 978-80-86034-68-3
- Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR. 2010. *Analýza vývoje zaměstnanosti a nezaměstnanosti v roce 2010* [online]. [cit. 2012-07-15]. Dostupný z WWW: <<http://www.mpsv.cz/files/clanky/10811/analyza.pdf>>.
- Ministerstvo práce a sociálních věcí. *Práce přes hranici – pendleři* [online]. [cit. 2012-06-22]. Dostupný z WWW: <http://portal.mpsv.cz/eures/prace_v_eu/fakta/fs_prace_pres_hranici_pendleri.pdf>.
- Ministerstvo pro místní rozvoj. 2007. *Operační program Cíl Evropská územní spolupráce Rakousko–Česká republika 2007–2013*. 23 s.
- Ministerstvo zahraničních věcí ČR. 2003. *Analýza a předpokládaný vývoj hraničních oblastí ČR-SRN*. Praha. 21 s. Dostupný také z WWW: <www.mzv.cz/file/16388/RB_6_5_03.doc>.
- MIŠTĚRA, L. 1993. Euroregion – prostorové uspořádání – prostorové plánování. *Universitatis Bohemiae Occidentalis: Miscellanea Geographica*. 1. Západočeská univerzita Plzeň, 1993, str. 58-65.
- NOVOTNÁ, L. 2012. *Analýza kojenecké úmrtnosti v zemích Evropské unie*. Praha, 2012. 113 s. Magisterská práce (Ing.). Vysoká škola ekonomická v Praze, Fakulta informatiky a statistiky. Dostupný také z WWW: <https://www.vse.cz/vskp/show_evskp.php?evskp_id=31847>.
- PAVLÍK, RYCHTAŘÍKOVÁ, ŠUBRTOVÁ. 1986. *Základy demografie*. Praha: Academia, 1986. 736 s.

- PLESKOT, I. 2007. *Pohraniční regiony a zaměstnanost*. In ZICH, F. (ed.). *Přeshraniční vlivy v českém pohraničí: Přeshraniční spolupráce v pohraničí jako evropeizace zdola?* Univerzita Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem. 2007, s. 57–76. ISBN 978-80-7044-931-8
- Regionální politika – Info regio. 2011. *Přeshraniční zdravotnictví* [online]. [cit. 2012-06-21]. Dostupný z WWW: <http://ec.europa.eu/regional_policy/projects/stories/details_new.cfm?pay=AT&the=82&sto=2163&lan=2®ion=ALL&obj=ALL&per=2&defL=EN>.
- RYCHTAŘÍKOVÁ, J. 2010. *Přednášky z předmětu Demografická analýza I.*, letní semestr 2009/2010, Přírodovědecká fakulta, Univerzita Karlova v Praze.
- RYCHTAŘÍKOVÁ, J. 2011. *Přednášky z předmětu Populační vývoj České republiky*, letní semestr 2011/2012, Přírodovědecká fakulta, Univerzita Karlova v Praze.
- SPIPKOVÁ, J. 2011. *Přednášky z předmětu Statistická analýza dat II.*, zimní semestr 2011/2012, Přírodovědecká fakulta, Univerzita Karlova v Praze.
- Statistik Austria. 2011. *Arbeitskräfteerhebung 2010: Ergebnisse des Mikrozensus* [online]. [cit. 2012-07-15]. Dostupný z WWW: <http://www.statistik.at/web_en/statistics/labour_market/employed/index.html>.
- Statistik Austria. 2012. *Arbeitslose (nationale Definition)* [online]. [cit. 2012-05-06]. Dostupný z WWW: <http://www.statistik.at/web_de/statistiken/arbeitsmarkt/arbeitslose_arbeitssuchende/arbeitslose_nationale_definition/index.html>.
- ŠAŠEK, M. 2007. Několik poznámek k vybraným charakteristikám vývoje pohraničních okresů České republiky. In ZICH, F. (ed.). *Přeshraniční vlivy v českém pohraničí: Přeshraniční spolupráce v pohraničí jako evropeizace zdola?* Univerzita Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem. 2007, s. 167–171. ISBN 978-80-7044-931-8
- TIVIG, T. 2005. *Deutschland in Demografischen Wandel* [online]. Rostocker Zentrum für Demografischen Wandel. [cit. 2012-07-15]. Dostupný také z WWW: <http://www.zdwa.de/zdwa/artikel/index_dateien/index_060102.php>.
- TRPÁLKOVÁ, V. 2010. Euroregion Erzgebirge/Krušnohoří a euroregion Elbe/Labe na počátku 21. století. Praha, 2010. 55 str. Bakalářská práce (Bc.). Univerzita Karlova v Praze, Fakulta přírodovědecká, Katedra demografie a geodemografie.
- ZEMAN, K., SOBOTKA, T., GISSER, R., WINKLER-DWORAK, M., LUTZ, W. 2011. Geburtenbarometer Wien: Analyse der konvergenten Fertilität zwischen Wien und Österreich. *Wienna Institute of Demography: Working Papers*. 2011, č. 7, str. 3-6.
- ZICH, F. 2007. *Sociální kapitál místního společenství v pohraničních regionech*. In ZICH, F. (ed.). *Přeshraniční vlivy v českém pohraničí: Přeshraniční spolupráce v pohraničí jako evropeizace zdola?* Univerzita Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem. 2007, s. 139–166. ISBN 978-80-7044-931-8
- ZVÁRA, K. 2009. *Přednášky z předmětu Statistika*, zimní semestr 2009/2010, Přírodovědecká fakulta, Univerzita Karlova v Praze.
- ŽENÍŠKOVÁ, L. 2006. Vývoj počtu obyvatel v Plzeňském kraji. *Monitor*. 2006, roč. červen 2006, č. 0, str. 2-5.

ZDROJE DAT

- Arbeitsmarktservice Oberösterreich. 2012. *Der oberösterreichische Arbeitsmarkt* [online]. [cit. 2012-06-22]. Dostupný z WWW: <http://www.ams.at/ooe/ueber_ams/22964.html>.
- Bayrisches Landesamt für Statistik und Datenverarbeitung. 2011. *Genesis-online datenbank* [online]. [cit. 2012-05-06]. Dostupný z WWW: <<https://www.statistikdaten.bayern.de/genesis/online;jsessionid=457FF3B1B94FE74570898D18D1ECFD24?Menu=Willkommen>>.
- Český statistický úřad. 2005. *Sčítání lidu, domů a bytů 2001: Obyvatelstvo podle stupně vzdělání* [online]. [cit. 2012-07-24]. Dostupný z WWW: <<http://www.czso.cz/sldb/sldb2001.nsf/tabx/CZ0000>>.
- Český statistický úřad. 2001. *Sčítání lidu, domů a bytů 2001: Ekonomicky aktivní podle pohlaví a zaměstnání* [online]. [cit. 2012-06-10]. Dostupný z WWW: <http://www.czso.cz/x/redakce.nsf/i/_ekonomicky_aktivni_podle_pohlavi_a_zamestnani>.
- Český statistický úřad. 2003. *Úroveň vzdělání obyvatelstva podle výsledky sčítání lidu* [online]. [cit. 2012-07-23]. Dostupný z WWW: <<http://www.czso.cz/csu/2003edicniplan.nsf/p/4113-03>>.
- Český statistický úřad. 2004. *Věkové složení obyvatelstva v roce 2003* [online]. [cit. 2012-06-10]. Dostupný z WWW: <http://www.czso.cz/csu/2004edicniplan.nsf/publ/4003-04-za_rok_2003>.
- Český statistický úřad. 2005. *Věkové složení obyvatelstva v roce 2004* [online]. [cit. 2012-06-10]. Dostupný z WWW: <http://www.czso.cz/csu/2005edicniplan.nsf/publ/4003-05-v_roce_2004>.
- Český statistický úřad. 2007. *Cizinci v regionech ČR* [online]. [cit. 2012-07-24]. Dostupný z WWW: <<http://www.czso.cz/csu/2006edicniplan.nsf/p/1377-06>>.
- Český statistický úřad. 2007. *Demografická ročenka okresů 1991 - 2006* [online]. [cit. 2012-04-22]. Dostupný z WWW: <http://www.czso.cz/csu/2007edicniplan.nsf/publ/4034-07-1991_az_2006>.
- Český statistický úřad. 2007. *Věkové složení obyvatelstva v roce 2006* [online]. [cit. 2012-06-10]. Dostupný z WWW: <http://www.czso.cz/csu/2007edicniplan.nsf/publ/4003-07-v_roce_2006>.

- Český statistický úřad. 2009. *Věkové složení obyvatelstva v roce 2008* [online]. [cit. 2012-06-10]. Dostupný z WWW: <http://www.czso.cz/csu/2009edicniplan.nsf/publ/4003-09-v_roce_2008>.
- Český statistický úřad. 2010. *Demografická ročenka České republiky za rok 2005* [online]. [cit. 2012-04-09]. Dostupný z WWW: <http://www.czso.cz/csu/2006edicniplan.nsf/publ/4019-06-za_rok_2005>.
- Český statistický úřad. 2011. *Cizinci v ČR 2011* [online]. [cit. 2012-07-24]. Dostupný z WWW: <http://www.czso.cz/csu/2011edicniplan.nsf/kapitola/1414-11-r_2011-0900>.
- Český statistický úřad. 2011. *Demografická ročenka krajů (2001 až 2010)* [online]. [cit. 2012-04-09]. Dostupný z WWW: <<http://czso.cz/csu/2011edicniplan.nsf/p/4027-11>>.
- Český statistický úřad. 2011. *Demografická ročenka okresů (2001 až 2010)* [online]. [cit. 2012-04-09]. Dostupný z WWW: <http://www.czso.cz/csu/2011edicniplan.nsf/kapitola/4034-11-r_2011-02>.
- Český statistický úřad. 2011. *Počet obyvatel v obcích Jihočeského kraje k 1. 1. 2011* [online]. [cit. 2012-04-09]. Dostupný z WWW: <http://www.cbudejovice.czso.cz/x/redakce.nsf/i/pocet_obyvatel_v_obcich_jihoceskeho_kraje>.
- Český statistický úřad. 2011. *Statistická ročenka České republiky 2011* [online]. [cit. 2012-06-10]. Dostupný z WWW: <<http://www.czso.cz/csu/2011edicniplan.nsf/publ/0001-11-2010>>.
- Český statistický úřad. 2011. *Věkové složení obyvatelstva v roce 2010* [online]. [cit. 2012-06-10]. Dostupný z WWW: <<http://www.czso.cz/csu/2011edicniplan.nsf/p/4003-11>>.
- Český statistický úřad. 2012. *Databáze Eurostatu: Naděje dožití při narození, v členění podle pohlaví* [online]. [cit. 2012-06-25]. Dostupný z WWW: <<http://apl.czso.cz/pll/eutab/html.h?ptabkod=tps00025>>.
- Český statistický úřad. 2012. *Veřejná databáze* [online]. [cit. 2012-06-22]. Dostupný z WWW: <<http://vdb.czso.cz/vdbvo/uvod.jsp>>.
- Land Oberösterreich. 2011. *Regionaldatenbank von Oberösterreich* [online]. [cit. 2012-05-06]. Dostupný z WWW: <http://www2.land-oberoesterreich.gv.at/statregionaldb/StartGemeindeauswahl.jsp?SessionID=SID-154419FC115DA5E8&xmlid=wasstatregionaldb_DEU_HTML.htm>.
- Regionale Bildung Extra. 2011. *Bundesland Niederösterreich* [online]. [cit. 2012-05-05]. Dostupný z WWW: <<http://www.rbx.at/Niederoesterreich/>>.
- Statistik Austria. 2004. *Volkszählung: Hauptergebnisse II – Niederösterreich*. 355 s. ISBN 3-902452-69-2
- Statistik Austria. 2004. *Volkszählung: Hauptergebnisse II – Oberösterreich*. 284 s. ISBN 3-902452-74-9
- Statistik Austria. 2004. *Volkszählung: Hauptergebnisse II – Österreich*. 160 s. ISBN 3-902452-39-0
- Statistik Austria. 2005. *Demographisches Jahrbuch 2003*. 2005. 398s. ISBN 3-902479-11-6

- Statistik Austria. 2005. *Demographisches Jahrbuch 2004*. 418 s. ISBN 3-902479-43-4
- Statistik Austria. 2006. *Demographisches Jahrbuch 2005*. 396 s. ISBN 3-902479-85-X
- Statistik Austria. 2007. *Demographisches Jahrbuch 2006*. 403 s. ISBN 978-3-902587-31-2
- Statistik Austria. 2008. *Demographisches Jahrbuch 2007*. 425 s. ISBN 978-3-902587-73-2
- Statistik Austria. 2009. *Demographisches Jahrbuch 2008*. 413 s. ISBN 978-3-902703-20-0
- Statistik Austria. 2010. *Demographisches Jahrbuch 2009*. 391 s. ISBN 978-3-902703-70-5
- Statistik Austria. 2011. *Demographisches Jahrbuch 2010*. 399 s. ISBN 978-3-902791-09-2
- Statistik Austria. 2012. *Statistische Datenbank* [online]. [cit. 2012-04-09]. Dostupný z WWW: <<http://sdb.statistik.at/superweb/login.do?guest=guest>>.
- Statistische Ämter des Bundes und der Ländern. *Regionaldatenbank Deutschland* [online]. [cit. 2012-05-06]. Dostupný z WWW: <<https://www.regionalstatistik.de/genesis/online/logon>>.
- Statistisches Bundesamt Deutschland. 2012. *GENESIS-Online Datenbank* [online]. [cit. 2012-05-06]. Dostupný z WWW: <https://www-genesis.destatis.de/genesis/online;jsessionid=0996539E706DFAFB2EB3A1A57DDCB934.tomcat_GO_1_1?Menu=Willkommen>.
- Statistisches Bundesamt Deutschland. 2012. *Economic Sectors* [online]. [cit. 2012-06-15]. Dostupný z WWW: <<https://www.destatis.de/EN/FactsFigures/EconomicSectors/EconomicSectors.html>>.
- Úřad zemské vlády Dolního Rakouska. 2012. *Statistisches über Bezirke und Gemeinden* [online]. [cit. 2012-05-06]. Dostupný z WWW: <http://www01.noel.gv.at/scripts/cms/ru/ru2/suchen_ssi.asp>.
- Ústav zdravotnických informací a statistiky České republiky. 2011. *Zdravotnická ročenka jihočeského kraje 2010* [online]. [cit. 2012-06-22]. Dostupný z WWW: <www.uzis.cz/system/files/rocjhc2010.pdf>.
- Ústav zdravotnických informací a statistiky České republiky. 2011. *Zdravotnická ročenka západočeského kraje 2010* [online]. [cit. 2012-06-22]. Dostupný z WWW: <www.uzis.cz/system/files/rocjhc2010.pdf>.

